

Luceafărul

Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor din România

scrie nouă • miercuri, 30 octombrie 1991 44(92)

MAYA

MOTTO : „Love, love, my season”
(Sylvia Plath)

Ești cumpăna care duce
singele meu la marginea abisului
în cerul înghețat
cu stele cu tot și dispore
înainte de zori, cu o oră,
înainte de timp cu o moarte

Un simplu du-te-vino între ochiul
soarelui și bătaia de aripi
a unei păsări oarbe
ce caută cu filfiit tot mai tragic
în țipătul meu
un loc de odihnă

Asta este dragostea ? Pentru asta iau foc
hematiile-în creier ?

Cineva îmi șoptește : ...acum, nu atunci,
și se oferă cupă cu otravă a somnului
despărțirii.
Îngerul șchiopăta. A venit prea târziu
la întâlnirea cu soarta.
Soarta ta e acum un vis cu doi călători
care întreabă de drum și nu pot găsi drumul
și copacul iubirii ia foc și focul aruncă
vălul întâmplării peste lucruri ;
umbre, nu lucruri, cenușă, nu lucruri, năluciri
nu forme palpabile

...iubito, cind mă părăsești pe pământ,
în cer două stele se apropie țipind
pină la explozie
una de alta

Cezar Baltag

Două valuri de aplauze

Ședința comună a Camerei Deputaților și Senatului în care domnul Theodor Stolojan a prezentat în fapt Programul său de administrare a țării și alcătuirea acestei administrații a fost întreruptă de două valuri de aplauze. Au existat și alte momente de exuberanță exprimată pe calea aplauzelor, însă de minoră forță și semnificație. Aprobarea prin aplauze a fiecărui membru al guvernului a precedat, dar nu a înlocuit votul. În schimb, aplauzele au intervenit în două momente decisive.

Cel de al doilea a fost acela în care domnul I. Brătianu, reprezentantul formațiunii politice omonime, a luat cuvântul.

Frazele domniei sale au fost acoperite de ropotul vioi, vesel, glumeț chiar al aplauzelor parlamentare chiar înainte de a se desluși. Un spirit nou domnea în înaltul for legislativ, un spirit care venea tocmai din anul trecut și din Piața Universității. Și acolo vorbitorii (sau agitatorii) nedorii erau acoperiți de aplauze. Aplauze ironice, ridiculizatoare. Onorabilii noștri parlamentari au învățat încetul cu încetul noul limbaj, limbajul pe care l-au considerat a fi demn doar de „golani” bătuti măr de forțele de ordine în strinsă cooperare cu „minerii” domnilor Cămărășescu și Cosma. Au învățat și a început să le placă. Este un semn bun pentru viitorul (pe termen scurt) al Parlamentului și al Țării.

Nu întâmplător am procedat la o nu-

mărătoare inversă. Dacă al doilea val s-a adresat domnului Brătianu, avind conotațiile amintite, cel dintii l-a privit pe domnul Ludovic Spiess în momentul cind a fost anunțat în postura de candidat la postul de ministru al culturii. Ce conotații să fi avut acest prim val ? Să înțelegem că entuziasmul domnilor senatori și deputați era de aceeași factură cu exuberanța manifestată la auzul discursului domnului Brătianu.

Departate de noi gîndul de a lua în zeflema propunerea făcută nu doar Parlamentului, ci întregului popor român, intelectualilor săi, de către actualul prim-ministru. Nu putem crede că propunerea aceasta nu a fost gîndită, nu a fost cumpănită, nu a avut acceptul forțelor politice consultate. Și, mai ales, nu putem crede că propunerea aceasta nu este cea mai potrivita din punctul de vedere al celor care au făcut-o.

Aplauzele, valul de aplauze, care au întâmpinat numele distinsului cîntăreț de operă și operetă, canțonete, lieder și romanțe arată, cu siguranță, aprecierea de care se bucură domnia sa în rindul aleșilor națiunii. Sau să fi arătat altceva ? Cel de al doilea val mi-a indus o oarecare neliniște. Un purice în ureche. Nu vom scăpa de el decât atunci cind în fața Parlamentului noul ministru al culturii își va prezenta primul raport. Forța și nuanța acelor viitoare aplauze ne va vindeca.

Eugen Uricaru

În pag. 16 :

MICHEL TOURNIER

Număr ilustrat cu lucrători de Mihai Mănescu

semn

Viata in troleibuzul 86

Nu cred că vom putea împiedica pe oamenii din România să se urască atât de asiduu pe cit o fac în prezent. Mult timp de acum înainte ei se vor urî cu o plăcere și o energie demne de cauze mai bune.

Pentru mine, care călătoresc în troleibuzul 86 (ori 79) la ore de vîrf, adică dimineața, înainte de opt și după-amiază de pe la orele trei încolo, afirmația de mai sus rămîne un adevăr verificat. Acum, cînd ni s-a aruncat — cam învechită — povestea cu „țara secuilor”, viața în troleibuzul 86 a mai căpătat o culoare. Dacă pe vremea zvonului că Ceaușescu ar fi cumpărat iachtul lui Onassis auzeam replica „dacă nu-ți place, du-te cu iachtul”, acum, la cearta între două femei, bănuiesc tinere (vești vedea și de ce), auzi „știi ce, taci, că nu ești în Harghita”, atunci cînd una vorbește mai trăgănat, ardeleneste, ori chiar cu accent unguresc. Iar dacă un bărbat, excedat de schimbul incontinent de replici, le strigă „terminați, utecistelor!”, atunci nota de umor nu este decît încercarea de a dilua otrava tare a dialogului dintre cele două (tinere) femei.

Viața în troleibuz îți oferă multe. Dar mai ales este un eșantion, o eprubetă în care s-a prelevat ceva din ceea ce colcăie pe străzi, în magazine, în instituții și întreprinderi, agenți comerciali, S.R.L.-uri și S.A.-uri. Acea ură neînfrînată despre care vorbeam la început răbufnește din plin și în troleibuzul 86: Bdul Marelui Stadion — Gara de Nord.

M-am întrebat și mă mai întreb: dacă oamenii, cu toții, ar trăi mai bine, și-ar putea cumpăra orice lucru de care au nevoie ori de cite ori au nevoie, atunci s-ar mai urî unii pe alții tot așa? Probabil că da, mi-am răspuns, atîta doar că ar face-o mai detașat, poate ura ar coborî mai adînc în ființa lor, în psihicul lor, lăsînd la suprafață un strat de pîslă neutră care n-ar mai avea impactul dur de acum la înțînirea cu celălalt, cu ceilalți. Pentru că pîslă la pîslă nu și-ar mai scoate ochii, așa cum încearcă acum să o facă ne-pîsla, betonul dur al urii unuia de către altul. Din afară, atunci, în cazul ipotetic, s-ar vedea o lume ceva mai blîndă, mai poizată, ciocnirile nu ar mai fi vizibile, existînd cu toate acestea, dar fiind de profunzime. Căci dacă în troleibuzul 86, la orele de vîrf cînd călătoresc eu, n-ar mai fi înghesulala care e, dacă n-am mai sta băgați unul-ntr-altii, bărbați, femei, copii, copile, fără nici o rusine căci n-avem încotro, atunci n-ar mai veni vorba nici despre iacht și nici despre Harghita, oricît ne-ar fi ele fluturate pe la nas de cei care-și fac din fluturarea de zvonuri și provocări o profesiune. Și atunci, dacă nimeni n-ar mai lua în seamă sau măcar n-ar mai avea unde și cum să facă uz de astfel de „informații”, nu cumva departamentul acela, important acum, de „știri” preucrate și-ar pierde orice importanță și s-ar atrofia treptat, ca orice organ de care nu se mai face uz?

Pînă a se întimpla cele de mai sus se întimplă frecvent, cu frecvența normală, deci a normalității, cele de și mai sus: ne urim unii pe alții cu frenezie, în piață, la O-bor, în gară și în troleibuzul 86.

Viața în troleibuzul 86... eh Auschwitz, ce vremuri!, cum suna anecdota de mai an. Sigur că-n 86 e mai bine decît la Auschwitz, dar numai faptul că-ți vine uneori în memorie acel cuvînt infricosător și tot spune mult despre viața în troleibuzul 86.

Nicolae Prelepceanu

momos:

Convertibilitate

Una din dorințele arzătoare ale guvernului Român a fost, printre altele, și obținerea convertibilității leului. Actualul guvern și-a anunțat aceeași intenție, chiar mai hotărît. Pînă la venirea comunistilor la putere, leul românesc era convertibil și în anumite perioade era căutat pe piețele valutare pentru stabilitatea dovedită, așa cum astăzi sint căutați dolarii. Acest lucru a fost obținut treptat după 1867 și aderarea României la Uniunea Monetară Latină. Toate țările a-

derente foloseau bimetalismul aur-argint și practic 1 leu era egal cu 1 franc francez sau belgian sau cu o liră italiană deoarece conțineau aceeași cantitate de argint (5g) și același titlu (900). Cu timpul însă, prin emiterea monedei de hirtie, țara emițătoare reușea să-și păstreze convertibilitatea prin existența unei cantități de aur în Banca Națională, aur care acoperea prin valoarea lui valoarea hirtielor, sau prin producerea de bunuri materiale de bună calitate și deci, vandabile pe piața mondială. România a menținut

multă vreme stabilitatea leului mai ales prin producția agricolă.

Să vedem cum stăm astăzi. Rezervele de aur și de devize ale BNR-ului sînt mici, iar producția este sub orice critică. Singura soluție de a obține măcar o convertibilitate internă este aceea de a împrumuta de la băncile internaționale o mare sumă de bani (minimum un miliard) și cu banii ăștia să-i asigurăm pe cetățenii români și străini că, investind, pot oricînd să-și transforme leiș cîștigați în dolari, să zicem. Se speră, așadar, atragerea în afaceri atât a investitorilor indigeni, cît și străini. Se poate prevedea astfel că, în cîțiva ani, cîteva ramuri economice se vor dezvolta destul de mult pentru ca prin export să nu se mai apeleze la sume de împrumut.

Schema este simplă și optimistă. Este optimistă pentru că nu s-a luat în calcul situația politică din țară. Pe fundalul unor structuri birocratice anchilozate și al unor legi cel puțin ambigui, dezvoltarea la care se speră va fi încetinită pînă la blocare, iar banii împrumutați se vor îrosi în vînt.

O soluție, de altfel singura, ar fi organizarea rapidă de alegeri și în cazul cînd comunistii și neocomunistii vor pierde, adoptarea urgentă de legi cu adevărat adecvate economiei de piață, cu ajutorul cărora să mișcăm superba noastră industrie spre ceea ce este cu adevărat o industrie într-o țară civilizată.

Ștefan Agopian

dictatura personală

Mineri au fost, mineri sunt încă

În conflictul dintre transcendent și muritor („vertical” și „orizantal”), făcînd haz de necaz, iată, au cîștigat minerii! Ei, minerii noștri atît de blamați, care au schimbat „fața lumii”, au schimbat cu forța guvernul falimentar P. Roman „emanat de Revoluție”, prin venirea lor în fața „transcendentului” (I. Iliescu) să ceară dreptate: să le dea Dumnezeu din partea mea sănătate minerilor din Valea Jiului și altă dată să nu mai fie nevoie să vină să se lase manipulați și să facă ei ordine în sufletele noastre amărîte...

Că minerii au fost, minerii sunt încă în determinismul nostru social cuprinși: ce ne-am fi făcut noi fără ei astăzi? N-am mai fi avut nici măcar falsa speranță a guvernului Th. Stoilă — marota asta preelectorală!

Muritorii de rînd ce suntem: turmă... De ar fi numai atît: am insistat pe fenomenul mineresc specific din Valea Jiului în ultimele două numere ale „Lucașfărușului” și vreau să adaug, din surse ofi-

ciale de la fața locului că „în prezent se lucrează mai prost și mai în neprevăzut decît înainte” în subteran, că „mineritul nu se mai poate face cu lopata și sapa” și că oricît ar fi guvernul unui regim de păgubos, trebuie să înțeleagă bine că „aproape peste tot în lume mineritul este nerentabil. Adică se cheltuiește mai mult decît se cîștigă. Echilibrul între venituri și cheltuieli este restabil de către stat prin subvenții” și că pentru o minimă rentabilizare trebuie să facă investiții! Investiții reale, în bani grei, nu promisiuni calpe... Altfel, Puterea oricînd se va putea trezi cu noi mișcări revendicative minerești pe viață și pe moarte, oricîte guverne ar schimba ea... Cu minerii neținînd la nesfîrșit teoria democrației expuse în gol: ei cer drepturi clare, care să fie puse în practică imediat, nu pe hirtie și nu pe termen lung comunist...

Despre evenimentele triste din 25—27 septembrie 1991...

Să revin mai jos asupra părerilor celor

doi „golani” ai mei serializați aici pe seama cununiei lor religioase, victime ale evenimentelor tragice din 13—15 iunie 1990: doi „golani” anticomuniști arestați atunci aberant de „mineri”, însingerați, jefuiți, umiliți, trăind în lagărul de la Măgurele (pînă să fie transferați în celule la cîte știe ce circă de poliție!) cu inima la git cîtă vreme detașamentele civile minerești au dublat acolo poliția sau militarii în termen, scăpați din infernul neocomunist după zeci de zile de încarcerare politică ilegală, înjositoare, ireponsabilă...

Ce spuneam data trecută? Spuneam că amîndoi foștii „golani” ai Pieței Universității (22 aprilie — 13 iunie 1990, participanți activi, pașnici, al protestului de zi și noapte) au făcut în 25—27 septembrie 1991 de „permanentă” la sediul Partidului Alianței Civice, dormind și mincînd acolo, să fie siguri că nu se încearcă vreodată diversiune: leșind, totodată, pe rînd din „ilegalitate” în acele zile fierbinți, din cînd în cînd, să culegă informații de la fața locului, să aibă habar pe ce lume mai sunt! Amîndoi fiind membri ai P.A.C. și nedorînd să fie implicați ca atare în mișcările violente de stradă... Ei doi, „golani” mei ajungînd să dea prințul lor, de la lubenița la brînzoaice, cu credeti? Minerilor, bineînțeles: „oamenii foarte cumsecade” — amîndoi fiind lipsiți de resentimente față de cei ce i-au stîlcit în bătăle la 14 iunie 1990! „Minerii sunt oameni ca și noi, doar că sunt mai hăituiți”. Îmi mărturisește fostul mire... „go’an”, fin mie azi: „am auzit minerii care se rușinază să se întoarcă la ai lor, în Valea Jiului fără să obțină revendicările!” Că în loc de pine și libertate — ce au găsit ei la București? Gloanțe!

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

Motto: „...dacă ar fi să luăm în considerare cocoșele omagiale ale academiilor noastre, cămilele din Arabia Saudită ar rămîne pe veci complexate”. (MIRCEA DINESCU, în ACADEMIA CĂTAVENCU)

● PETRE ROMAN (alocuțiune televizată): „Principiul democratic este pentru noi toți, pentru români, de o valoare cu mult mai mare decît aceea pe care acest nobil principiu politic și uman o are pentru alte popoare”. (Citat din AZI)

● DUMITRU AUG DOMAN... Sintem un popor amnezic. Prea uităm repede și mult prea ușor. Am trecut cu vederea toată activitatea celor care decenii la rînd ne-au umilit din clădirea CC-ului”. (Viitorul românesc)

● FLORIN GABRIEL MĂRCULESCU: „Buğaria ne-a luat-o din nou înainte, opoziția unită reușind să cîștige recentele alegeri și refuzînd orice colaborare cu Partidul Socialist (comunist). Exemplul nu poate fi subestimat”. (România liberă)

● AUREL PERVA: „Partidul de guvernămînt al premierului demisionar și-a impus deci punctul de vedere, nepermițînd să fie «pus în umbră» și să se conteste performanța electorală de la 20 mai, în pofida serioasei pierderi de capital politic ce a culminat cu puciul

mineresc de luna trecută”. (Tineretul liber)

● LUDOVIC SPIESS: „Guvernul nostru nu este un guvern de operetă”. (Expres magazin)

● FLORIN GABRIEL MĂRCULESCU: „Nu vrem să punem la îndoială corectitudinea și onestitatea d-lui Stoilă, dar ne este greu să acceptăm ideea independenței sale față de cei doi poli ai Puterii”. (România liberă)

● TUDOREL URIAN: „Domnul Stoilă va înnebuni în curînd”. (Cuvîntul)

● SORIN ȘERB: „Ministerul Agriculturii și Alimentatiei încearcă acum, după cum a mai făcut-o, să întrețină iluzia preaplinului. Iar unitățile de comerț, incurajate de festivul senil «de sus», au început de la o vreme să pună în aplicare planul de «iluzie națională» și contaminare a opiniei publice cu imaginea bunăstării”. (Dreptatea)

● RADU MAZĂRE (sic!): „Pînă și scaunele din beciul sediului FSN (Constanta, n.n.) au o proveniență dubioasă. O parte au fost furate din Mamaia cu ARO-ul Direcției Agricole, restul mai aparțin încă IAS «23 august» (sic!)”. (Contrast)

● CONSTANTIN DUICĂ: „Asistăm la un viu proces de formare a personalităților politice, deci a caracterelor individuale și, de aici, colective. Un prim partid care a cîștigat o primă bătălie în acest proces de formare este, fără îndo-

ială, FSN”. (Dimineața) Bravos, bobocule!

● II. BRĂTIANU: „Voican a psihopat țara. Lucrurile acestea nu trebuie făcute publice. Sînt ale serviciului special.” (Fraterul român)

● VICTOR-EDUARD GUGUI (despre Corneliu Vadim Tudor): „Umbă prin țîrg un individ cu mințile pierdute. Obez și guraliv, încearcă să ghicească viitorul unor creduli infricosăți de stihile naturii. Boala de care suferă se numește damba. Este o afecțiune izvoită dintr-o hemiplegie a creierului, un betesuș care afectează simțurile și vorbirea; transformă omul într-o insectă blăzită, purtătoare de microbi politici și viruși sociali. Un asemenea individ crede în destinul său izvoit dintr-o crăpătură a societății în care funcționează, fără a înțelege că vorbește la pereți. Mai mult, și-a confecționat un cornet de scuipat pe care a pictografiat un nume sacru, într-un moment de criză, crezîndu-se un rege uns cu margarină. Încă nu e nevoie să vă feriți de el, deși turbarea pare să-l dea tircoale. Știm că mușcă, dar numai pe giugurile”. (Bericada)

● REDACȚIA: „Cînd un bărbat dorește să-și întărească lingamul, trebuie să-l frece cu perii diferitelor insecte care trăiesc în arbori: apoi după ce l-a uns cu uleiului timp de zece nopți, îl va freca din nou cu acești peri ca mai înainte”. (Regal MISS)

● C.V. TUDOR (la Ploiești, unde este mereu judecat...): „...după revoluție toate gunoaiile au ieșit la suprafață”. (Citat din Cotidianul)

● De la CEZAR ANDRESCU adunate: „La filiața din Iași a Băncii Române de Dezvoltare există un cont pe numele «României Mari», în care figurează fabuloasa sumă de 98.000.000 lei. Dacă acești bani provin din vînzarea revistei, noi ne lăsăm de meserie și ne apucăm de pingelit, că tot a dispărut această meserie de cînd cu firma Gregorio Rizo”. (Cuvîntul)

● RADU THEODORU: „PREZENT LA DATORIE!” (Europa)

Petre Stoica

Socluri fără statui

de cîva timp a dispărut și Alexandru Sahia de pe piedestalul unde părea pentru totdeauna ridicat și de unde scruta veșnicia cu ochelarii săi de miop. Era, pînă nu de mult, amplasat undeva central, într-una din aleile principale de acces în parcul Herăstrău, cea dinspre Arcul de Triumf. Acum a rămas numai soclul, orfan, în așteptarea unui alt ocupant, eventual ceva mai norocos. Așa cum a rămas, în imediata vecinătate a unei alte intrări principale, cea dinspre Piața Aviatorilor, încă unul, pe care se cățăraseră — definitiv — bustul lui I.C. Frimu. Și cum se mai găsesc încă vreo două, în zona mai depărtată de pe lîngă Roata lumii, date grijului cu o vopsea cafenie, ca nu cumva să se mai vadă cine le-a ocupat. Socluri fără statui. Socluri vacante. S-ar părea că Roata lumii se învîrtește mereu și în așa fel, încît statuile nu pot avea niciodată garanția eternității, ci numai pedestalurile de sub ele.

Chestie de matură orientare politică, firește. Pleacă unii, vin alții și de socluri este întotdeauna nevoie, poate mai mare decît e de statui. În cazul lui Sahia, de pildă, pesemne n-a contat prea mult amănuntul că a fost, oricum, un scriitor și că din ce a scris el a mai rămas cîte ceva. Era nevoie numai de soclul, nu și de bustul unui fost comunist! Așa s-ar zice, sau se și zice, după cele cîteva exemple culese din parcul Herăstrău. Pînă la un punct, însă, și în orice caz nu pînă la capăt — alte exemple mă obligă să fac imediat precizarea. Chiar peste drum de Sahia, sau de locul unde a stat el, își continuă netulburat veghea și strigătul — „oameni, eu

v-am iubit!“ — Iulius Fucik. Și cu ce drept, în fond, Iulius Fucik are acces în continuare la veșnicie, iar Alexandru Sahia nu? Sau Hristo Botev, la urma urmei, căci întrebarea se poate pune în exact aceiași termeni și la adresa lui. Nu-i nicidecum aici vorba că aș cere să moară și capra vecinului, ci numai de simpla constatare că nici una din ele n-are dreptul la nemurire. Or, o orientare, dacă e cu adevărat orientare și mai cu seamă dacă e politică, trebuie să fie neapărat intransigentă și fermă și con-sec-ven-tă; să-și aplice prin urmare măsurile cu exact același cîntar în toate situațiile, nu pe sărite, nici pe alese și nici la întîmplare. Numai că, pentru asta, este obligatoriu ca mai întîi să numere și după aia să taie.

Poate că nici n-a fost însă nimic politic în gestul acelor grijulii gospodari, ci mai curînd un întîrziat act de reșezare valorică. Uneori, firește, valoarea mai poate fi repusă în drepturi și prin demolări, nu numai prin restituiri tardive. Or, despre așa ceva mi se pare că nici nu poate fi vorba — și din nou îmi vin în ajutor exemplele, singure. Pe o altă alee, ce-l drept, mai dosnică, se lăfăie mai departe, cu barba și turbantul și soclul lui, un poet obscur-popular, Djambul. În stepele lui kirghize sau tătare s-o fi uitat de mult cine a fost acinul Djambul, însă la noi continuă să troneze, nestingherit, în parcul Herăstrău. Un altul, al nostru de data asta, și cizmar pe deasupra (nu, nici o aluzie la nimeni altul, e doar o simplă coincidență!), continuă să dea și azi cu calapodul „în rînduiala asta crudă“, pentru că asta a făcut și-n timpul vieții (tot o coincidență, vă rog să mă credeți

nimic altceva!). Mă refer, de bună seamă, la poetul-cizmar, la Theodor Neculuță. Încă unul, Păun-Pincio, modest și sfios și minor și plătind cum era, cu siguranță că nici o clipă nu s-a gîndit că o să aibă vreodată parte de soclu. Se poate foarte bine susține că soclurile lor, așa ocupate cum sînt, sînt și acum, în realitate, vacante. Așa că nici un criteriu valoric n-a condus mina și judecata gospodarilor respectivi. Dar atunci care altul?

Adevărul este, și chiar este un singur adevăr, atotputernic, că tot întîmplarea, pe numele ei mai simandicos conjunc-tu-ră, se dovedește pretutindeni suverană. Pînă nu de mult, într-o vreme, cei pomeniți mai sus și alții ca ei au fost aburcați pe pedestaluri nu pentru cine știe ce merite de valoare, nu pentru că ar fi fost re-pre-zen-ta-tivi, ci pentru că au slujit, într-un fel sau altul, o orînduire sau alta, au servit-o deci și prin urmare și ea i-a servit. Acum sînt alungați de acolo nu fiindcă ar fi cumva re-pre-zen-ta-tivi pentru alte vremuri, ci pentru că nu mai slujesc. Nu s-a gîndit încă nimeni că, mai înainte de a-l da jos pe Sahia, ar putea fi, de pildă, pus la locul lui Re-

breanu — și n-ar mai fi avut atunci nimeni nimic de zis. Nici mai înainte și nici astăzi nu se gîndește nimeni: ce-o căuta, dom'le, Neculuță, chiar aici, lîngă lac, în drumul tuturor? N-ar fi mai bine să-l punem pe Arghezi? Sau pe Blaga? Să fie chiar adevărat că nu-l avem pînă acum pe Blaga sau pe Arghezi, pe Iorga sau pe Enescu, printre locuitorii de drept ai Herăstrăului? Și cîte și mai cîte întrebări și-ar putea pune cineva, dacă s-ar apuca cu tot dinadinsul s-o facă. E de ajuns, o singură dată, doar o întrebare să-ți pui și după aia dau năvală cu sutele. Răspunsul ar fi însă, la toate, unul și același. Pentru că unul singur este și argumentul în temeiul căruia un artist este sau nu ridicat pe soclu. Nu cum a slujit o societate sau alta, ci cum a slujit omenirea; nu conjunctura, ci talentul; nu orînduirea sau neorînduirea trebuie să le fie recunoscatoare, ci pos-te-ri-ta-tea. Numai pe cei aflați sus de tot, în înălțimile paradisului, nu-i poate nîcicum atinge Roata lumii, cu răsturnările și răsucirile sale ciclice încrîncenate.

Dumitru Matală

minimax

Excepționalismul post-comunismului românesc (II)

Una din temele privilegiate, atît în diferitele variante ale discursului politic oficial cît și în presa aserivită mai mult sau mai puțin (vizibil) Puterii, este aceea referitoare la similitudinea condițiilor de viață în toate țările fostului bloc/lașar/voietic. Peste tot primpregur — ni se sugerează sau ni se spune de-a dreptul — inflația și șomajul indică prezența crizei economice, corupția și criminalitatea fac ravagii, problema națională creează stări conflictuale ș.a.m.d. Finalitatea propagandistică vizată în susținerea unui asemenea punct de vedere, aseasonată cu argumente științifice sau filozofice, nu este prea greu sesizabilă. Adică, mă rog, or mai fi greșit ei pe ici pe colo prin părțile neesențiale, totuși nu li se pat imputa „emanațiilor“ dezastrului economic și consecințele sociale inerente, deci, mai cu seamă trebuie să înțelegem că nimeni în locul lor n-ar fi putut realiza mai mult, de unde și concluzia finală, „Votați F.S.N.!“ Or, tocmai pentru că momentul electoral nu este prea departe (deși mai avem de trecut o iarnă!) și ținînd cont de faptul că atunci se va hotărî, în bună măsură, viitorul României, teza oficială menționată merită să fie analizată mai îndeaproape.

Cît privește economicul, dacă noul prim-ministru (despre care fostul i-a liniștit pe adoratorii săi că „este de-al nostru“) își va onora promisiunea făcută cu ocazia primei sale conferin-

țe de presă, nu peste multă vreme vom ști exact cum stăm în comparație cu celelalte state care au renunțat la binefacerea sistemului comunist. Vom mai afla, poate, și cum a fost chivernisit bugetul național de către „guvernul Roman“, dar asta e o altă poveste. Ceea ce însă știm deja, ba încă o știm al naibii de bine!, este că, cel puțin pînă acum, Occidentul ne-a aplicat un tratament financiar-economic... special, fapt care i-a și îndemnat pe guvernarii noastre să-și îndrepte atenția și speranțele într-alte părți ale lumii, ca bunăoară spre Turcia; cît de rodnică va fi să fie această opțiune se cam pare că urmează să o vedem căci ultimele știri venite de-acolo nu îndreptătesc un optimism exagerat! Așadar, pînă cînd tabelul comparativ promis de dl. Theodor Stolojan va permite o situare riguroasă a economiei românești în procesul trecerii la economia de piață (capitalism fiind pare-se un cuvînt tabu!), rămîne de apreciat specificul situației social-politice.

Dacă în privința economiei indicatorii cantitativi oferă un suport obiectiv comparațiilor, caracterizarea unui sistem politic este într-o măsură mult mai mare pasibilă de deformări subiective, așa cum se întîmplă adesea în abordările propagandistice. Numai că nici propaganda, barem atunci cînd se voiește cît de cît credibilă, nu poate nega flagrant realitatea, astfel încît la o întrebare tranșantă dacă din punct

de vedere politic România este un caz de excepție în perioada post-comunistă, răspunsul afirmativ se impune prin fapte imposibil de contestat. A le mai menționa altfel decît în fugă este pierdere și de timp și de hîrtie, atît de scumpă. Deci (trecînd peste manevra dispariției P.C.R. concomitent cu apariția „spontană“ a F.S.N., căci își are corespondența în schimbarea firmei tuturor partidelor comuniste): 1) înlăturarea în condiții de violență a ultimului dictator comunist, o violență nemotivată și aureolată de un „mister“ persistent; 2) prezența reprezentanților fostei nomenclaturi și a fostului aparat represiv la toate nivelurile ierarhiei Puterii pînă la vîrf, foștii disidenți, puțini cîți au fost, ajungînd „noi“ disidenți; și, în fine, 3) accese recurente de violență în confruntarea Puterii cu ample mișcări contestatice — sînt tot atîtea caracteristici politice particulare care au individualizat evoluția post-comunistă a României, constituind totodată surse persistente de neîncredere față de regimul politic instaurat la București. Interesant de remarcat este că, atunci cînd sînt luate în considerare aspecte mai concrete și de nuanță ale situației politice, elementele de similitudine cu celelalte foste state comuniste nu estompează ci, dimpotrivă, reliefează și accentuează starea de excepție a României. Lectura fragmentului dintr-o recentă carte a lui Vaclav Havel, publicat în 22*), poate constitui un test edificator. Cîtînd bunăoară despre manifestări precum „ranchiuna și suspiciunea naționalistă, rasismul și chiar anumite manifestări ale fascismului, demagogia fără limite, intriga și minciuna conștientă, arivismul politic“, sau despre faptul că „asistăm la exacerbarea fanatismelor, escrocheriilor, la proliferarea mafiei“, mai că îți vine să te miri cît de bine cunoaște Havel ce se întîmplă în societatea noastră. Însă, deși fenomene precum cele menționate se regăsesc, așadar, pretutindeni în fostele societăți comuniste, numai și numai aici istoria „fragilei roaste democrației“ este marcată pe tot parcursul-i de conflicte sociale sîngeroase cu morți și răniți. Cum să nu te întrebî de ce? Iar dacă te întrebî, cum să nu remarci imediat cea-

laltă particularitate a sistemului nostru politic, anume, componența Puterii. „Societatea este oglinda oamenilor săi politici“, menționează Havel în același text. Oglinda oamenilor noștri politici este caracterizată de repetarea simulacrului loviturii de stat și de mineriade. Dar, tocmai pentru că Puterea a abuzat prin folosirea aceluiași scenariu, cu timpul s-au obținut efecte contrare celor scontate, așa precum în cazul ultimei mineriade.

Am ajuns astfel la momentul politic actual care permite încercarea, chiar dacă riscată, a unei priviri către viitor. Oricît de mult „zgomot“ a făcut și va mai face încă raportul comisiei parlamentare despre situația din județele Harghita și Covasna, ni se pare că tot demiterea „guvernului Roman“ constituie evenimentul politic semnificativ pentru viitorul apropiat. Fără a fi cîtuși de puțin exclusă o „reconciliere istorică“, sciziunea produsă la cel mai înalt nivel al Puterii nu mai poate fi omisă din calcul, iar ea lasă să se întrevadă noi regroupări de forțe pe eșichierul politic. „Partida Roman“, „partida Iliescu“, „partida naționalistă“ și, deocamdată cea mai dispersată, „partida opoziției democratice“, se conturează ca fiind principalele forțe angajate în lupta politică și, după cît se arată, nici una dintre ele nu-și poate permite să „joace la victorie“ de sine stătătoare. Conflictele existente însă între primele trei forțe s-ar putea dovedi favorabile opoziției democratice deoarece ele pot funcționa ca premisă a unei competiții electorale fair-play. În același timp, nu este exclusă nici posibilitatea surprizei căci, dacă noul guvern nu va reuși să asigure cel puțin menținerea actualelor condiții de viață, conflictele sociale inerente ar putea foarte bine să determine instaurarea unei dictaturi pure și dure, asta după ce înainte se va muri iarăși pe stradă.

23 octombrie 1991

Șerban Lancescu

*) 22, anul II, nr. 41, p. 12.

Viața mea e un roman

Într-o disciplină ca istoria artei, care n-a suferit la noi de ceea ce s-ar putea numi o inflație de mari personalități și unde tradiția a impus mai degrabă figura amatorului cultivat, ilustrată cu strălucire de un Odobescu în perioada începuturilor sale, decît pe aceea a specialistului cu o formație riguroasă, penumbra care continuă să acopere numele lui Alexandru Tzigara-Samurcaș (în pofida apariției unui volumaș de Scrieri despre arta românească în 1987, îngrijit de C.D. Zeletin la Ed. Meridiane) este destul de greu de înțeles.

Intellectual de formație cvasi-junimistă, deși el a frecventat în copilărie și tinerete mai degrabă cercul „disident” al familiei Kremnitz, după divorțul lui Maiorescu — ceea ce l-a împiedicat să devină un familiar al acestuia — Tzigara-Samurcaș a făcut studii serioase la München și apoi la Berlin, fiind primul doctor român în istoria artei, și încă la o vîrstă foarte tîrîie, în 1896. Ca director al Bibliotecii Fundațiilor regale (în 1899) și apoi ca director al primului nostru Muzeu de etnografie, artă națională, artă decorativă și industrială (în 1906; este vizitorul Muzeu de artă națională), Tzigara-Samurcaș a dovedit prețioase calități de organizator și o concepție modernă asupra muzeografiei care arată în el un bun elev al celebrului W. von Bode, creatorul muzeisticii germane la sfîrșitul secolului trecut. În orice caz, lui i se datorează acțiunile programatice începute în 1906 prin care se investighează zonele etnografice ale țării și se achiziționează, uneori prin obținerea unor consistente donații particulare, primele piese valoroase ale artei populare românești. Ideile sale asupra artei și muzeisticii sînt expuse și teoretic, într-un număr de articole din *Viața românească*, *Convorbiri literare* ș.a., și sînt implicate într-o serie de polemici care constituie o pagină pitorească a publicisticii noastre culturale dinaintea primului război mondial; justificată din punct de vedere științific

și aspră în termeni, această polemică îndreptată împotriva unor critici și a unor oficiali bine situați dar prost orientați — și, uneori, se pare, chiar rău intenționați — avea să-l ducă nu numai pînă în pragul unui duel, dar și să-l pună treptat în postura unui incomod, unui indezirabil. Marea justificare a antipatiei care pare să-l urmărească rămîne în ochii posterității faptul că, la insistențele lui P.P. Carp, acceptat cu naivitate să fie prefect de poliție al Capitalei în timpul ocupației germane din 1917—1918. Este indiscutabil că, în această poziție incomodă, istoricul de artă ajuns polițist nu s-a făcut vinovat de fapte reprobabile și că, după toate aparențele, a putut chiar proteja (cu sprijinul unor pretenți din timpul studenției și chiar al unui fiu al dr. Kremnitz) unele din tezaurile artistice ale orașului. Nu e mai puțin adevărat că episodul, oricum trivial pentru un istoric al artei care n-ai măcar nu făcuse politică, îi va marca biografia ulterioară; el este la originea ruperii relațiilor cu un mare număr de prieteni, între care N. Iorga, și a unei ostracizări mai mult sau mai puțin tacite, în ciuda (sau poate și datorită) apropierii sale de familia regală; e probabil că această ostilitate, întreținută cu perseverență și de Iorga (deși fin de căsătorie al lui Tzigara-Samurcaș, acesta refuză să-l mai vadă după război), contribuie într-o măsură și la nereușita carierei sale didactice, menținută întîi în provizorat la București și relegată apoi la Cernăuți, unde nu avea cum să dureze.

Din prefața lui C.D. Zeletin la ediția din 1987 și din aceea a lui Dan Grigorescu la recent apărutul volum de memorii* înțeleg că activitatea propriuzisă de critic de artă nu atrîna prea greu în zestre lăsată posterității și nici chiar teza sa din 1896 despre un pictor de al doilea plan din sec. al XVII-lea francez, Simon Vouet, care n-a fost niciodată reeditată, n-a afirmat un autor cu perspective în acest domeniu; cercetările sale de artă populară, în schimb, cele consacrate țesăturilor și

covoarelor românești sau construcțiilor țărănești, au deschis un drum deosebit de fertil și sînt în mare parte folositoare și astăzi. Alături de acestea, articolele de muzeografie strînse în 1936 în volumul intitulat chiar *Muzeografie românească* arată că practicantul avea o viziune de ansamblu asupra domeniului, avea o judecată echilibrată și perspectiva comparatistă necesară într-o materie amenințată să se sufocă sub abundența detaliilor; avea însă și calitățile de narator care apar la largul lor abia în memoriile din care ni se oferă acum primul din cele patru volume promise de doi editori încercați, Ioan și Florica Șerb.

Redactate tîrziu, la bătrînețe (ele se și intitulează, după cite aflăm din ediția lui C.D. Zeletin, *Lupta vieții unui octogenar*, și nu știu de ce editorii nu menționează titlul original în *Nota asupra ediției*, chiar dacă renunțarea la el este justificată), memoriile au aceeași insistență domoală asupra detaliilor și se apleacă asupra propriei imagini, mai ales din copilărie, cu indulgența specifică vîrstei tîrzii. Evenimentele propriei existențe sînt relatate solemn, în capitole care stăruie asupra „nașterii”, „botezului”, „părinților”, „bunicilor materni și paterni”, cu citate din corespondența familiei care înregistrează progresele micului Cucuzei („mon cher Alexandre est bien portant et engraisse chaque jour” etc.), mai ușor de înțeles dacă aflăm că este primul băiat al părinților după trei fete. Odată învinsă senzația de disconfort a cititorului modern în fața ritmului neobișnuit și a narcisismului naiv al autorului, marcat probabil (el începe să-și redacteze memoriile într-o perioadă de dramatic declin a lumii sale, în 1947) de prăbușirea tuturor valorilor în care crezuse toată viața, textul începe să intereseze și chiar să placă. Dincolo de egocentrismul naiv al oricui a trăit o viață lungă și plină de evenimente, și care-l face să creadă — și uneori să și spună — că „viața mea e un roman”, talentul narativ de un tip special al autorului reușește să-și cucerească treptat cititorul.

Mai întîi, discontinuitatea relațiilor — întreruptă de frecvente citate din acte de familie, din propriile articole sau din diverse documente ale timpului — estompează caracterul pro-domo al războiului pleoarii justificative și evită oboseala revenirilor asupra rolului pozitiv jucat de autor în fiecare împrejurare; întins pe multe pagini, paradoxal, subiectul autobiografic se diluează chiar în preocupările memorialistului și face loc detaliului de epocă, informației caracteristice care reușește să contureze din interior dimensiunile unei epoci, apuse și fac deliciul amatorului de istorie trăită; descrierile bălurilor sau ale prinzurilor oficiale de altădată (cu reproducerea exactă a menu-urilor), reconstituirea itinerariului unor excursii dinaintea primului război (cu indicația prețului unor bilete de tren: București — Predeal 13,50 lei, București — Berlin 133 lei etc.), a întîlnirilor sale cu personalități marcante ale vieții politice (de la regele Carol la miniștrii Haret și Sturdza) sau ale vieții culturale (de la Obodescu, maestrul său recunoscut, la Iorga sau Delavrancea), lungile reconstituiri ale polemicilor sale cu Petrascu, dr. Istrati, C. Petranu și alții, se însumează mai puțin într-o biografie exemplară a autorului, așa cum el însuși o dorea probabil, cît într-o istorie mai mult sau mai puțin anecdotică a epocii descrise — dintre 1872 și 1910 — așa cum se reflectă aceasta în memoria și sensibilitatea particulară a unui participant privilegiat la evenimentele. În al doilea rînd, lipsa de coerență compozițională și de stringență în construcția episoadelor, revenirile și digresiunile care dăunează unui text literar, și chiar lexicul artificios uneori (piozitate, medic așa de răspîndit etc.), toate acestea fără să ajungă supărătoare prin repetarea prea deasă, contribuie la senzația de autenticitate atât de necesară în cazul documentelor memorialistice și adaugă ceva la farmecul puțin desuet al unui text însuflețit de afectivitatea discretă a octogenarului care-și retrăiește tineretea.

Era de așteptat într-o ediție de felul celei de față ca un minim aparat auxiliar să faciliteze lectura, măcar traducerea textelor în franceză și germană (destul de numeroase) și un indice de persoane în finalul volumului; dar poate că le vom regăsi în celelalte trei volume care urmează și a căror apariție este așteptată cu un justificat interes de cei care au avut norocul să-l citească pe primul.

Mircea Anghelescu

* Al. Tzigara-Samurcaș, *Memorii*, vol. I, ediție critică de Ioan Șerb și Florica Șerb, prefață de Dan Grigorescu, Ed. Grai și suflet — Cultura Națională, București, 1991, XXII + 296 p.

povestea vorbeli

Domn

Prestigiul de care se bucură cuvîntul *domn* nu e doar o reacție recentă la stupidele încercări repetate de a-l scoate în afara limbii prin decizii politice. Sensurile sale îl includ deopotrivă între realitățile fundamentale din sfera istoriei, a religiei, a relațiilor sociale. În 1887, Lazăr Săineanu observa (citînd în *Lambrior*) că fenomenul „degradării” semantice, al „decadenței”, care a atins toți termenii de politețe de origini străine — *jupin*, *chir*, *musiu*; *jupineasă*, *cucoană*, *madamă* ș.a. — făcîndu-i să desemneze (adesea ironic) stări sociale și relații inferioare — nu a afectat cuvîntul de origine latină *domn*. Opinia cuprinde un adevăr evident pentru orice vorbitor al românei moderne, dar și o omisiune: trebuie amintit că folosirea cuvîntului în cauză ca termen de politețe e ea însăși o „degradare” — sesizabilă în diferențierea dintre formele de vocativ *Doamne!* (pentru divinitate și domnitor) și *domnule!* (în relațiile sociale curente); un proces de „eroziune” e atestat și de apariția formelor scurte din limba vorbită și populară — *dom' don'*, *domne* — ca

și de utilizările exclamative ale cuvîntului situate în afara sistemului politeții (pentru a marca indignarea, disprețul, ironia etc.).

Aria semantică a cuvîntului e foarte largă, dar unitară și reducibilă (cu excepția valorii de politețe, perfect explicabilă și ea prin reguli proprii acestui cod) la o trăsătură inițială unică (relație de dominare și de superioritate) perfect motivată de etimon. Paralelismul cu *stăpin*, mai puțin evident în limba de azi, e atestat în întrebunțările mai vechi (în special în traduceri religioase), în care apar: „domnul” în opoziție cu „robul”, „slujitorul”, „șerbul”, „sluga” etc.; („Nu iaste ucenicul mai mare decît învățătorul, nici slugă decît domnul lui”; „veni domnul slugilor acelora” — în Biblia din 1688); „domnul” ca proprietar de teren și chiar de animale („domnul viei” — ib.), ca șef al familiei și al gospodăriei („domnul casei”) etc. Foarte interesantă este formula, păstrată și azi, cu conotații arhaizante, „domnul și stăpinul”; echivalența celor doi termeni asociați printr-un procedeu stilistic mai răspîndit sugerează totuși o anume diferențiere; ar putea fi vorba de explicitarea relației prin *stăpin* (luat în sens propriu sau metaforic) — și de accentuarea autorității care derivă din ea — prin *domn*. În orice caz, mare parte din discuțiile purtate în jurul lui *domn* țin de dimensiunea

istorică; exprimînd în primul rînd un fapt de relație (domn al..., domn peste...), instituționalizat, cuvîntul face parte probabil dintr-o terminologie — politică, diplomatică — destul de precisă, dar modificată în timp. Spre deosebire de sensul arhaic și general de „stăpin”, care nu are nevoie de multe explicații, sensul de „domnitor” e dependent de contextul istoric. S-au purtat dispute în jurul caracterului limitativ, specializat sau, dimpotrivă, general, al cuvîntului, în privința rezervării sale pentru conducătorii țărilor române și a locului într-o eventuală ierarhie a tipurilor de suverani (împărat, țar, crai, rege, voievod, despot, cneaz, prinț, principe etc.). Interpretările au pornit adesea de la analiza sensurilor etimologice ale lui *dominus* — diferite în latina clasică și în cea medievală — sau de la comparația cu titulaturile feudale ale țărilor din jur. Între cei care au discutat semnificația cuvîntului (A.D. Xenopol, Iorga, Emil Vîrtosu, P.P. Panaitescu, A. Pippidi, Al. Grecu, Al. Niculescu ș.a.), istoricii au analizat cu precădere instituțiile epocilor trecute, lingviștii au încercat să deducă raporturi din sinonimiile și distincțiile atestate în texte. S-a spus, printre altele, că *domn* ar reprezenta „noțiunea guvernării integrale”, că ar desemna în primul rînd proprietatea asupra pămîntului țării

(în titulatura „voievod și domn” primul termen referîndu-se la atribuțiile militare ale conducătorului; titluri duble apar și în variantele „domn și oblăduitor”, „domn și giudeț” etc.); că ar fi o ipostază a seniorului feudal; că s-ar folosi exclusiv pentru conducătorii țărilor române etc. Recentul dicționar de *Instituții feudale din țările române* (1988) trasează o foarte interesantă evoluție a instituției domniei — de la proclamarea inițială pînă la situația de „grad în ierarhia administrativă otomană”. Un punct de vedere pur lingvistic este desigur exclus într-o asemenea situație: pentru identificarea fazelor incipiente ale stilurilor funcționale românești, terminologia politică ar merita totuși să fie și mai mult studiată pe text; *domn* formează, împreună cu termenii care sînt uneori considerați sinonimele sale, o serie foarte nuanțată de particularizări ale noțiunii vagi și generale de „suveran” sau „monarh”. *Domn* e termenul cel mai frecvent folosit în textele vechi pentru a desemna instituția internă supremă; evocările istorice ulterioare îl preferă pe *domnitor* pentru a evita ambiguitatea produsă de polisemie (sensurilor principale de stăpin, suveran, Dumnezeu, nobil, orășean, termen de politețe, adăugîndu-li-se și o serie de sensuri secundare ale cuvîntului). E instructivă și în acest caz o frunzărare a unor mostre de poezie ocazional patriotică a ultimilor ani: oricine își amintește de insistența cu care erau invocați, cu orice ocazie, cîțiva *domni* ale căror lupte și domnii trebuiau să gireze Epoca. Cantitatea nu însemna însă în nici un caz varietate: la o privire oricît de rapidă, se remarcă un adevărat tabu în privința cuvîntului *domn* (poate, evocator al termenului de reverență interzis oficial?) și chiar *domnitor*. Cei identificați cu precădere prin numele de Mircea, Alexandru, Mihai, Ștefan (și nu mulți alții) sînt „eroii” (cel mai des), „bărbații” sau (posibilă dovadă a unei nerecunoscute fascinații militare) „voievozii”.

Rodica Zafiu

Un clasic al singurătății

Emil Cioran, AMURGUL GÎNDURILOR, Editura Humanitas, București 1991

În anul în care Emil Cioran (născut la 8 aprilie 1911, la Rășinari, lângă Sibiu) împlinește optzeci de ani, „Editura Humanitas” din București încheie cu **Amurgul gândurilor** reeditarea celor cinci cărți care formează, între 1934 și 1940, perioada românească de activitate a scriitorului, la care se mai adaugă notele din **Indreptar pălmas** (1940—1945), rămase până mai ieri inedite. Cum era de prevăzut, momentul n-a coincis cu o împăcare a scriitorului nici cu lumea românească și nici cu sine. Dacă s-ar fi întâmplat altfel n-am mai fi avut de a face cu Emil Cioran. Altfel spus, cu un scriitor care a dat foc tuturor iluziilor și speranțelor din lume, pentru a se retrage în singurătate și mai ales în spectacolul de cuvinte al acestei singurătăți.

Pe de altă parte, deși încheie o serie, **Amurgul gândurilor**, ultima carte pe care Emil Cioran a publicat-o în România (în 1940, la „Editura Dacia Traiană” din Sibiu) e deja, din numeroase puncte de vedere, o carte franceză și, în același timp, mai mult decât o despărțire, o carte a unei fugi.

În afara limbii, foarte multe lucruri sînt franceze în **Amurgul gândurilor**. Pe lângă eleganța și claritatea speculației, prin care Cioran s-a impus încă de la debut, atracția latentă pentru paradox (repudiat de mai multe ori în teorie, dar practic cu delicii ori de câte ori se ivește ocazia), prețuirea acordată moralistilor și, în latura de jurnal mascat a unei cărți altfel lipsite de prea multe repere materiale clare, prezența mărcilor de referință ale unui sistem tipic parizian, parcul, bulevardele, mansarda. Iar la marginea „jurnalului francez”, ascuns în **Amurgul gândurilor**, revelația unui prim **propos**, care pleacă de la Muntele Saint Mi-

chel, pentru a se opri în pragul unei taine: „Uita-voi vreodată inserarea unică de la Mont Saint Michel, cînd între un soare în agonie și o cetate mai singură ca soarele, toate apusurile lumii mă chemau spre o măreție tristă întrezărită-n presimțiri? Și apoi să te plimbi cu acel crepuscul în suflet prin parcul din Combourg, încercînd a fi demn de plictiseala marelui René. Trebuie într-adevăr să cunoști dezolarea magnifică a anumitor zile la Saint-Malo și la Combourg, pentru ca să-l poți scuza pe Chateaubriand. [...] Trebuie să fi văzut măcar camera în care el și-a petrecut copilăria și să fi întrevăzut ceea ce au putut fi discuțiile cu Lucile, pentru care orice amator de melancolie trebuie să aibă pietate — spre a-ți da seama că o dezolare pornită dintr-un sat valah nu poate atinge prestigiul funebru al uneia răsărite într-un castel solitar. Noi sîntem mai mult **amăriți** decât trîști, căci nu cunoaștem mindria soartei triste, ci umbrele destinului amaric.”

Pornind de la această „aluzie”, **Amurgul gândurilor** poate fi citită și ca o carte a fugii, dar într-un înțeles care, exact ca în poezie, nu poate fi decât aproximativ.

Mai întîi ca document al unei senzații din ce în ce mai puternice de înstrăinare: „Nu mă simt «acasă» decât pe țărnițele mării. Căci nu-mi pot construi o patrie decât din spuma valurilor. // În fluxul și refluxul gândurilor, știu eu prea bine că nu mai am pe nimeni: fără țară, fără continent și fără lume. Rămăs cu suspinele lucide ale iubirilor fugare în nopți care împreună fericirea cu nebunia.” De data aceasta, „absența patriei” e transformată într-o premisă a libertății de gândire (deși bunul simț ne-ar spune că interdicția de libertate a gândirii, pe care ar putea-o impune orice gra-

niță, gîndirea l-a răspuns întotdeauna tocmai prin a gîndi): „Nu atîngi inutilitatea măreață a duhului atîta vreme cît ai un loc în lume. Gîndești — întotdeauna — din lipsa unei patrii. Neavînd granițe, spiritul n-are unde să te-nchidă. De aceea, gînditorul este un emigrant în viață.”

Însă adevăratul „document” al fugii lui Cioran e de căutat nu în aceste fragmente aproape auto-biografice confesive despre patrie și despre exil, ci în ceea ce sugerează întregul discurs al eseurilor sale, adică în țesătura ascunsă dincolo de litere și de text. Preferințele tematice, răutatea estetizată și retorica de poem lasă doar să se bănuiască motivul profund al fugii. Căci a vorbi despre **singurătate, melancolie, muzică sau boală**, introducînd în fibra cea mai personală a discursului o strălucire de care în general se folosesc doar poeții, poate fi atribuit exasperării unui temperament, mai mult decât unei disperări provocate: „Pe piscuri de Alpi și de Pirinei, cu norii sub mine, rezemat pe zăpezi și pe cer, am înțeles: / — că senzațiile trebuie să fie mai pure decât aerul rarefiat al înălțimilor, — că-n ele nu trebuie să intre nici omul nici pămîntul și nici un obiect al lumii —, adieri extatice să fie clipele, virtej de altitudine privirea; / — ca murmurul melancolic al vîntului ce atinge azurul și zăpada, gîndurile să mîngie poleiala lucrurilor ce nu sînt. În cugetul tău să se răsfrîngă toate crestele de munți pe care n-ai fost om și toate țărnițele de mări, pe care ai fost trist. Plictiseala devine muzică pe marginea mării și extaz pe virf de munte; / — «sentimente» nu mai sînt. Căci spre cine s-ar îndrepta? De cîte ori nu mai ești om, de atîtea ori nu mai «simți» decât țărnițele neființei; / — nu se mai poate trăi decât în rătăcire. Răstoarnă-ți pașii și calcă pe stele. Repetă

zilnic lecția acelei nopți, în care aștrii și s-au dezvăluit ridicol de singuri.” Dar tocmai existența acestor izbucniri de magmă tristă, care ridică la stele fuga rituală a romanticilor din secolul trecut, ne sugerează **tema fugii** și ne incită în direcția căutărilor motivelor ei. Iar ceea ce pare să rămînă fascinant în spectacolul meditațiilor lui Cioran e tocmai faptul că ne vom îndepărta de spiritul lor cu atît mai mult cu cît vom încerca să le sistematizăm litera. În literă se joacă **farsa** discursului cioranian, în timp ce **drama** rămîne ascunsă chiar în spațiul care precede discursul. A forța intrarea aici ar echivala cu trivializarea prin indiscreție și prin profanarea unui secret. Paradoxul disperării lui Cioran, cînd își ia ca pretext singurătatea, melancolia, boala, e că prin discurs sîntem îndepărtați în permanență de secretul acestei disperări. Din acest punct de vedere, **Amurgul gândurilor** pare să indice un moment de turnantă. Concesia maximă pe care totuși scriitorul ne-o face e de a ne îngădui să aproximăm un termen (destul de obscur) de comparație, în secretul dramei lui Diogene, care rămîne un model pentru Cioran: „Ce l-o fi minat pe Diogene înspre catastrofa ruptură de farmecul naiv, delicat și învăluitor al existenței? Ce l-o fi aruncat în situația de criminal al eroilor indispensabile vieții? Nu-i datorăm lui un minus de iluzie de care ne fălîm îndurerați? Ce consolare i-o fi lipsit sau în mijlocul căror mîngieri a fost întrerupt, dezbinîndu-l-se fericirea la care a trebuit să fie sensibil chiar de s-a născut cu vocație de osîndit?”

În același timp însă, făcînd aluzie la acest posibil termen de comparație, Cioran nu întîrzie să ne avertizeze asupra primejdiei pe care o presupune apropierea prea mare de el: „Alipiți de imediat, oamenii respiră prin vulgaritate. Ce poți vorbi cu ei decât despre oameni? Și încă despre întîmplări, obiecte și griji. Niciodată idei. Și doar numai conceptul nu e vulgar. Noblețea abstracției le e necunoscută, căci zgîr-ciți cu puterile lor, ei nu-s capabili de-a cheltui energia pentru a hrăni ceea ce nu e: ideea. Vulgaritatea: lipsa de abstracție.”

Intr-una din notele (cînd aforistice, cînd poetice, cînd esistice) care alcătuiesc **Amurgul gândurilor**, Emil Cioran observă că nu mai ești în lume cu Bach, din cauza lui Dumnezeu, și cu Wagner, din cauza iubirii. În pragul capcanei pe care scrisul său ne-o întinde în permanență, cu Cioran nu mai ești în lume din cauza lui Cioran.

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune sau portret-robot în trandafiriu cu negru

Vai, cum se mai despart destinele oamenilor... Pînă mai ieri asemănători, compatibili, interșanjabili chiar; brusc separați: crudă soartă! Dacă ne-am fi întîlnit, cine știe, am fi descoperit, fără doar și poate, atîtea „locuri în comun”: gustul pentru o cafea prelungită, vorba lungă, Marquez, Beatles și Mc. Luhan; ne apropiem, oricum, atîtea vicisitudini ale istoriei, suportate cu stoicism vreme de decenii: blestemul inactivității, profesorii de franceză de la liceu care se schimbau în fiecare trimestru, cozile, mai ales cozile, cu copilul în landou sau pe umeri, cîte șase ore la Crevedia, cerșitul pe la porțile I. A. D.-ului pentru o cutie de lapte chinezesc, așteptarea, în zadar, a unei aprobări pentru o biată excursie în URSS cu ONT-ul, și cîte altele. Cum să zic ceva de aproapele meu cel mai aproape, mon semblable, mon frère (în limba franceză în original). Și, în definitiv, cine sînt eu ca să-mi dau cu părerea despre primul-ministru, fie el fost sau demisionar? Un oarecare, un nimeni, un fel de nimic, nu sînt... reprezentativ, nici partid politic, nici organizație și, dacă înțeleg bine, nici dacă aș fi un milion n-ar conta. Eu doar sînt, dar pentru că tot sînt și asta nu se poate contesta, profit de spoiala democratică (aceea de a putea vorbi fără să fi ascultat) și uite că nu tac.

X

Voltaire mi se pare (nu-mi plac citatele, dar dacă tot știu, întîmplător, că mi-a luat-o cineva înainte, de ce să mă prefac a spune cînd eu doar repet),

nul P. Roman este un om politic, ba chiar unul de calibrul.

X

Domnul P. Roman a mințit, zdravăn, de la început, pretinzînd de mai multe ori, feciorelnic, că nu va candida și că doar se sacrifică pentru scurtă vreme. Am vrut și eu să scriu despre asta atuncî dar am așteptat, cam mult, ca să fiu sigur: pur și simplu nu credeam că Eu sînt cel păcălit, son semblable son frère, tovarăși de coadă la Crevedia. Transformată în extraordinar capital electoral (iată, și-au zis mulți, iată omul care, exact conform postulatului, nu iubește puterea) afirmația l-a purtat, firește, direct în fotoliul de prim-ministru; sacrificîndu-se pentru încă o vreme, abia astăzi, în acest transparent octombrie, se va putea întoarce în sfîrșit la catedră.

Ei bine, nu, nu se-ntoarce, și abia acum cercul minciunii se-nchide, cînd declară în sfîrșit răspicat că se consideră **om politic** (și chiar este, repet, unul dintre puștii). Poate că, veți zice, s-a înșelat singur, poate că a prins gustul puterii abia după aceea, poate că nici el nu și-a dat seama de la început ce e în propriul lăuntru. Hai să fie ca voi, m-ați convins, dar atuncî, dacă nu se cunoaște nici măcar pe sine, cum ar putea să aibă capacitatea de a-i cunoaște pe ceilalți? Și-atunci, necunos-cîndu-i, cum poate guverna, nu-i așa, în numele lor și pentru binele public?

O izolare semeață, orgolioasă, înconanată, și-a arătat din plin colții într-o guvernare de care, culmea, pînă la urmă au fost nemulțumiți toți, și simpatizanții și opozanții, o guvernare ce, în ciuda numeroaselor declarații, s-a bazat pe și a avantajat exclusiv o nomenclatură a aparatului de stat (mai veche mai nouă). Rezultatele? Statul ceaușist, de tip **politic-politienesc**, a început să se transforme într-un stat de tip **administrativ-politienesc**. În ambele variante, democrația reală, aceea a **indivizilor**, este doar simulată: e o democrație aparentă, în care legăturile dintre alegători și aleși se reduc la mecnica obscură a jocului electoral.

Cînd a început să pară că se mișcă reforma, am crezut că cel pe care l-a „amăgît” electoral domnul P. Roman nu

au fost cel ca mine, ci acei fix 67% (piei drace!) care votaseră cu buline roz pe față. Desigur, într-o doză suficientă chiar așa au stat lucrurile (și asta e și motivul pentru care m-am abținut pînă acum să vorbesc), dar de fapt ne-a dus cu preșul pe toți, absolut toți, — mai puțin doar ciubucarii și oamenii cu scaunul legat de fund. Argumente? De-o parte a balanței, o inflație nemiloasă. De cealaltă: lipsa posibilităților de contracarare a inflației (existența **producției** private nu a bucuriilor, singura care ar putea aduce, eventual, la scăderi ale prețurilor, absența legii falimentului, combinată cu un ajutor de șomaj rezonabil); absența/apariția tirzie a mecanismelor de indexare, (după majorările masive); perpetuarea avantajelor aparatului de stat (case de comenzi, policlinici, bufete, mașini la scară, călătorii); absența transparenței (un singur exemplu: ce fonduri are și de unde provin fondurile partidului de guvernămînt); în fine, întîrzierea pînă la... pînă la... pînă la... a **alegerilor locale**, cele care aduc de fapt democratizarea propriu-zisă, adică decentralizarea (curios, minerii au venit tocmai cînd se apropiiau, decisiv, alegerile locale care, acum, pare-se că se vor desfășura odată cu celelalte dacă nu cumva se va zice că e o imposibilitate practică, și-atunci iar se amină...).

X

Da, domnul P. Roman este un om politic. De mare calibrul. Dar pentru ce categorie e el reprezentativ? ale cui interese le (mai) apără? Pînă una-alta, a ajuns exact în situația lui Gorbaciov: are o mult mai mare credibilitate în exterior decît în propria sa țară.

P.S. Dintre toate relele pe care, cu sau fără voie/știință le-a făcut, cel mai mare rămîne poate că ultimul, adică acela de a fi demisionat sub presiune. A creat astfel un precedent cu consecințe incalculabile.

Mihail Oprea

ion iuga

Mantra divină

În acest riu netrecut în vreo hartă
izvorând din mine revărsându-se-n
izvor
intră un singur chip sfărâmat de pietre
în oglinda lor cenușie renăscând
miel și copil
fiară și inger

el poartă pe gură o floare vie
o inutilă floare asemeni vieții și fără
preț uitată izgonită refuzată
mantra divină peste care calcă
picioare de piatră nesimțirea firească
a străzii
picioare ce se-ndoale în nișa bisericii
sub povara unui cuvânt

atit de rar este omul acesta și atit de
sărac

trece singur și-l sfâșie strada
și-atât de bogat îi îmbracă pe toți
când clopotnița cade-n auz
și seara mută munții sub ferestrele
noastre

el mielul și flara
copilul și cercul
care-l cuprind

el duce cheia care învie piatra
cuțitul ce rănește pielea de pe arbori
și le-apeacă plânsul pe umeri uscați
de nesăbuite treceri prin albia râului

el este râul în care se spală orașul
prin inutilitatea lui se curăță lumea
miel și fiară

Nu ucide locul

Lasă-mi te rog umbra copacului
acolo unde erai golicune sălbatică
să te miroase nesătulă patimă
s-ar putea să revin nu ucide locul
în care răsar continuu brânduși
luându-ți forma în iarbă

focul aprins de mâinile tale
să stârpească pădurea numai pe mine
m-a ars

se-adună șopârle acolo și muncesc la
o perlă
care să mute cerul unde ascunsă citești
despre o stea inecată în caria fântânii

ființa mea ca un trunchi trecut prin
incendiu
umblă printre oameni întunecând strada
în urma unui dric poleit de durere

lasă-mi te rog umbra copacului
lupii din mine își caută altarul

nu ucide

Oraș universal

Casa aceasta-i un blestem
copacii mișună printre pietre șerpil
cariază
tălpile desculțe dale de piatră lustruite
de proroci
de gura cerșetorilor născuți de revoluții
și aruncați de senatori prin ferestre
strimbe jucării
cu miini de cirpă și picioare pe roțile
ochi de faianță inecați în noroi

în casa aceasta năvălesc ciupercile
otrăvite
cit umbra copacilor cresc se dilată în
cer
spărgind acoperișul maimuțele stau în
tron
golite de singurătate exersează graiul
ciupercilor
pistruilate de vreme

în groapa comună se adună rămășițe
umane
frunze și cranii devălmășite
un mozaic roman pe care calcă timpul
cu picioare de gheață
în Casa Domnului

auzi cum fulgeră biciul focul lăuntric
tocindu-ne cenușa
în măruntaiele noastre golite de viață
uscături purtate de vint cirpe întinse
la uscat

ființele noastre dansează pe sirmă
călugării morții umblă prin canale
ciinii se usucă
prin coltoane tălate de secetă

mîna singură tale o cruce din oasele
arse
mîna neagră adună timpul cum adună
pietrele

pentru o nouă zidire
cuvintele speriate se reîntorc unde
tăcerea-i
lunecare fără sens vamă pentru puntea
care duce nicăieri

Dejun pe iarbă

Dorm osteniți
fiara doarme și ea fără vise
cuibărită în iarbă
n-au sentimente n-au timp ostoiți
de foame și noapte au intrat în
descompunere
otrăvind iarba cu picioarele lor de
pământ

prin fereastra teatrului iese orbul
în togă albă binecuvântă somnul
celor scoși din viață
peste revolta ingropată de ceață
coboară porumbeii la un dejun pe
iarbă

tu plutești pe trepte de marmură
peste umbra înroșită de somn
ca o pasăre speriată de alicie

Toamna din cântec

Coboară toamna pe dealuri
îngălbenindu-ne chipul
pe urmele noastre-n argilă
stele din frunze se-ndepărtează pe cer
până se-ntunecă
în umbra serii sporește imaginea ta
și luminează cântecul gurii

miez amar și dulce ne strigă-n
grădina
răsărită din graiul tău când alungi
noaptea
cu foșnetul rochiei uitată pe iarbă

cine tremură pe sus când ninge
secunda și
roua ne polciește rugăciunea

noi înșine templu porțile noastre
deschise
primesc toamna oaspete nechemat cu
spini în palme
și fața mușcată de-albine

în urmele noastre regăsim întâmplarea

Porțelan oriental

Pe etajera roșie dansatoarea își
schimbă veșmintele
cu raze filtrate prin perdele de mătase
amurgul ascuns între ondulate cristaluri
bolnav de dragoste o caută
cum lumina se-adună pe nufărul inflorit
întunecând mocirla

sub linia crepusculară numai
dansatoarea de porțelan
adună în căușul palmei firimituri
astrale
odată cu moartea lebedei sub falduri
de plus

pe etajera roșie praful îngroasă urma
ca o mirare
mâna ta a uitat să se apropie

pisica fără memorie a franjurat
perdeaua
unghiile i-au rămas semne să
mă-ndepărteze
de priveliștea de dincolo

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Lucian P. Petrescu
ANONIMUL INDRĂGOSTIT
Editura Cartea Românească

Nu știu dacă „luminarea culiselor
vieții aparente, adică a evenimentelor
mentale și psihice care se petrec odată
cu cele vizibile dar rămân mereu as-
cunse privirii” — după cum afirmă
Laurențiu Ulci în cronica sa din „Ro-
mânia liberă” — constituie principala
marcă de personalitate a povestirilor
lăuntricului prozator ce debutează cu a-
ceastă carte. Aș zice, mai curînd, că
dincolo de o atare „luminare”, meritul
prozatorului e de a fi găsit niște căi e-
pice apte de a sugera coerența de fond,
esențială a unor atitudini, trăiri, în ge-
nere manifestări, la prima vedere con-
tradictorii dacă nu chiar paradoxale.
În acest sens e de remarcat justa fo-
losire a descrierii de tip realist ca un
contrapunct limpezitor al relațiilor e-
venimentelor sufletești, îndeobște pe
cît de intense pe atît de tenebroase.
Multe povestiri mizează pe efectul de

surpriză rezultat din această combina-
ție de natură stilistică doar că uneori
insistența întru „poantă” se soldează
nefericit cu încheieri de o spectaculo-
zitate exterioară și superficială. Acolo
unde talentul tinărului prozator e du-
blat de o intenție autorială mai profun-
dă rezultatul epic e mai convingător.
Așa sint povestirile „Zgomotul lumii”,
„A treia alternativă”, „De la sfîrșit că-
tre început” și „Desen pe plajă cu
flaut” care mă fac să aștept cu incre-
dere și interes viitoarea carte a lui
Lucian P. Petrescu.

Tudor Nedelcea
EMINESCU IMPOTRIVA
SOCIALISMULUI
Editura Pantheon

O antologie de texte eminesciene de
atitudine antisocialistă însoțită de un
studiu ce urmărește să evidențieze ra-
porturile gândirii poetului național cu
principiile și ideologia generală ale so-
cialismului ca doctrină. Autorul evocă
întru aceasta preocupările lui Eminescu
pentru problematica socială, în gene-
ral, pentru ideile sociale în special re-
levîndu-i preferința pentru „evoluție”
iar nu pentru „revoluție” acceptarea
programului ca urmare a legilor natu-
rale iar nu prin salturi etc. etc., învî-
derînd apoi soluțiile „economice” în-
trevăzute de poet, toate la un loc a-
testînd o poziție net opusă celei din
doctrina socialismului, de la utopici
pînă la marxisti. Iată, în sprijin, un
fragment din „Timpul”, datat 6 august
1878: „Noi, care sîntem siguri că vic-

toria principiilor liberale socialiste în-
semnează moartea culturii și recăderea
în vechea barbarie, vom combate ten-
dințele lor, ori în ce punct s-ar fi
îvind”. Un fel de profesiune de cre-
dință politico-publicistică pe care Emi-
nescu, în articolele sale politice, a res-
pectat-o ori de cîte ori a luat în dis-
cuție tema „sectei socialiste”.

Arthur Koestler
INTUNERIC LA AMIAZĂ
Editura Albatros

Autorul acestei cărți, trăitor între
1905 și 1983, gazetar pînă în 1938 în
Orient, în Rusia, la Paris, combatant
în legiunea franceză și în armata bri-
tanică, scriitor în limba engleză, a fost
o figură insolită a literaturii europene
de după al doilea război mondial, de-
opotrivă prin viață și prin operă, a-
ceasta din urmă conținînd o sumede-
nie de titluri între care și acest să-i
zicem roman „Intuneric la amiază”,
despre care s-a spus că ar fi o capodo-
peră și care a fost tradus în 35 de
limbi. Romanul e inspirat din realita-
tea politică stalinistă și e povestea in-
terogatoriului și judecării unui disident
ce a făcut parte din elita societății. E
pus în lumină întreg mecanismul tota-
litarist de manipulare a persoanelor și
de strivire a conștiințelor, de robotizare
a indivizilor prin anularea personalii-
tății și inducerea fricii ca „motor” al
existenței lor. Narată fără patimă, cu
o răceală chirurgicală, cu atît mai vi-
lulentă, povestea condamnării la
moarte a lui Rubașov, e, în fond, pe-
vestea degradării condiției umane, a

unei fatale alienări proprie sistemelor
politice totalitare, în speță comunismu-
lui. Finețea observației lui Koestler stă
însă nu atît în deconspirarea caracte-
rului alienant al puterii totalitare cît
în sublinierea universalității acestui
caracter, care îi prinde în plasa lui
distrugătoare deopotrivă pe victime și
pe călăi. Ideea e că într-o asemenea lu-
me nu există învingători și învinși de-
cît în aparență, dincolo de care totul
e o imensă groapă comună a dezuma-
nizării, sistemul totalitar devorîndu-și
finalmente chiar și părinții chiar și
fideli.

Mircea Moga

Eminescu, Yunus Emre și „dialogul cu Dumnezeu“

Dialog Mihai Cimpoi — Irfan

Ünver Nassrattionoglu (Turcia)

— După cite știu din istoria filosofiei, numele Irfan stimate domnule profesor, înseamnă „metafizician“, „înțelept“. Unind înțelepciunea cu ascețismul, suflul obține dizolvarea în Dumnezeu, care ducea la *baka*, un fel de suprafință — eternitate în absolut. Știu de asemenea că activitatea Dumnevoastră de editor, folclorist, de om de cultură deschis spre alte culturi, îndreptățește pe deplin numele de Irfan în accepția pe care o cunosc. Noi, oamenii de cultură, sintem, firește, niște sufluri contemporani: vrem să cunoaștem Absolutul. Sufismul vorbește despre existența a citorva trepte de cunoaștere a acestuia. Întreaga Dumnevoastră activitate este consacrată cunoașterii de sine prin alții, cunoașterii culturii turce prin alte culturi. Aș dori să ne prezentați o carte de vizită în acest sens.

— În primul rând, țin să vă mulțumesc effendi Mihai Cimpoi, pentru cuvintele bune pe care le-ați spus despre mine și activitatea culturală și științifică. Numele „Irfan“ are semnificația pe care ați indicat-o ca om pasionat de filosofie. Nu prea îmi place să vorbesc despre persoana mea, vreau să spun doar că am o dragoste de muncă deosebită, fapt despre care vorbesc cele 41 de volume semnate de mine. Sint născut în 1937 în orașul Afyonkardhisar și am urmat Facultatea de limbă, istorie și geografie a Universității din Ankara, secția filologie turcă pe care am absolvit-o în 1971. Toate preocupările mele științifice sint anunțate de titlul tezei de doctor pe care am susținut-o îndată, după terminarea studiilor: „Folclorul acinilor în literatura populară“. După ce am fost mai mult timp profesor de limbă turcă, în 1975 am fost ales în Comitetul director al Centrului de studii folclorice, fiind mai apoi secretar al lui, iar din 1981 președinte. Am pregătit și am editat multe cărți de folclor, Atlasul folcloric al Turciei, un Dicționar al folclorului.

— Ați sosit, iubite Irfan-bei, acum trei ani pe meleaguri moldovene cu intenția de a pune la cale editarea unui volum de poezie contemporană, dar v-ați pătruns de entuziasmul cu care ne pregăteam să comemorăm Centenarul Eminescu și ne-ați spus: „Consider că primul în Turcia trebuie să apară Eminescu...“ Astfel v-ați grăbit să umpleți un gol: cunoașterea lui Eminescu în arealul turc și turcic. Volumul de traduceri din marele poet român a apărut, datorită stăruinței Dumnevoastră, chiar în Anul Centenarului. Este una dintre cele mai importante apariții care sporește tezaurul traducerilor. Volumul bibliografic al Bibliotecii centrale universitare din București *Mihai Eminescu pe meridianele lumii* (1989) n-a reușit să înregistreze această apariție. Limba turcă se adaugă la cele 39 de limbi în care poetul a fost deja tradus (în volume separate și antologii): albaneză, arabă, armeană, aromână, bengal, bulgară, cehă, chineză, engleză, esperanto, estonă, finlandeză, franceză, greacă, gruzină, gujarati, hindi, idiş, italiană, japoneză, latină, letonă, macedoniană, maghiară, malaylam, olandeză, polonă, portugheză, punjabi, rusă, sanscrită, sirbo-croată, slovacă, spaniolă, suedeză, tao, tamil, ucraineană, și la cele 66 de limbi în care a fost tradus în genere (luind în considerație grupajele apărute în reviste etc.). Eserile din presa turcă au fost favorabile. Cartea a constituit, deci, un eveniment cultural semnificativ, nu numai prin simplul fapt că umple golul necunoașterii lui Eminescu de către lumea turcică, ci prin imaginea fidelă a poetului român, redată cu mijloacele limbii turce. Care a fost geneza ei?

— Poetul frățesc Eminescu a fost descoperit de mine în Republica Moldova, în anul 1988. Aflind că se pregătește sărbătorirea Centenarului Emi-

nescu în cadrul U.N.E.S.C.O., m-am gândit că editarea unui volum de opere eminesciene va fi un lucru extrem de instructiv și util. Mai întâi, am luat contact cu colegii din Turcia, cunosători ai limbii și culturii române, dar traducerile pe care le-au făcut nu m-au satisfăcut: adevăratul Eminescu lipsea din ele. Unde mai pui că traducătorii turci dau dovadă de incetineală. M-am văzut nevoit atunci să mă adresez colegilor mei din România, care sint mai operativi. Ei au fost aceia care au realizat visul meu de editor de a-l traduce într-un ritm mai rapid. Țin să menționez colaborarea valoroasă a răposatului Mihail Guboglu, a lui Enver Mahmut, traducătorul celebrului poem *Lucașărul* care îmi place în mod deosebit și autorului celei de a doua prefețe Nedret Mahmut, Valeriu Velman, Ion Arion, Ion Penișoară, Ismail Ziyaeddin, Erem Melike Roman, Sehidat Vatanser, Emil Suci, Nevzat M. Yusuf, Feyyaz Saalam. Ei au dat dovadă de o operativitate de invidiat, trimițându-mi traducerile lor în termeni-record. Dar și în cazul acesta am manifestat o exigență sporită: intrucit jumătate din traduceri erau departe de a fi perfecte au fost respinse de mine. Prefața pe care am comandat-o Domniei tale, Mihai, ne-a ajutat să ne pătrundem cu adevărat de spiritul și axul creației eminesciene. Inițindu-ne mai profund în tainele acesteia, am redactat din nou traducerile, avind ca obiectiv păstrarea metrelor și a caracterului eufonic al rimelor.

— V-a făcut probleme deosebite sistemul metric românesc?

— Nu, el coincide cu cel turcesc.

— V-aș ruga să ne vorbiți ceva mai detaliat despre felul în care a fost înfruntat marele obstacol ce-l prezintă o traducere: diferența structurală, sintactică și de altă natură între limbi. Se știe că este ușor să traduci cuvintele unei poezii, dar este greu sau absolut imposibil să traduci *spiritul* ei. Goethe credea că poezia este intraductibilă, iar Arghezi spunea că Eminescu este greu de tradus chiar și în românește. Eminescu însuși afirma că „Deosebirea între limba noastră și celelalte limbi este deosebirea între calculul cu decimale și cu fracțiuni comune“. Susținea, cu alte cuvinte, că este ușor a gândi într-o limbă analitică și e foarte greu să gîndești într-o limbă sintetică, creind prin prefixe și sufixe o sumă de *noțiuni*. Cum se simte Eminescu în haina sonoră a limbii turce, în ce fel au găsit echivalențe traducătorii turci pentru armonia eminesciană?

— Limba turcă este și ea de tip analitic. Nu cunosc bine româna, dar intuiția îmi spune că deosebiri structurale extraordinare nu există între cele două limbi. Noi facem parte dintr-un spațiu geocultural balcanic care ne apropie efectiv. *Scrisoarea III*, care s-a inspirat dintr-o legendă populară turcă, demonstrînd capacitatea lui Eminescu de a pătrunde spiritul altor popoare, a fost tradusă fără probleme deosebite.

— Au existat, probabil, și probleme de altă natură. În literatura turcă nu s-a înregistrat puternica mișcare romantică, cel puțin în cadrul temporal al secolului al XIX-lea. Dominant a fost, după cite știu, Tanzimatul. Cum a putut fi surprins de traducătorii spiritual romantic al poeziei eminesciene?

— Grijă cea mare a mea ca editor a fost ca să găsim echivalențe ale mijloacelor romantice eminesciene. Romanticismul, în Turcia, ia o deosebită amploare după 1940, cînd se afirmă poezii cu o structură romantică originală: Orhan Veli, întemeietorul acestui curent, Melih Cevedet Anday, Sabahattin Kudret Aksal. Ei s-au impus mai cu seamă în urma unor volume de traduceri în Franța. Versificația turcă are un canon care prevede dominația versului de II silabe (endecasilab). Ro-

manticii turci au sfărîmat acest canon, cultivînd deosebi versul libero-alb. Romanticismul turc s-a sincronizat cu transformările revoluționare care au avut loc în țară, începînd cu anul 50. El a avut o calitate particulară demnă de remarcat: cultul folclorului. Spiritul romantic s-a îmbinat armonios cu spiritul folcloric, cele două moduri de versificație fuzionînd într-o simbioză. Hazim Hickmet a fost unul din reformatorii cei mai notorii, fiind urmaș de mai mulți tineri care au format o adevărată pleiadă. Ei au dat expresie în special concepției populare asupra lumii. Romanticismul a rezultat din permanenta febră socială care a cuprins Republica Turcia începînd cu anul 1920.

— Este o informație semnificativă, Irfan-bei, care vine întru susținerea tezei pe care am susținut-o în cartea *Narcis și Hyperion*: romanticismul nu are un cadru spațio-temporal anumit; există un *romantism de totdeauna* care îl modelează și pe Eminescu, mai apropiat de poezia secolului, al XX-lea decît de cea exclusiv romantică a secolului al XIX-lea. În acest sens vă aparține, iubite Irfan-bei, ideea unei paralele între doi poezii care reprezintă două stele de primă mărime pe firmamentul culturii universale: Eminescu și Yunus Emre. Este curioasă și totodată firească modul în care se pot întîlni poezii din diferite arealuri (*paidei*, cum zic grecii) și din diverse timpuri, căci Yunus Emre s-a născut la 1241 și a murit în 1320. În chip tradițional Eminescu a fost comparat cu romanticii germani, englezi, italieni, francezi și ruși, doar în ultimul timp această arie a comparatizării lărgindu-se considerabil și țesînd din cadrul pur romantic. Există acum studii ce conturează paralele ce sfidează criteriul tipologic-cronologic sau temporal: Eminescu și Ivan Krasco, poet din spațiul cultural slovac (autoare: Libusa Vajdova). Eminescu și poezii maghiari (Lazslo Gáldi și Domokos Sámuel). Eminescu și Rabindranath Tagore (Amita Bhowse). Eminescu și Kim Sö-Wol, poet coreean din secolul XX (Song-Ki Cim) și chiar Eminescu și Ariwara no Narihira, poet japonez, unul din cei „sase poezii magi“ ai secolului al IX-lea (Sumiva Haruva). Paralela între Eminescu și Yunus Emre vine ca o dovadă în plus a acestor întîlniri, structurale suflatești la mari distanțe temporale. Într-adevăr, în marea lor pasiune pentru cunoașterea Absolutului atît Yunus Emre cît și Eminescu se identifică lui Dumnezeu și se cred Demiurghi — creatori de lumi. Versurile poetului turc „sînt începutul, sînt și sfîrșitul, sînt suflet a tot ce-i viu... Sînt temelul cerului și al pămîntului... Eu făuresc universul“ pot purta și semnătura poetului român care prin intermediul eroului său în *nuvelele Sărmanul Dionis*: „Oare nu se mișcă lumea cum voi eu? Oare fără s-a știu nu sînt eu însuși Dumnezeu...“ Tot astfel, Eminescu poate spune ca și Yunus Emre: „Sînt numai și numai o rană deschisă“ (în poezia *Ușoare sînt viețile multora* poetul român spune că simte întreg amarul omenirii). Iubirea divină și înălțarea la fericire prin suferință, care este marele motiv al poeziei sufite, capătă, la Yunus Emre, o forță emotivă inegalabilă. Însămînțarea cathartică la capătul suferinței, este axul trăirii eminesciene. Așadar, Eminescu și Yunus Emre sînt doi mari poezii ai ființei, ai abisurilor ontologice. Prin ce credeți că se mai aseamănă ei?

— La sfîrșitul secolului al XIII-lea — începutul secolului al XIV-lea s-a produs în Turcia o degradare economică, cauzată de războaiele interne. Anume

în această perioadă au activat trei mari poezii ce locuiau în trei centre județene ale Anatoliei: Konya Meulona Celaledin, Kirshir Ahi Evran și Haci Behtaş. Prin modul lor de a gîndi, prin operele lor acești trei poezii au orientat poporul pe calea Adevărului. Yunus Emre a scris următoarele versuri: „Veniți să facem cunoștință, / Toate treburile noastre le vom face mai bine / Vom iubi și vom fi iubiți, / Pentru că această lume nu va fi a nimănu“. Cu versuri de felul acesta poezii umblau în popor, asumîndu-și un rol misionar: să unească oameni, să le deschidă ochii, să cultive în conștiința lor idei umaniste. Eminescu s-a născut mai tîrziu, dar el are un fond umanist ce-l apropie de cei trei poezii. Este la poetul român și la poezii turci sus-citați un sentiment de dragoste aparte pentru natură, pentru frunză, floare, codru. Eminescu și Emre, poezii mari, au admirat și au cîntat natura. Sub semnul a trei iubiri stă creația lor: dragoste de natură, de femeie și de popor.

— Și al iubirii de sacru...

— Da, ei s-au adresat lui Dumnezeu, ca simbol al Veciniciei, în foarte multe opere. Cei doi mari poezii au exprimat prin intermediul dialogului cu Demiurgul, complexitatea ființei umane. Comunicarea cu Dumnezeu și Alah îi face poezii ai existenței, precum zici Dumneata. Frumusețea creației lor constă în faptul că au fost credincioși, că au crezut în valorile sacre. Credința ajută omul aflat în pragul catastrofei, al abisului existențial, ușurează sufletul, asigură certitudinea temelurilor morale ale omului.

— În ceasul acesta istoric cînd se afirmă deosebit de puternic conștiința de sine a popoarelor în unele țări din Europa, inclusiv în România, cred că un rol aparte îl are studierea folclorului. Care-i destinul lui în lumea contemporană și care este locul în cultura modernă?

— Folclorul are exact același rol ca și religia. Fiecare popor își are obiceiurile și datinele lui, axate pe un sentiment al rădăcinilor. Prin ele se constituie o anumită formă de viață. Ce termeni de comparație ar putea servi preferința pentru vin (la români) sau pentru cîmis (la turci). Legătura cu trecutul este elementul formator al națiunii. Dacă poporul moldovenesc n-ar fi păstrat această legătură ar fi fost supus rusificării totale. Po-doabele vestimentare, cîntecele, dansurile, motivele vegetale din scoarțe și pinze exprimă concepția de viață, felul de a fi al unui popor, identitatea lui. Uitarea este marele pericol pentru existența unui neam. Cultura americană ne poate ucide ca neam. Oricare dintre culturile occidentale nu poate fi respinsă, dar să nu uităm că numai folclorul menține identitatea unei națiuni. Formele moderne pot fi, astfel, acceptate cu condiția ca poezii, compozitorii, oamenii de cultură în genere să păstreze cu sfințenie folclorul. Chiar dacă țin la modernizarea spiritului ei nu trebuie să nesocotească legătura de sine cu folclorul. Am studiat îndeaproape cultura Azerbaidjanului, convîngîndu-mă că anume cultul folclorului a contribuit la supraviețuirea acestui popor turcic. Opera Arşin Malalam a lui Hajibecov, modernă prin spirit, conține un filon folcloric sensibil, care exprimă un colorit național pregnant (prezența zurnei, domrei, a altor instrumente populare o asigură din punct de vedere tehnic). Vă dați seama — acum — cum se poate face o operă modernă fără a nesocoti spiritul folcloric? Omul de cultură trebuie modelat pe baza acestui sentiment național.

— Și o ultimă întrebare: ne poate salva cultul valorilor (morale, spirituale) în lumea de azi în care au dispărut zeii (vorba lui Nietzsche: Dumnezeu e mort!)?

— Afirmatia lui Nietzsche se cere amendată. Dumnezeu a fost mereu viu.

— Afirmatia văzează o stare de lucruri din epoca modernă...

— Lumea nu va pieri în ciuda tuturor vinturilor rele. Cartea lui Mahomet și cartea lui Iisus au fost tot timpul o călăuză spirituală. Nu l-am văzut pe Dumnezeu, dar despre existența lui am aflat din cărțile profetilor, din *Coran* și din *Biblie*. Ele rîmîn cărți sacre. Se schimbă psihologia omului, nu canoanele. Iubirea de oameni a cam pîlit, dar dacă va spori, viața va fi plină, rotundă.

Chișinău

23 august 1991

Mihai Cimpoi

13 întrebări pentru...

CEZAR BALTAG

1. Stimate domnule Baltag, nu sint primul om care observă discreția dv. în spațiul literaturii române. V-ați făcut din această o formă de refuz luptelor și jocurilor literare sau pur și simplu poetul nu poate fi înțeles decît în acest mod?

CEZAR BALTAG: E vorba de două spații. Spațiul literaturii române în care, cred eu, că atît cît am scris nu m-am manifestat foarte discret. Și e vorba de spațiul luptelor și jocurilor literare în care într-adevăr, ponderea mea, ca să zic așa, a fost mai mică. Eu cred foarte mult într-o anume ireductibilitate a artei. Nu autonomia artei ci o ireductibilitate. Conceptul de autonomie este conceptul care poate că ar trebui puțin amendat, pentru că literatura nu este autonomă față de anumite valori care țin tot de spațiul spiritual. Adică există o etică, o metafizică, există un spațiu al spiritului, cu care arta este solidară. Dar așa propune conceptul de ireductibilitate a culturii și a literaturii în sensul că ele sunt în posesia unui nucleu invariant care nu poate fi tradus în alt cod, social, în alte coduri. De pildă, în cod politic fără ca acest simbol ireductibil să sufere. În același sens, eu sint pentru o ireductibilitate a literaturii și cred că și poetul — avînd o atitudine civică personală totuși —, este un personaj ireductibil, ireductibil fie la jocurile literare, fie de altă natură. Aceste «jocuri» presupun un fel de basculare, un fel de pendulare între principii și compromisuri. Un poet cînd începe să facă compromisuri e mai puțin poet. El trebuie să-și păstreze principiile interioare etice și această credință în ireductibilitatea spiritului. Sigur că acest lucru îți impune și anumite pierderi. Dacă ar fi să mă refer numai la mine constat cu o oarecare tristete că pierderile astea se traduc în neaparitia unor cărți (am o carte la Editura Cartea Românească, redactată, încă din martie 1990, de Florin Mugur, care aștepta de un an de zile, într-o tipografie bucureșteană și apoi fără știrea mea a fost expulzată pe undeva pe la Galați și Editura nu mi-a dat încă un răspuns și e asigurare fermă în ceea ce privește apariția ei). Reiau ideea dumneavoastră. Probabil, discreția mea a contaminat «discreția» Editurii, în sensul că a trimis această carte fără ca eu să aflau. Am aflat abia după ce am cerut editorilor lămuriri în legătură cu asta. Or, era elementar să fiu anunțat dinainte. Nu pot să nu constat că o editură precum «Cartea Românească» sau celelalte edituri, care-și păstrează un statut de valoare, publică, alături de cărți bune și foarte bune, și destule cărți de serviciu care, probabil că intră în această țesătură a «jocurilor» literare de care vorbești. Dar asta nu mă afectează în asemenea măsură încît să-mi influențeze și scrisul. Continuu să cred într-o anumită ireductibilitate de caracter și de gândire a scriitorului.

2. Bănuiesc că ați fost atras cînd într-o parte cînd în alta, că mulți ar fi vrut să defileze cu numele dv. Care-i secretul de le-ați dat tuturor speranțe dar, în fond, ați rămas doar cu sine?

C.B.: Știu eu, poate că nici n-aș putea spune că am fost atras într-o parte sau în alta. Sigur că propunerii mi s-au făcut. Nu pot să nu remarc însă și o oarecare bună-cuviință, ca să spun așa, chiar a părților, în sensul că au știut să se oprească și să nu insiste atunci cînd lucrurile ar fi devenit inutile. Eu cred în această bună-cuviință o oamenilor chiar dacă ei o manifestă destul de rar. Și cred că ei înșiși au nevoie de ideea prezenței unor valori pe care să nu le folosească. Nu toate valorile trebuie utilizate. Prin utilizare eu înțeleg manipularca lor, folosirea numelor unor persoane în scopuri egoiste. Cred și într-o anume sfială, chiar a celor angajați în acțiuni egoiste. Cel puțin îmi place să cred acest lucru și cred că acest lucru m-a salvat. Eu nu știu dacă e o salvare sau nu în fond. Orice scriitor trăiește și într-un om comun. Eu însumi am făcut greșeli și probabil acest lucru este omenesc. Important este că din erorile tale să înveți și să nu crezi că numai alții greșesc. În ceea ce privește numele literar, cu tot evantaiul ei foarte bogat în momentul de față, eu mă simt solidar în spirit cu fiecare dintre colegii mei scriitori. Că nu particip la una sau alta din micile intrigi, asta ține de altceva, dar

solidaritatea întru spirit este o solidaritate de esență și nu de aparență, pentru că această lume a formelor, a «jocurilor», este o lume a aparențelor. Unii sint dotați pentru așa ceva, alții sint mai puțin dotați. Poate secretul este că eu nu sint dotat în această privință.

3. Statura dv. morală a impus multora respectul. O consecință este și aceea că ați fost ales — după revoluție — redactor șef al uneia dintre cele mai importante reviste de cultură. E greu în astfel de vremuri barbare să conduceți «Viața Românească»?

C.B.: Așa începe de la ultima propoziție. Cred că vremurile barbare au început demult, de acum 40—50 de ani și au fost barbare în sensul că a existat tăvălugul istoriei care a distrus instituțiile noastre naționale, a fost grav atinsă pătura țărănească care era cea mai stabilă și posedea valori morale ce constituiau fundamentul societății noastre s-au desfigurat satele, au fost distruse orașele, au fost dărîmate bisericile, s-a trecut cu tăvălugul stalinismului peste cultură. Deci, barbaria aceasta a început mai demult: sintem, dacă vreți, într-o epocă post-barbară. Sigur că e foarte greu din punct de vedere economic în momentul de față, mai ales pentru cultură și în acest sens vom discuta probabil mai departe. Cultura este esențială pentru o nație. Ea afirmă identitatea, coeziunea de conștiință a unui popor. Chiar cînd toate instituțiile se prăbușesc, cultura este aceea care continuă subteran să mențină această coeziune de conștiință. Și este dintre toate instituțiile temporale, o instituție care nu aparține puterii temporale, ci puterii spirituale. Ea trebuie să subziste pentru ca un popor să subziste. În momentul în care barbarienii n-au mai avut nici justiție proprie, nici guverne proprii, totuși, această identitate de conștiință, această coeziune de cultură, este cea care le-a salvat identitatea națională. De aceea este foarte important ca grija pentru cultură să prevaleze.

În ceea ce privește «Viața Românească», ea este o instituție respectabilă pentru că are 86 de ani, aproape sută de ani; la noi, așezămintele de cultură nu sint foarte vechi; în timp ce alte popoare au Universități care datează de multe secole, din secolul 13—14, noi nu avem instituții de cultură decît de o sută și ceva de ani. În aceste condiții, continuitatea unor instituții de cultură (și între atari instituții eu consider și această veche revistă «Viața Românească») este esențială. Sint popoare care nu trăiesc această fărîmîtare, fragmentare și parcellare continuă a istoriei lor așa cum, din păcate noi, datorită poziției noastre, geopolitice, am fost obligați să le trăim.

Nu este greu să conduci o revistă ca «Viața Românească», dacă ai o oarecare tradiție în acest sens; chiar în vremurile din urmă, adică în perioada cîmplită ceausistă, revista a continuat să aibă o statură morală în condițiile de atunci, să-și păstreze, datorită și cercului de redactori care au dat dovadă de foarte multă abnegație, nu vreau să citez acum nume dar aproape toți din redacție au dat dovadă de abnegație față de cauza revistei și față de cauza culturii, apărînd-o și căutînd s-o mențină, prin pericole foarte mari. A fost de vreo două ori, în anii din urmă, pe punctul de a fi suspendată și totuși și-a păstrat statura estetică și morală. Deci, cumva nu este greu, dificultatea vine din condiția economică care este o treabă generală și care afectează toate revistele noastre. Am fost destul de surprins să constat că de două ori în Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor, revista noastră a fost propusă pentru încetinirea ritmului de apariție adică să devină trimestrial, ceea ce nu s-a întîmplat niciodată în cei optzeci și ceva de ani ai «Vieții Românești» și mi s-a părut excesiv ca nevoie de economie ale Uniunii Scriitorilor să se îndrepte către o instituție care are o anumită vechime și o anumită continuitate de structură.

4. Ce și-a păstrat revista din vechiul program și ce contribuții ați avut dv. în timpul de cînd o conduceți?

C.B.: Sigur că nu putem merge cu programul poporanist al «Vieții Românești». România a traversat perioade istorice atît de zbuciumate, încît programul ei de altădată nu cred că s-ar mai aplica

nici realității culturale și estetice, nici realității politice de la noi. Noi respectăm aceste tradiții și căutăm să ne manifestăm prin ceea ce facem, respectul față de ele; de altfel nici nu cred că revista a avut un program unitar în cei 86 de ani, pentru că au existat diverse perioade, perioada lui Stere-Ibrăileanu, perioada Călinescu, Ralea, perioada de după 1948 cea mai neagră din istoria culturii noastre, apoi perioada mai nouă, iarăși foarte grea dar, în care s-a produs o anumită redresare în ținuta revistei și în sensul acesta eu sint recunoscător cel puțin ultimilor redactori șefi pe care i-am apucat (Ioanichie Olteanu și Alex Balaci), care au avut o contribuție importantă în această redresare, a revistei în condiții foarte grele, cum vă spuneam. Deocamdată cred că nu este timpul nici al programelor, nici al ideologiei. Eu am niște idei în acest sens care, sper că sint împărtășite de mulți dintre redactorii noștri, dar cred că în momentul de față, cînd are loc un fel de proliferare a programelor, toate revistele, toate partidele vin cu programe, cred că o afirmare a unui program estetic al revistei se poate face cel mai bine nu declarîndu-l, ci scoțînd revista în sensul în care îl dorești, manifestîndu-ți programul, ca să zic așa, din mers, în felul în care arată revista. Ea este o revistă de literatură și critică literară, de cultură generală, de filozofie. Cred că o răsfoire a ultimului an și jumătate a numerelor revistei poate schița fizionomia și profilul ei fără ca programul să fie neapărat un program afișat. În momentul de față sint atitea afișe încît ar risca să fim traduși în altă cheie și să nu se înțeleagă exact programul nostru de ireductibilitate a culturii, a spiritului și dacă putem vorbi de o separație a puterilor într-o societate democratică, a puterii temporale, puterea judecătorească, legislativă, executivă, cu atît mai mult, trebuie să existe după părerea mea o respectare a caracterului ireductibil al culturii. Puterea spirituală este ireductibilă. Ea nu este «putere» în sensul în care sint celelalte, pentru că ea nu doarește nimic pentru sine, în mod posesiv, ci afirmă identitatea de spirit și coeziunea spirituală a unei colectivități, a unui popor. Poate cel mai important lucru. Să luăm un singur exemplu: Persoana umană. Noi avem diferite vârste care nu seamănă una cu alta. Ce le unește? Ce unește pe copil de bătrîn, care are și alte celule somatice și alte gânduri, altfel visează și altfel doarme la diverse vârste ale vieții sale, ce-l unește? Fără îndoielă, spiritul. Spiritul este cel care presupune această coeziune, sufletul, memoria, puterea spirituală, tocmai această capacitate de a unifica planurile și a da identitate unor vârste care, altfel, ar fi toate pierdute. Fără această memorie, totul ar fi pierdut, am fi un corp social amnezic.

5. Intenționați să operați unele schimbări sub presiunea vandalității sau, dimpotrivă, doriți să-i păstrați ținuta, ignorînd orice intruziune extraliterară?

C.B.: Am dorit la un moment dat să scoatem niște cărți sub egida «Vieții Românești», care ne-ar fi putut face să avem o anume autonomie economică. Din păcate, am ratat momentul pentru că, în vremea în care ni se putea afecta hirtia vechilor almanahuri, cărțile acestea nu erau gata și la foarte scurtă vreme, Uniunea Scriitorilor n-a mai avut hirtia necesară care să ne poată asigura asemenea apariții. Nu cred că ar fi bine, exact din motivele pe care le arătăm anterior, ca revista să facă concesii acestei scăderi a gustului și a ținutei literare. Revista «Viața Românească» trebuie să-și mențină statutul ei de pilon cultural important și să vedem cum vom rezista.

6. Societatea se clatină, cultura se clatină, revista dv. nu se simte nici ea bine. Bănuieți ce boală bîntuie pe la noi?

C.B.: Vedeti, dezastrul a venit nu acum, a venit cu decenii în urmă, în momentul în care tăvălugul istoriei a venit peste noi, atunci s-a clătinat societatea, s-au clătinat instituțiile naționale, de fapt nu s-a clătinat, s-au prăbușit, marii oameni de cultură au murit în închisori, pătura țărănească care constituia forța morală a societății românești a fost grav atinsă. Colectivizarea a făcut ravagii și distrugerea acestor vechi tradiții românești a avut

urmări incalculabile. S-a produs astfel mahalgizarea a societății românești pentru că valorile tradiționale ale țărăniilor au fost bulversate. În momentul de față cred că ne aflăm într-o grea criză de valență după o maladie care a durat atîtea decenii, după o ciumă îngrozitoare care nu ne-a afectat numai pe noi jumătate din lume sau poate mai mult. Cultura a rezistat, după părerea mea cel puțin în forme culturale, chiar perioade cumplite. Există două forme de a te opune ciumei, ca să folosesc această metaforă. Aceea a tinerilor din Decanronul al lui Bocaccio, care în momentul cînd Florența este atinsă de ciumă se trage undeva la țară și încep să trăiască în imaginație. O alta, este o formă mai activă, cea din «Cioma» lui Camus unde oamenii, fără speranță, cu disperare de luptă cu flagelul. La noi au fost puțin astfel de oameni, dar ponderea lor a fost mare. Cei mai mulți dintre scriitorii noștri s-au refugiat în prima soluție. Soluția artistică, soluția imaginarului. Cei care au fost într-o opoziție directă a ciumei au mai puțin dar, cum spun, ei au avut o importanță. În momentul de față cred că asistăm la un amestec al celor două soluții. Adică vedem foarte mulți scriitori care încep să aibă o hotărîre atitudinii civice și cărora nu le mai este suficientă simpla refugiere în imaginar, care este o simplă refugiere totuși, pentru imaginarul are și el o importanță vită în momentul în care cultura nu mai există, adică în momentul în care această formă de transcendență a spiritului nu este blocată, omul pierde. Este vorba un pericol existențial, vital. Este știut atunci cînd omul este privat de vise și de viața psihică și fizică se degradează rapid. Deci, chiar și această soluție imaginară a avut partea ei de valoare rezistență opusă dezastrului istoric care ne-a tăvălit atîția ani.

Revista noastră se simte bine ca apariție de cultură, singura ei boală în momentul de față este lipsa de fonduri. Uniunii Scriitorilor și faptul că am amenințat de două ori cu rărirea apariției sau chiar cu dispariția. Deci, este îngrijorarea mea și nu în ceea ce privește felul cum evoluează revista.

7. Cum vedeți însănătoșirea climaturii și ce șanse acordați, pe literaturii?

C.B.: Cred că literatura și în general cultura nu pot dispărea pentru că ele de un dat constitutiv al spiritului uman. Ele nu sint o simplă «etapă» istorică, vorbește despre dispariția poeziei cîntecului în Occident. Eu nu cred în așa ceva pentru că nevoia de poezie este constitutivă este un element esențial al conștiinței umane, la fel ca și nevoia de sacru. Acest punct de vedere eu sint optimist. Niciodată nu va exista pericolul ca oricît rămîne om, să renunțe la cultură. Pentru că asta ar însemna să renunțe propria sa esență, la umanitatea sa. Și că, din punct de vedere economic, și revin la această problemă, în momentul de față lucrurile stau foarte prost.

8. Din cite am aflat sinteți un adept salvării artei prin subvenție guvernamentală. Vă mențineți părerea sau credeți există și alte forme de supraviețuirei culturii?

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

C.B. : Forme pot să existe foarte multe ar fi bine să existe cât mai multe, însă momentul de față ele nu prea există, ceea ce privește subvenția guvernamentală, aceasta nu este un dar care se ce culturii, pentru că, repet, cultura este esențială în orice societate și e de ațoria actualului guvern să susțină cultura fără să-i ceară nimic în schimb și chiar cu riscul ca oamenii de cultură să că opoziție guvernului respectiv. Orice ivern este dator, să fie responsabil de entitatea și coeziunea de conștiință a ncl nații. Spuneam adineauri că spiri este cel care dă identitate, unește ate virstele unui popor. De aceea cred, orice guvern este dator culturii, și ibliniez cuvintul, este deci dator și ne ce o concesiie. Este datoria imprescrip-iilă a oricărei guvernări să susțină litatura, filozofia, știința, învățămîntul și reetarea. Nimeni nu-și punea problema nd existau fundațiile regale pentru eratură și artă că acestea sunt subven-venite de la putere. Orice putere, prin susi faptul că administrează la un momnt dat economia țării, este direct resnsabilă de destinul culturii. Nu este o voare pe care puterea o face culturii și i trebuie dloc înțelesă ca o favoare este o datorie a oricărui guvern fie că r fi țărăniștii, fie că vor fi liberalii, ice guvern va trebui ca în perioada de ță să susțină cultura care este unul din lonii de rezistență ai neamului.

9. Literații noștri — mulți metamorfo-ți în gazetari în ultima vreme — devin lertători cind descoperă greșelile purii. E o atitudine firească sau dv. cre-ți că artistul, în orice perioadă, trebuie -și cultive doar grădina proprie ?

C.B. : Eu aș face o distincție între con-ția artistului ca artist și a artistului ca lățean. Consider firesc faptul ca scrii-rii să-și spună deschis, atunci cind cotesc necesar, cuvintul în treburile tații. Chiar sub formă critică și sub rmă ascuțit critică și eu cred că este arte bine acest lucru. În ceea ce pri-ște arta, eu cred în ireducibilitatea ei, sensul că arta nu trebuie să slujească e forțe politice sau alteia, ea este ire-ă, ea are niște legi proprii. Ca vorba de omul în care artistul lășuicște, scriitorul trebuie să aibă nștiința curată el, trebuie să-și spună vintul în treburile cetății, și mie mi se re un fenomen imbucurător acest lu-1. Cum intri în «jocurile» de care spu-ăți și cit de mult le lași alterat de castă țesătură de jocuri, asta este o ă problemă, dar, atitudinea civică eu ed că artistul trebuie să și-o manifeste.

10. Pe de altă parte, scriitorii, care în chiul regim au făcut o opoziție masca-sint descoperii acum ca acerbi sus-ători ai puterii. Ce impresie vă fac, nu ingrijorează FAIMA lor ?

C.B. : Văd că ați subliniat cuvintul mă și atunci ar trebui să-mi dați mie explicație în legătură cu accepția pe re o dați cuvintului. Dar cred că am eles oarecum și vă răspund : nu, nu i ingrijorează faima lor, mă ingrijio-iză faptul că, socotind că ei nu se a-estecă în politică și declarind-o explicit, pă ce însă au luat atitudine politică r-un fenomen foarte interesant cum a st acela al Picții Universității, pe care u abjurat, părerea mea este că fac ul Puterii. Sigur că lucrul acesta își mportanța sa în ceea ce privește a lor conștiință și arta pe care o a. Personal sint intristat de unele mple, iar altele constituie pentru ne un mister. Sint scriitori care au ut o conștiință extraordinară și mă r la prozatori în special, unii proza-i, care în timpul dictaturii comuniste făcui rezistență îndirjită și care astăzi r să-și fi pierdut ascuțimea chiar să ră într-un anumit sens jocul Puterii. e o părere, poate este o impresie, -mi dau clar seama în momentul de ă, cred foarte mult în talentul lor. ed, în același timp, că ei înșiși au ne- se de un examen de conștiință, dacă pentru perioada trecută în care s-au rmat ca niște conștiințe rezistente, cel tin pentru cea de față. O vor face, n-o c face, asta este altă întrebare. Eu ed că o vor face.

1. Este evident că în orice epocă mo-nă atragerea artiștilor a fost doar eori benefică pentru potențării zilei. icializarea lor — a artiștilor — prin

vizite de lucru și recepții de tot felul, nu dovedește și slăbiciunea puterii, inca-pabilă să-și poarte altfel centurile de siguranță.

C.B. : Da, firește, aici răspunsul este foarte simplu. Părerea mea este asta, că puterea nu trebuie să confişte valorile spiritului pentru că aceste valori sunt sacre, neconjurabile, aparțin tuturor și constituie un tezaur național. Operele spiritului sint valori pentru întreaga so-cietate nu pentru cei aflați la putere. Ele au sacralitatea unui tezaur. Tezaurul Băncii Naționale este preluat și adminis-trat de orice guvern ar veni, dar el nu aparține nici unuia din acestea. Cu atit mai mult, tezaurul spiritual nu trebuie folosit pentru polcirea unei atitudini po-litice sau a alteia.

12. Ați avut cindva o bursă în America, ați vizitat multe țări. Cum se mențin în actualitate scriitorii Occidentului ? Re-curg la diverse stratagemе pentru a nu fi dați uitării ? Care sint acelea ?

C.B. : E adevărat, am avut cindva ma-re șansă ca să plec cu o bursă în Ameri-ca. N-am vizitat multe țări, chiar destul de puține, ieșirile mele au fost puține și de seurlă, durată cu excepția acelei șanse nesperate, care a constituit pentru mine un eveniment foarte important în viața mea, pentru că așa l-am cunoscut pe Mircea Eliade și așa am putut să văd lucruri pe care, altfel, nu cred că aș fi avut posibilitatea să le trăiesc. Nu știu cum se mențin în actualitate scriitorii Occidentului. Cred că situația este oare-cum precară și acolo din punctul de ve-dere al culturii. Eu cred că șansa salvă-rii prin spirit aparține tot fostelor țări de est pentru că ele sint cele care au suferit foarte mult, ele sint cele în care s-au forțat niște conștiințe, ele sint cele care au impus atenției lumii niște scriitori, mă refer la Soljenișin și alții alții care au privit realitatea în față, care au su-ferit-o, au trăit-o pe pielea lor și vin cu o forță spirituală de neegalat. În timp ce în aceeași perioadă, Occidentul, intelectualitatea franceză în special era foarte de stînga, — în ciuda unor alarme repetate și unor avertismente dramatice, tragice, cum a fost cazul lui Panait Istrati, André Gide, George Orwell și pe urmă ceilalți, — intelectualii occidentali, dintr-un anume refuz de a părăsi niște poziții teoretice gata luate, nu au vrut să înțelegă realitatea, și abia foarte tîrziu și-au dat seama de ceea ce se întimplă într-o bună parte a lumii. Comunismul a fost o problemă mondială, deci, nu nu-mai a țării din Est. A fost o problemă mondială și un chiasm universal. Dacă noi nu am avut libertatea de alegere, pentru că peste noi au venit tancuri și o ideologie uniformizatoare, în schimb ei puteau să aleagă. Și au ales, vorbesc de o bună parte a intelectualității occiden-tale, au ales tocmai această susținere mascată a unei ideologii care a făcut atita rău omenirii. Cred că lucrurile în momentul de față s-au mai schimbat, și că, această cochetare cu ideologia comu-nistă pare să fi luat sfîrșit. Repet : dacă noi am fost puși în imposibilitatea alege-rii pentru că cele mai mari spirite ale culturilor naționale au fost aruncate și aumurit în inchisoare, ei au optat avind liberul arbitru și (sigur, eu nu fac o ju-decată a Occidentului, mi-e și imposibil s-o fac, situația este mult mai complexă și complicată) în ciuda unor avertismen-te dramatice și tragice, au continuat să își afirme teoretic această opțiune. Eveni-mentele istoriei și colapsul comunismului cred că i-au trezit. Probabil că are loc o reevaluare chiar și a culturii occidentale, în fond. Adică, scriitorii ca Sartre (Sartre este încă un caz benign), dar mulți alții care au susținut prin poziția lor mai mult sau mai puțin duplicitară, comunismul, vor intra, dacă n-au și intrat, într-o penumbră.

13. Pe alte meridiane există alte moduri de a forța porțile eternității sau și pe acolo se observă o similitudine cu lumea balcanică ? Ce vă irită și ce vă incită în această lume ?

C.B. : a) Nu-mi dau seama cum se for-țează porțile eternității în Occident. Cred că șansa creativității aparține acelor po-poare care au fost crucificate, a celor care au fost sub incidența acestei maladii uriașe a secolului. Lucrul acesta l-a a-firmat, de pildă, Noica într-unul din ultimele sale articole și a produs chiar la noi multă fierbere precum și opinii pro și contra. Eu cred că Eliade nu greșea cind vorbea despre caracterul parcelat și cam provincial al unor culturi occiden-tale care nu reușesc să se universalizeze în sensul că noi știm foarte multe despre ele, iar ele știu mult mai puțin despre noi. Această slabă capacitate de asi-milare a întreg tezaurului spiritual al umanității mi se pare o deficiență. Eu cred că este temporară, cred că urmează o sinteză universală a spiritului, o sinte-ză anabolică în sensul păstrării tuturor diferențelor naționale, dar totodată o deschidere și un proces de confluență universală a valorilor culturii. Cazul fericit al literaturilor sud-americane, care dețin azi o pondere însemnată în circui-tul valorilor spirituale, cred că nu va rămîne un fenomen singular și poate, cine știe, viitorul va rezerva și culturii românești carirera universală pe care o merită. Ceea ce pot spune, cu hotărîre însă, este faptul că, în această ipoteză favorabilă, șansa ar fi, deopotrivă, și a Occidentului, nu numai a noastră.

b) Mă incită foarte multe lucruri din lume, aproape totul, mă irită însă ticălo-șia și prostia.

Interviu realizat de
Marius Tupan

Dorin Tudoran : o altă privire

Alexei Rudeanu : un dirz apă-rător al cetății literare

O pagină de istorie literară cu Henriette Yvonne Stahl, Radu Boi-ceanu, Radu Tudoran și Laurențiu Fulga

Un mușchetar al poeziei :
Ion Stratan

Ioan Croșan : Succes de casă
la Caravana cinematografică

corneliu omescu

NOAPTEA CÎND S-A SPART PAHARUL

bărbatul privea perdeaua luminată de lună. Femeia, ghemuită ca un emorion, dormea epuizată de „coadă” și visa purcel fript în locul pungii cu „tacimuri” obținută cu îmbrinceli. Era în iarna cruntă română, după Cernobil.

„Ce s-ar întâmpla, gîndi el, dacă aş pleca naibii, ACOLO, acum?”.

Nu înțelise imediat unde ar putea să fie acest ACOLO, dar după o clipă de zăbavă zări înaintea ochilor un pîlc singuratic de plopi tineri. Pe malul Mureșului. Pe celălalt mal, niște sălcii bătrîne, noduroase, păreau că-și moaie ramurile subțiri, cu supunere și blîndețe, în oglinda lunecătoare. Acolo, în Arad, trăise cea mai frumoasă vară din adolescența sa. Dar știa că nu poate pleca ACOLO IN ATUNCI, că încercarea e inutilă, reîntorcerea e o utopie.

„Sînt fericit”, îi spuse o voce nouă, necunoscută, „ce să mai caut acolo? Lumea și timpul au rămas acolo înăpoi. Am găsit această femeie cu care de trei ani mă simt minunat. Singura cu care, atît de des, intrăm IN GLOBRIAM, ceea ce este un miracol. E drept, trăim miserabil pentru doi intelectuali cu atîția ani de studii și muncă. Ratele, cozile, mincarea pe sponci, autobuzul, duminicile furate, «cooperativa de apelaue» a paranoicului, frica, frigul, viața în genunchi și cu pumnul în gură și restul. Dar există dragostea noastră și e sublim, fără ea totul ar fi un rahat. Nu ar trebui să-mi fie dor de ducă. Nu!”.

Și totuși CEVA începu să-l trădeze: acel turbat de dor de ducă pe care nu și-l putea explica. Nu înțelgea ce i se întâmplă. Ceva îl otrăvea. Privi hoștește trupul arămiu, ca de caisă ce te îmbeie s-o mai guști o dată. Se și răsuci spre dînsa cu dinții sticîind, gata să și saliveze, flămînd. Ciudat, îl încercă frica de a nu găsi viermi sau venin în... caisă. Își mușcă buza și închise ochii pentru a recnema imaginea riului și a întregului ACOLO, ATUNCI. Știa că plopii, de cînd el a plecat, au crescut mult pe malul orașului și că multe sălcii de pe malul celălalt au putrezit. Dar dorea, dorea să plece...

În diminețile de ATUNCI, în vara ce o trăise ACOLO, ieșea la riu în zorii zilei. Iubea o fată din vecini care citea toată noaptea și dormea pînă la prînz, istovită de lenea vacanței. El era tînăr, orgolios, aprig, oleacă buiestru și buimac adeseori. Vedea lumina din fereastra fetei și pufnea. Dar ea citea, la ceașca înaintea zoriilor, cînd el se întorcea la casa lui de la o văduvă fierbinte și parșivă. Cu ciudă privea fereastra luminată și dormea pe furate, un ceas-două, prea puțin ostenit, prea neastîmpărat în arșița verii.

Frumoase dimineți avea vacanța aceea! Îl trezeau din somn scurte sirenele, claxoanele și trenurile cu navețiști care năvăleau în gară scheunînd ca javrele izgonite brutal din culcuș. Se spăla pe ochi și înfuleca orice în timp ce-și umplea o pungă cu sandvișuri și fructe. Ieșea în stradă fluierînd, își le-găna sacoașă de sport și era fericit că există atîta mișcare și atîta zgomot excitant și difuz. Treceau pe lingă el tramvaiele vechi, torentele de bicicliști, mașini, șuvoale de viață zorită. Magazinele mai moșăiau oblonite cînd el se îndrepta spre riu fluierînd întruna. Nu-și amintea ACUM ceea ce fluiera ATUNCI. Alțeva era important: că orașul mirosea puternic a lapte, fier, ardei grași, roșii, caise și putea retrăi toate nuanțele ce i se reîntorceau în nări. Dulce și ticăloasă retrăire...

Făcea multă mișcare în vacanța aceea. Puteai crede că trăiește numai pentru sport. Asta îl determina să vadă lumea cu totul altfel: nimic din ceea ce exista în jur nu era esențial: nici orașul, nici viața nici oamenii. Trăia și simțea prin mișcare și efort, cu acea frenetrie a virștei care îl umplea de sentimente atît de repezi încît n-avea răgazul să le analizeze măcar. Astfel, viața și timpul erau tot altfel de insubstanțiale și neesențiale încît, pur și simplu, păreau jocuri fără scop. Înota sub apă; vislea într-un caiac galben; sărea de pe tram-

bulină de zeci și zeci de ori pînă i se injecta corneea și-i prindeau vîiet urechile; gonia sute de metri spre amonte ca la un cros de mare miză; umbla în mîini pe plajă după ce lucrase la inele și paralele pînă făcea bășici în palme sau intra într-o bandă veselă unde se bătea mingea fie cu mîinile fie cu picioarele după reguli ad-hoc — pînă și un fel de tenis cu piciorul inventaseră! Toate pentru plăcerea mișcării și bucuria născută din efortul finalizat într-un fleac de punct marcat. Apoi dormea pe plajă ghiftuit cu sandvișuri și strepezit de fructe.

La prînz, iată, sosea fata din vecini la strand. Le zicea tuturor un malițios fraților, servus, am treabă, și fugea spre dînsa. O cuprindea de umeri, sau mijloc un pic posesiv, mai mult demonstrativ. O porneau pe malul cu sălcii, în amonte, spre unul din locurile lor, bucuroși că sînt fluierați cam a glumă, insidios. Fata mereu vorbea, vorbea. Era un fel de a se apăra cu perdeaua de fum a vorbelor împotriva unei spaime măruntă din sineși. Îl bombardă mai ales cu întrebări: pentru ce trăiește, de cite ori a iubit și dacă moartea îl înspăimîntă sau doar îl excită. Și multe altele. Printre ele și destule fleacuri. Pe toate fețele îl răsucea, ca să-l poată judeca și domina printr-o neînteruptă polemică. Lui, preocupările fetei nu i se păreau practice și determinante ci doar obsesive. Perseverență, serioasă, fata nu-l slăbea din păienjenisul întrebărilor și deseori construia un labirint din ele. Vag, intuia că fata se teme să împingă jocul prea departe. În privința aceasta, femeia noșilor sale se dovedea total opusă. Chiar și conversațiile nocturne, înainte sau după zvircolirile lor dezlănțuite, erau mai sclichtoase, mai picante sau inteligente. Lucrul era explicabil: între zi și noapte, între fată și femeie, se căsca prăpastia unui deceniu și el se afla, oarecum, undeva la mijloc. Atunci el nu se gîndise la asta. Mai tîrziu, cînd amîndouă au rămas în urma lui, explicația i s-a părut rațională și a dat din umeri, fluierînd citeva acorduri din melodia aceea. Acum, nu-și mai amintea nici melodia și nici numele amîndurora, preocupat de alțeva. Firește, scormonindu-și memoria, le-ar fi găsit imediat. Acum era mai important să se întorcă ACOLO. Atît.

Accepta ca fata, după o sărutare prea „periculoasă” și „prea clară” să-i dea brînci în apă. Ba sărea și singur, să se răcorească. Era furios că se lasă atras ca de un magnet, ar fi dorit să fugă dar se reîntorcea lingă dînsa. Toate le făcea cu o seriozitate obositoare, nesuferită, fata asta plină de o fragilitate splendidă, aproape tabu, încă tabu. Doamne, cit își dorea s-o facă să ridă! Totu! era foarte grav într-însa: gestul cu care îl prindea mîna, privirea ochisorilor negri ce-l cîntăreau, sărutările scurte și crispate, vocea măsurată cu care vorbea și întrebă întruna. Uneori era de o principialitate fadă; alteori logica sa părea să luncce în dogmă. El dorea să alerge, să se întrecă, să se hirjonească, să se sărute, să înoate sub apă, scormonind împreună pietrișul și să se iubească ori acolo, ori afară, oriunde, ca să scape de vorbe ca de roiurile de țînțari sau muște.

Nu vreau să ne jucăm, spunea fata malițioasă cînd se smulgea din îmbrățișare. Hai să stăm de vorbă. Stai mai incolo. Și se așeza la rădăcina unei sălcii, se sprijinea de trunchiul cu coaja plesnită, și răsucindu-și virful cozii ude pe degetul inelar, începea să-și povestească viitorul pentru care se pregătește. Nu șovăia în convingerile sale deloc; nu-și închipuia că toate se pot spulbera într-o secundă dintr-un glonț tras de un grănicer. Era îngrozitor de sigură pe sine.

Anul viitor n-am să mai pierd admirația, e sfînt! Sînt absolut sigură că-mi voi lua diploma printre primele. Dar nu-mi pasă unde mă vor repartiza; DINCOLO se caută stomatologii: doar la noi umblă oamenii cu dantura făcută zob ori de carii, ori de știl tu cine. Apoi îmi fac o familie. Vreau un băiat și o fată. Din el scot un astronom, din ea, ca mine...

Grozav, draga mea.

Tu nu ești o „partidă”. Cine crezi că ți-ar oferi o catedră? Ești naiv?

Istoria României e fascinantă și necunoscută pe glob, lubit.

Istoria o scriu invingătorii. Ea și cultura seamănă cu coada unui ciine: e fluturată la paradă sau e tăiată de cine vrea, ș.a.m.d.

Ascultînd-o se trîntea cu fața în iarbă prăfoasă. Doar era în vacanță, își odihnea memoria și-și lăsa „motorășul” să se „răcească”. Îl irita că pentru toate fata găsea o sentință prefabricată parcă. Pretindea că știe totul despre viață, „ipso facto”. Încercase să-i explice că viața trebuie învățată din mers, simțînd-ș și modelîndu-te împreună cu mediul, fără să-ți pierzi speranțele sau idealul; că viitorul nu ți-l poți planifica la minut cu precizia sentințelor pretinse de un procuror și acordate de un judecător, care le-a primit, prin telefon, de undeva din virful piramidei. Odată, cînd fata era cit pe aci să accepte, a văzut-o cum sare în sus ca mușcată de streche și se aruncă în apă. De acolo îi strigase:

Italienii se însoară numai cu virgine. Mohorit, zvirlise în direcția ei un pumn de nisip fin, amestecat cu barbotină uscată de secetă. În aer, nisipul se separă și căzu primul și adierea vîntului lăsă praful să mai plutească un pic, doar citeva secunde...

„Bărbatul privea cum fata femeii se luminează treptat, ieșînd din umbră cu fiecare alunecare a lunii spre adîncul beznei din cameră. Încă mai retrăia clipa cînd plecase fluierînd aceeași melodie obsedantă. Știa că o cam șuierase a pagubă dar îl înciuda faptul că nu și-o putea aminti. Se trezise de ciudă. Poate că și lumina lunii îl smulsese din somn.

„Acuși are să se rostogolească peste noi. Doamne, ce lună!” Bărbatul descoperi plăcerea de a-ți închipui că luna e o simplă minge albă care ți se poate rostogoli în cameră, să te joci cu ea și să coloreze totul în acel alb translucid; totul — tot, chiar și pe tine. Surise. „Totul-tot. Chiar și sufletul să-ți devină translucid, feeric”.

Femeia, prin somn, simți surisul. Pentru o clipă, o rază de căldură fulgeră între trupurile lor ca un anumit arc voltaic. Fenomenul o încălzi, așa ghemuită și zgribulită de frig, cu pielea ca de găină cum era. Speriat, el sesiză cit e de frig în casă, ucigător de frig. Se grăbi să tragă peste trupurile lor goale uriașă pilotă de puf. Mulțumită de povara caldă și blindă, femeia suspină. O clipă mai tîrziu se cufundă mai adînc în sine, rostogolită în spirala somnului ce precede visele plăcute. Se răsucea și în sine însăși așteptînd o revelație sau nouă fericire. Scurta undă telepatică se stînsese în hău. El se înfrigură și deveni de-a binelea lucid. Era o tristă luciditate.

„De ce dormi așa?” îi reproșă muștește. „De ce nu vrei să dormi în brațele mele? De ce să ne despartă somnul tău? De ce să nu visăm împreună ca în secunda cit un infinit cînd simțem «in gloriām»? Ce ni se întâmplă cu noi, dragă...?”. Vru să-i șoptească numele dar descoperi speriat că-i uitase numele. Se căscase brusc o prăpastie în memoria sa. Ca și cum niciodată numele soției sale nu l-ar fi rostit, strigat, șoptit, murmurat sau gemut. „Asta-i bună!” Încercă să-și suridă ca-n oglindă, uneori, ca să minimalizeze senzația de jenă și frig din ceafă. Îl apucă disperarea. „Doamne, cum? Ana? Maria? Elena? Ioana? De ce mi se întimplă asta, mamă? Eva? Carmen? Eliza? Oh, nu! Am luat-o în sens greșit. Margareta? Violeta? Viorica? Lăcrămioara? Ce-l cu mine?” Și, disperit își scormoni memoria în căutarea tuturor numelor de flori. Zadarnic. În cele din urmă își impuse calm, prudent și o respirație profundă. Se lupta cu sine.

Paharul de pe noptieră, în care apa

îngheța, începu să pîrîie discret. De parcă torcea o piscică. Dar încă nu plesni, încă. Nici pietrele nu crapă prea ușor în ger: întîi scîrțîie sau torc sau gem. Curios era însă faptul că odaia părea că se micșorează. Pereții de beton acoperiți de igrasie înghețată („condensul”) păreau că se contractă în timp ce apa din pahar se dilata. Bărbatul chiar simți cum încăperea vrea să-i strivească printr-o lentă și necruțătoare strîngere. Atunci simți o nevoie de evadare, nu un simplu dor de ducă. Era ceva mai sufocant decît lapsusul de adineauri, decît disperarea învinsă. Atunci începu să se cufunde iarăși în trecut, de parcă ar fi înnotat sub apă încercînd să dezgroape o armă veche...

Riul, cu toată lumea de ACOLO și ATUNCI, se reîntorcea. Riul acela care curgînd părea, că stă, riul acela. DOAMNE? CUM? — riul acela, deodată, nemișcat, iată-l aici. De ce nu curgea? De ce nu se putea scufunda în el? Iar acea fată, unde se mai ascundea? Și, de fapt, acea iubire nu se află de două decenii în Italia, măritată? Că italienii vor numai virgine în fața altarului, măcar trușete virgine, că suflitul poate să fie al Domnului sau răstignit într-o iubire falsă, trădătoare, jucăușă, zburdalnică, neștiutoare, dar falsă, falsă...

„Mureș, Mureș, apă dulce”, auzi bărbatul în urechea sa, și nu mai auzi nimic. Așteptă. Nimic. Atunci născoci, fără să știe de ce, alt vers: „cine s-a dus, la deal nu se mai suie”. Asta îi folosi ca un descintec: nici umbră, nici abur nu mai rămase din acea fată ciudată de atunci. Dar el era încă SUB APA și încă mai căuta o armă veche, neapărat o armă împotriva CUIVA, împotriva unei anumite PUTERI pe care n-o putea singur defini dar îl obligase să caute, să caute bezmetic, ACOLO, SUB APA, poate zadarnic.

„Zadarnic?” se întrebă, scutură din cap și se trezi AICI, mai repede decît ar fi crezut că se poate sări din timp dus în cel ce curge cu tine și cu toată lumea ta. Bărbatul scutură din cap. Deschise ochii, uluit și se ascultă cum fluiera „Paloma”. Asta era melodia pe care o cauta! Și-l cuprinse un anume dor de zbor. Era cu totul alțeva decît dorul de ducă de adineauri sau reamemorarea unei iubiri false.

Ai fluierat prin vis, Ioane, îi șopti femeia și-l mușcă ușurel de lobul urechii. Paloma. Frumos nume pentru o fată. De pasăre. A trezit în mine un ceva ciudat. Un fel de dor, cum ziceți voi. Și nu numai dor. Cred că va fi fetică... Și în timp ce cuvintele îi susurau, răsufliarea i se infierbîntase. Își strecură o mîină sub ceafa lui și cu cealaltă îi mingiea pieptul cu delicatețea unui pămătuț de puf, coborînd, coborînd.

Proștii, Ilonka. Încă n-a mișcat, cum să știi? Surise bucurios: își amintise, în fine, și numele soției de azi și melodia de odinioară. Din puținele sale cunoștințe de maghiară culese trei cuvinte. Edesem, virágom, világom.

Iar dorul ăla, Ioane, e un dor de zbor. O vom boteza Paloma.

El tresări. Iarăși funcționa o scînteie de telepatie între ei. Se simți deodată foarte puternic și dornic s-o audă gemînd și oftînd de plăcere. Se smuci încercînd să se răsucească și s-o acopere cu trupul său ca s-o caute, să pătrundă într-însa, în căldura ființei sale. Înțirziase doar o secundă: femeia luase inițiativa. Sîni tari îi striveau pieptul iar coapsele puternice îi strîngeau mijlocul, înțelețate ca pe o pradă.

E mai bine așa, șopti Ilona, înainte de a-i fura suflarea cu o sărutare, pentru Paloma noastră. Sărutarea lungă și neostoită le pierdu suflarea.

Izburcă în ris, gîfînd, fericit. Începură jocul bine cunoscut. Doar că acum, în timp ce se căutau parcă zben-gîndu-se, cînd unul, cînd celălalt, șoptea „Paloma” și rideau copilărește. Nici unul nu se gîndea că pentru fătul lor vor avea nevoie de un munte de răbdare. La un moment dat șoptiră amîndoi „tu” și strigară la unison „Paloma”. Atunci trăiră miracolul. Pămîntul se zgudu, vulcani erupseră, clipa încremeni în veșnicie și ei se treziră zvirliți în cer. Deveniseră o singură pasăre care zbura, plana lin. Tot atunci s-a spart și paharul. Nu-l auziră. Zburau... „in gloriām Dei”.

Acum, scînteia telepatică nu mai fulgeră între ei: pur și simplu îi sudase. Apoi CEVA le dădu o stranie stare de levitație. Fără să-și dea seama cum, încet-încet se înălțau spre tavan. Ei trăiau doar starea de beatitudine a plutiții. Li se părea că evadaseră din timpul care curge în cel veșnic. Asta dură pînă cînd femeia atînsse tavanul înghețat cu spatele. Atunci scoase un țipăt, ieșiră din transă și se prăbușiră în pat. Îcniră de durere și se priviră ca doi somnambuli în lumina translucidă stînsă de un nor. Se grăbiră să se vire sub plimonul uriaș de puf, dîrdîind.

Brrr, e de groază! scînci femeia. De frig s-a spart și paharul.

Ghînionul, încă nu, suspină și o îmbrățișă. Crezi că am învățat ceva?

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

Metamorfoza unui sistem de semnificații

XXIV. CORTINA (II)

În începutul acestui secol și mai apoi, pînă în 1939, Europa nu mai era separată, geografic, de restul lumii prin nici o cortină. Cortina trecea prin interiorul fiecărei națiuni. Ideea că similitudinile de clasă socială apropie oamenii dincolo de diferențele naționale și lingvistice și că națiunea nu ajunge a avea importanța, în conexiunile dintre oameni, pe care o determină realitatea condiției economice este o teză marxistă a cărei falsitate se demonstrează la fel de ușor, atît în plan teoretic cît și în plan practic. Trebuie, totuși, observat că pe lîngă lumile lingvistice închise ale vechii Asii neislamice, în care fiecare colectivitate umană era mai mult sau mai puțin delimitată prin însăși limba pe care o vorbea și la care tradițional nu adăuga o alta, pe lîngă lumea arabă unită, toată, prin limba Coranului, Europa a reprezentat o colectivitate specială unită și în același timp divizată lingvistic. Europa a fost unită prin greacă sau mai ales, prin latină și divizată prin limbile popoarelor componente. Mai apoi, desigur, cei alți națiunii uniți prin practica limbii latine s-au regăsit împreună prin cultivarea principalelor civilizații ale continentului. Europa a fost astfel mereu (inclusiv în primele decenii ale acestui secol) scindată între cei care beneficiau de întreaga cultură europeană, de ansamblul posibilităților civilizației Europei, și cei care trăiau într-un orizont îngust, determinat exclusiv de practica unei singure limbi, de o educație modestă și de resurse materiale aflate la limita nevoilor subzistenței, sau chiar sub aceasta. Comunicarea interumană implică o anumită corespondență a nivelului culturii fundamentale. Europa a fost zona cea mai divizată (alături, poate, de China) a lumii, sub raport cultural pentru simplul fapt că aici cultura a reprezentat mereu o valoare supremă, recunoscută sau nu ca atare, dar în mod real și profund considerată superioară tuturor celorlalte, inclusiv credinței sau fidelității. În consecință, Europa a trăit separarea dintre colectivitatea proprie și cea asimilată celorlalți, cea a străinilor, ca o separare în ordine culturală, de obicei determinată prin forma de viață la rîndul ei condiționată, și aceasta, de avere. În propria noastră țară, să nu uităm, poporul cel numeros se numea prostime.

În cele patru-cinci decenii care au

precedat al doilea război mondial educația și comunicațiile în Europa occidentală — și, în general, în toată Europa — au făcut progrese esențiale. Stratificarea culturală a fiecărei națiuni a încetat, de fapt, să mai existe, în sensul profund și esențial în care se făcuse simțită secole după secole pînă atunci. La sfîrșitul secolului nouăsprezece în Europa exista o civilizație și o cultură pentru că oamenii cultivați ai acestui continent formaseră o singură comunitate de la Atlantic și pînă foarte aproape de Urali. Acum, după ultimul război mondial această comunitate nu mai era vitală pentru conservarea civilizației europene. În fapt, chiar cu decenii înainte, necesitatea existenței unui strat cultural înalt, paneuropean, scăzuse mult. Europa a putut abandona după 1917 Rusia și totuși să rămînă, integral, Europa. A devenit treptat evident tuturor că forma de existență europeană, civilizația acestui continent, nu își schimbă calitatea dacă se restrînge la a utiliza doar producția de cultură, de tehnică și de știință a principalelor națiuni vestice, oricum principalele producătoare de valori spirituale. Mai mult decît atît, în felul acesta se putea spera la păstrarea unei anumite forme a culturii, adăpostită de excesul diversității.

Ialta a avut numeroase cauze, cele mai multe fiind cele strategice și politice. Adevărul este însă că arhitectii occidentali ai Ialtei nu au făcut decît gestul etern al celui care își delimitează colectivitatea proprie de toți cei pe care, din acel moment înainte, îi va numi străini. Să nu ne înșelăm. Gestul Ialtei a fost, pentru Occident, gestul dezvăluirii unei concepții profund înrădăcinate, aproape imposibil de schimbat și aproape complet inconștientizată despre identitatea proprie. Desigur, o greșeală, dar una încă ușor repetabilă, fie într-o formă eventual diferită. Ialta a dovedit că omul vestic nu era — și poate încă nu este — apt să vadă întreaga generalitate și universalitate a ființei umane, că poruncă a lui Moise de iubire pentru străin (spre a nu mai vorbi de cea a lui Iisus, cerînd iubirea pentru dușman) nu a pătruns, oricum nu pînă la miezul autentic, singurul important al sufletului său.

Civilizația Est-europeană nu a fost resimțită în Occident drept strict constitutivă universului cultural și existențial propriu. Europa de Vest, parte

a lumii atlantice, s-a socotit aptă să își definească natura prin abstracție și chiar prin delimitare în raport cu specificul Europei de Est. Acolo unde, geografic, identicul se continua prin neidentice, sub circumstanțe politice, strategice și, în cele din urmă, istorice, triste și chiar dezastruoase, a putut fi lăsată, fără multe regrete sau remușcări, să cadă cortina care s-a numit, cu perfectă îndreptățire, „de fier“.

Cortinele, indesebi cele de fier, cad la limitele definite de înțelegerea noastră, așa cum se exercită aceasta în planul existenței culturale, ceea ce, de fapt, revine la a spune: în planul existenței pur și simplu. Desigur, asocierile dintre state, dintre puteri, nu sînt determinate de factori culturali, ci politici. Cu atît mai mult, alianțele militare și organizarea internațională, instituționalizată, a securității nu stă sub determinări din domeniul spiritualității, ci sub altele, de esență strategică. Peste toate acestea, însă, nici o sciziune profundă nu se produce decît acolo unde se acceptă că diferențele de stil și apartenență culturală sînt adînc influențate identitatea națiunilor în sensuri realmente opuse. S-ar spune că nu Occidentul a creat cortina de fier, că această separare, aproape absolută și strident tragică a lumii este produsul comunismului. Lucrurile sînt desigur, și așa, dar această lume atlantică, această nouă lume a secolului douăzeci, a permis să se nască sistemul care în totalitatea particularităților lui reprezenta izolarea cea mai absurdă, scindarea cea mai profundă a umanului. Omul se desparte de sine atunci cînd o parte a sa este socotită a nu mai corespunde identității sale.

Reconstituirea integrității națiunilor Europei de Vest s-a văzut plătită după primul război mondial, dar mai ales după cel de al doilea război, cu o izolare dramatică a unei părți a lumii europene. Frontiera aproape impermeabilă plasată cîndva la limita statului sovietic a fost extinsă în 1945, spre a cuprinde și țările Ialtei. Omul vest-european a simțit nevoia, sau cel puțin a acceptat să perpetueze vechea distincție dintre grupul său și străini. Este această tendință, sau acest element comportamental, unu intrinsec psihologiei omului actual? Cu siguranță, nu — de vreme ce omul Estului european se arată apt să vadă în străin pe semenul său, uneori poate mai mult

decît în cel de o origine cu sine. Ce a făcut atunci ca Occidentul să abandoneze comunismul o parte a lumii? Pe ce bază s-a constituit acest abandon și ce formă a căpătat el? Care a fost structura cortinei de fier? A fost structura unui gigantic complex — a unui enorm complex de inferioritate. Complexul de inferioritate al lumii răsăritene a fost administrat perfid de comunism. Totalitarismele — am mai arătat-o — chiar aceasta sînt: exploatare politică a complexelor de inferioritate manifestate la scară socială. Complexul de inferioritate al Apusului s-a compensat în condamnarea la comunism a celorlalți. De unde acest complex?

Occidentul se afirmă drept centrul lumii; pare să subînțeleagă aceasta odată cu tot ceea ce face sau declară. Ei, bine, acest Occident simte, mai confuz sau mai clar, că adevărul este unul diferit. Centrul lumii a fost și a rămas în Mediterana de Răsărit — undeva între Veneția (sau Ithaca) și Ierusalim (sau Palmira); între Bizanț și Alexandria. În această arie egipteano-eleno-ebraică (devenită apoi și arabă și turcă) s-a născut umanitatea omului. Aici s-a inventat tragedia și nostalgia, devoțiunea, legea și iubirea-iubire. Atmosfera de care se impregnează vechea lirică greacă sau viața în Alexandria tetralogiei lui Durell; figurile umane pe care le întîlnești în Limasol sau la Egina, trec dîncolo de imaginabil, pentru că ele aparțin unei lumi a oamenilor, căreia oamenii rareori au curajul să îi aparțină în alte locuri, sub alte repere geografice. În raport cu lumea Est-mediteraneană, Occidentul european și atlantic este primitiv, frust, barbar. Dacă nu integral prin civilizație, atunci prin psihologia ei această lume a Mediteranei a iradiat în spațiul nostru de existență mai mult decît oriunde în alte părți. Disocierea de noi nu a reprezentat — și, cită încă este, nu reprezintă — altceva decît despărțirea omului diminuat de incidențe în raport cu amintirea unui arhetip. Nu poți recomanda Occidentului să găsească direct calea originilor aproape halucinante ale lumii umanului. Va trebui ca acest Occident să poposească mai înții în Europa de Est. Unificarea Europei va însemna dovada eliminării unui mare complex. Nu al nostru, ci al Occidentului.

Caius Dragomir

Ioan vieru

Declin

I

Acoperite sînt miinile
De lava
Marelui vulcan
Care nu-i decît parte
Din greșeala iertată
Parte a viețuirii între
Sensurile giratorii
Curaj de-a nu mai spune
Că sufletul
E o năframă

Că prăpastia
E în cer.

II

Lumina lunii
Arată domiciliul forțat

Al Călătorului
Undeva lina de aur se vinde
Pe o parabolă
În fiecare luni

Imparți așezările
Celor instrăinați

Tristețea e maladia după amiezii.

III

Refacem cu Miinile
Zidurile și Speranța
Refacem chipul milei

Știindu-l pe Dumnezeu
Crucificat
În biserică de aer
A satului natal

Denunțătoare flacăra
Se retrage spre lucruri
Tot mai simple
Între timp
Piața publică s-a retras în oglindă
Ceața a dresat balustradele.

IV

Fiul a plecat
În tragedia fără actori

Capul lui Yorik trădează minciuna.

V

Crezi că ascuți pînă la capăt țipătul

Vocea din umbră înșeală simțurile

Văd pasărea prăbușindu-se
Peste abatorul mai uriaș
Decît lumea
Văd fluviul
Pe care nu l poți trece.

VI

Natura mușcă din fruct
Fără milă
Privește-n ochii noștri cineva!

Luceafărul

11

A fi orfem

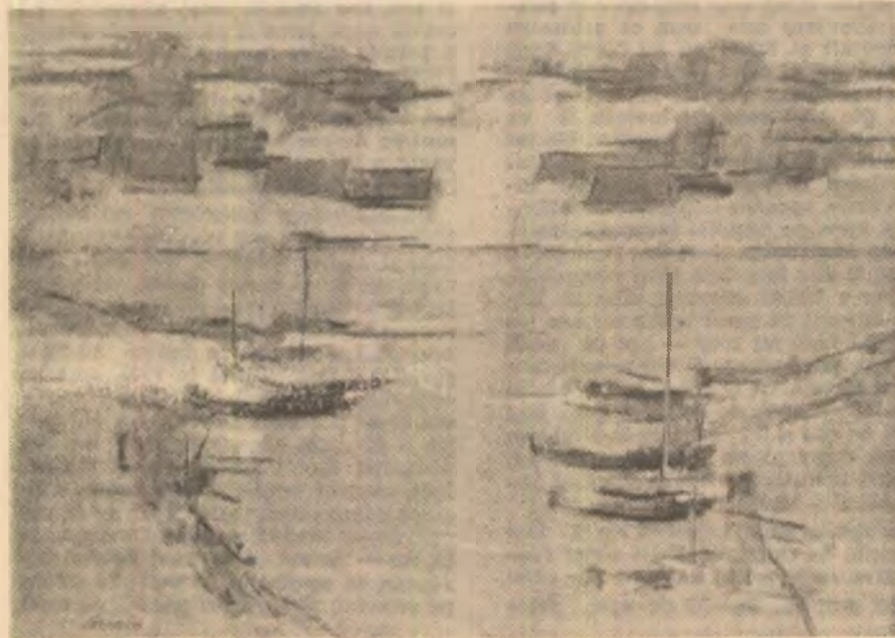
Căutarea unui temei ontologic a unei secvențe semnificative a filmării se conjugă la Nicolae Ionel cu o stare de grație de origine cosmică a versurilor. Poemele plachetei de debut (*Cuvînt în cuvînt*, 1972) abordau liric problematica geniului printr-o suită de definiții ce voiau să-i epuizeze semnificațiile cu aură romantică: demiurgia poetică, genialitatea ca putere de asumare a eternei universalității, rădăcina comună a înțelepciunii și dărnăcii și toate celelalte valențe cunoscute se însumează într-un efort de laudare prin cuvînt a cuvîntului, însuși. Laurețiu Ulici observa la acea dată că excesiva retorică narcisistă de care suferă poemele ar fi trebuit să incheie o operă, iar nu să o înceapă. Fapt confirmat și continuat în evoluția ulterioară a poetului, ale cărui volume, toate la un loc (*Poezii*, 1979; *Calea vie*, 1983; *Scara de raze*, 1990; *Carul Mare*, 1991), ar putea constitui fragmentele unui discurs neîntrerupt, rostit cu timbru egal, fără schimbări de tonalități și în vederea aceleiași finalități poetice. Motivul fundamental rămîne meta-fizica Verbului, natura titanică a voinței de dezmarginire prin mularea identității pe cuvînt cu o demiurgie orfică asumată.

Orgoliul narcisic respinge spaima thanatică și demnitătea cosmică stăpînește reflexele lirice: „Să mergi, ce încinare! să respiri, ce exercitare a spiritului; să privești, ce luare magnifică în stăpînire! Doar să-ți spui: exist! ce sinteză a cunoașterilor fericioare! Ce pact cu o nemărginire căreia te exalți ca izvor, ce întoarcere, ce păstrător! Dar a o privi, ce privilegiu divin, a ajunge să o privești, ce binecuvîntare din chiar inima vieții, ce miracol! Ceruri, unde-ați ținut-o pînă cum?” (vol. *Carul Mare*). Lipsite de diseminări textuale, versurile (și eseurile poematice ale recentului volum, din care am citat) verifică nemijlocit „logistica” bine fixată a simbolurilor de extracție romantică: văzduh, zbor, abur, ninsoare, floare, raze, lumină, întuneric, imn, cuvînt. Proiecția cosmică însumatoare generează sentimentul întemeierii, prin verb și al comuniunii uman-natural, inima pulsînd la unison cu arterele văzduhului, în măsura în care cercurile conotative antrenează eul poetului, receptor al „semnului” dictat de Logos, într-o proiecție ca supra-eu spre celest, în angrenajul cosmic („nimic din natură / nu mai poate trăi în afara / bucuriei că sunt / bucuriei că zbor” — vol. *Poezii*).

Poetul se instalează în lume prin actul scrierii, însă cuvintele își pierd încălcarea lor potențială și se transformă în spiritul cel mai evanescent e ceea ce vor fi fost. Acest fapt se întîmplă într-un mod paradoxal: nu printr-o elevare eterică, ci printr-o pogorîre în adstratul limbii, nu prin repetate devieri de la sensul imediat, ci prin succesive contrageri ale puterii de irradiație semnificativă. Po(i)etica lui Nicolae Ionel, tinzînd să revină la gradul zero al scrierii, se conturează tocmai din refuzul emfazei semnifi-

cante: (m)orfemele rețin condiția genuină, cu posibilitățile demiurgice nealterate și cu o energizare neperversă încă de agenți conturbatori. Numai astfel dematerializat, cuvîntul va putea exprima contopirea cu ființa în virtualitatea aspectelor sale: „Voi vorbi cu pietrele și crengile nu în cuvinte, ci în aura cuvintelor și în părăsirea de cuvinte, sau cu un adînc a ceea ce face cu puțință orice cuvînt — și ele mă vor înțelege nu cu o parte a lor primitoare de sens, ci cu marea acelei înțelegeri din care răsare orice lucru ca solidaritate a sa cu forma ce i s-a dat” (vol. *Carul Mare*). Verbul — dovadă a levitației și simțirii invocat în totalitatea magiei pe care o posedă —, este în întregime desprins din concret și constituit în pragul indicibil al senzațiilor imponderabile. Întemeietor a toate, izvor și liman, el revine mereu la începuturile nuntirii. Apropierea și comuniunea cu tainele Ființei se poate

ducațion popescu

Întîlnirea

Tatălui meu — in memoriam...

Ce bine
oă ubiții morți pot ureca
noaptea pînă în somn la noi
pe nesimțite învățîndu-ne
plecarea...
Ziua
noi cu treburile noastre
de viitor: morți
ei cu treburile lor
de fosti vii
mai mult ne-am incurca
unii pe alții dacă ne-am întîlni...
Așa
le dăm întîlnire
la jumătatea drumului
adesea ei ajutîndu-ne
cu această ocazie

Pe apa fără capăt clipa unei bărci apare

GLOSSĂ

(la o gravură de Hokusai)

Ta'azul înalt, vinețiu, încovrigat — spuma albă și fremătătoare pe care-o duce în spate. Un alt talaz mai mic, covârșit de greutatea spumei. Imobilizată între cele două mase marine o barcă se rotește neputincioasă. Siluetele vislașilor sînt prinse în stropi scinteiatori, în rămășițele hulei. Vis-

lele negre se agită spasmodic ca piciorușele unui mriiapod închis într-o cutie rotundă și transparentă.

În depărtare crestele altor valuri i-mobilizează alte bărci.

Lichid agresiv, înțep exterminator, îți exprimă voința fără capăt cu acea detașare și neutralitate care face din bărci și din visle obiecte dincolo de durere și regret, și din siluetele vislașilor cortegii lipsite de orice eroism.

Constantin Abăluță

înfăptui doar printr-o cunoaștere nupțială, printr-un sentiment al nunții cosmice în care simțim voluptatea poeziei posedate, tremur ambiguu de beție orgiastică și mister al lumii. Astfel se produce revelația, al cărei efect este frenezia dionisiacă în regimul contemplativ, intonat cu măsuri ale plutiții și dispoziției imnice, apăsăz egocentrice: „Văd văzduh / văd vămi / văd văz / ca un abur / cu bura / de abur a oaselor-cernerii / de ceruri în cercul meu de cenușă / acelu tunînd tron / peste imperii / puls stînd! / Orb orfem în orgie / ordinați verbe / mă vor mă devoră în care / se-asumă-n sunet / — substanță prin sens — / toate ființele / ies expir strig imn / ies din țărmi / erup / mă rup de spații-n / nălțare de trîmbițe! / Vin vin / vin verb vin triumf / în furii și forță / în flame și lama / acum fulminînd / a unu orfic / vers veșnic (vol. *Scara de raze*). Poetul „vede enorm” dar nu „simte monstruos” dimensiunea uranică în mișcare ritualică.

Prezența unui limbaj fluid și vital, ori a unui flux magnetic se manifestă în întreg mecanismul uriaș care este Natura; între micro și macrocosm se

stabilesc analogii și un spațiu al deschiderii în care ființarea se păstrează ca situare în afară și ca rămînere în Ființă („ouă văzduhului / prin singele meu” — vol. *Calea vie*). Existential nu doar dobîndește sens (înțeles și vectorialitate), ci posedă în sine acest sens prin care ceea ce ființează există, adică se menține în deschiderea care să asigure proximitatea Ființei („sunt vorbit pînă la capăt-a / tot ce-i ființă / sunt pulberat...” — vol. *Poezii*). Adevăratul eu, asimilat unei ființări celeste, va fi mereu căutat astfel încît feroarea lirică invadează lumea în dorința descoperirii treptate a cauzelor și efectelor, a conexiunilor și raporturilor din univers („toată omenirea / beatificată / mă-ntemeiază / ca un singur duh” — idem.) Sentimentul solar al beatitudinii și feroarea imnică („orfic cînt un clar delir” — idem) compun cifra cosmogonică, întreaga procesualitate genezică fiind descifrată ca o iradiere a armoniei, și sacrului: „candelabre de spații / aprinse în templu, / acestei rugii cu care / vin ning / acopăr pămîntul” (vol. *Scara de raze*). Cuvîntul, deși antrenat în „obiectivare” cu o sarcină subiectiv-conotativă imediată, devine la Nicolae Ionel, așa cum spunem, un referent genuin și din prezență devine o epifanie a absenței: lumea „scrisă” se „răsfrînge” în universul cuantic al verbului ca într-un dublu specular care-i concentrează monadic totalitatea, după cum în poem acționează un principiu de expandare cosmică. În virtutea acestui narcisism, orice act devine „reversibil” și, dacă Universul există pentru a deveni o Carte, faptul este posibil doar pentru că poemul conține potențial această totalitate organică.

Narcisismul lui Nicolae Ionel reprezintă logica de ocurență a lumilor, iar scriitura devine „podoabă” (în sensul primar, „cosmetic”) a unei suprafețe lăuntrice întoarse asupra-și. Intervenția subiectivității, neascunsă, în modul de a gândi liric reține atenția prin tensiune. Cuvîntul își desăvîrșește semnificația ontică și fulgurația unui semn integrator prin identitatea rămînerii în sine cu proferarea în lume, prin simultaneitatea extatică a pulsării „scriiturilor” lumii, odată cu resorbirea lor în sine.

Vasile Spiridon

Aud n-aud...

Aud n-aud mai sigur simt
în cer o canonadă
și cad bucăți din crugul strîmt
din stele singe picură pe stradă
și moare undeva un timp
ce trebuia de mult să vie
dar s-a ntimplat ceva-n Olimp
și totul se amină sine dic...

la împlinirea unor visuri în vis
despre care ziua nu ne-ncometăm
a vorbi măcar
or nici nu știm
că adînc în noi cuibăresc...

Hiena

Aș astupa gura
hienci cu însăși inima mea
numai să nu-l mai aud glasul
cîntecul ei de o lugubră frumusețe
mă înfloară pînă în
întimitatea celulei
și sloarce viața
din mine picătură cu picătură
în pustiu
o copilărie
de speranță l-aș cere
bucuriei dar cîntecul
hienci răsună invers
din spate categoric nu
o doamnă în curînd li voi astupa
gura cu însăși inima mea.

Pe rînd...

Pe rînd una cite una
fapt din ce în ce mai observabil
se retrag în culise
accesoriile ce constituiau
decorul plesei ba o pădure
ba o floare sau o fiară ba
o gîză sau o inotătoare ba o
înaripată eliberînd scena
pentru ultimul
act al tragediei sinuciderea omului

Aventura cromatică

Este prima dată când ne concentrăm considerațiile într-o cronică întregă asupra prestației artistice a lui **Mihai Mănescu**. A fost pînă acum o simplă scăpare. Cunoșcîndu-l, mi se părea că ceea ce știam despre creația sa, comentariile făcute în diferite instanțe, atmosfera de familiaritate care înconjoară personalitatea și opera acestui artist au creat iluzia că datorită noastre față de el, în sensul exercitării reacției critice publice, a fost îndeplinită. Nefiind astfel, încercăm să reparăm acum eroarea în care ne-am aflat.

Pornim de la ceea ce este azi acest rafinat și modest artist, (nezgotos în jurul propriei sale persoane și creații, adică!), stimat de toată breasla artelor frumoase și lider al ei prin sufragiu liber exprimat. De ani de zile energiile sale creatoare sînt risipite în varii forme de exprimare și în diverse locuri din țară ori din afară, cu o generozitate puțin comună, ceea ce conferă personalității sale un profil de o complexitate remarcabilă. Grafica de șevalet, ori cea cu destinație social-utilitară (afiș, publicistică, ilustrație de carte, ambient), mozaicuri și compoziții murale în tehnici diferite, design (publicitar, comercial, obiectual, ambiental etc.), pictură — iată domeniile în care s-a exprimat acest proteic artist, fără a face compromisuri estetice.

Condiția estetică a acestui creator, dacă tot ne aflăm la acest capitol, este definită de instinctul clasicității. Surprinzătoare ipostază pentru un temperament îndeobște deschis oricărui ten-

dințe, cultivat și cu o modernitate comportamentală dintre cele mai fermecătoare. Totuși, substanța sa spirituală pare a se revendica din apusele teoriilor saint-beuviene, iar stilul din atmosfera atelierelor Academiei de artă. Prea este metodic totul, prea răzbate din orice ungher **rigoarea**, iar libertatea gândirii plastice înfloarește numai între cîmpuri cultivate. Mihai Mănescu este un artist cultivat, instinctul său artistic fiind vizibil amendat de reperul cultural. Dacă adăugăm la toate aceste deducții analitice asupra structurii sale artistice și datele memoriilor sale afective (contactele directe cu alte civilizații sînt decisive și în cazul său), ca și sensibilitatea cromatică deosebită (ochiul său este, înainte de toate, de pictor), obținem un portret robot alidoma personalității de care ne ocupăm.

În expoziția de la Galeria „Simeza” Mihai Mănescu ne propune astăzi o sinteză a vocației sale picturale. O face cu dezinvoltură și candoare evocîndu-ne, nu o dată, deliciul pastelurilor adolescente, intens vibrante poetic și frumusețea tihnită a naturilor statice, „stări” cathartice ale unei existențe regăsite între „bijuteriile familiei”. Și într-un plan și în celălalt, Mănescu operează cu filtrul sensibilității sale elevate, difuz transmisă privitorului prin registre cromatice dominate de tonuri de verde, ocru și brun, albastru și griuri, roșu... Pelsaj ori statică, pictorul își organizează expoziția, cu discretă eleganță, pe asemenea criterii de dominantă coloristică. Tocmai de

aceea parcursul expozițional ne apare ca un periplu sui-generis de **anotimpuri ale existenței**. Artistul mizează, probabil, pe astfel de efecte intens subiectivizate, care îi îngăduie să-și etaleze măiestria indiscutabilă de desenator și simțul cultivat al dozărilor coloristice, impresie alimentată și de marea concentrație motivică a compozițiilor sale plastice. În naturi statice, de pildă, artistul se restringe la foarte puține module formale. Dar versatilitatea lui combinatorie, flexibilitatea științei lui de a construi l-au eliberat de presiunea instanțelor (pretextelor) obiective, realiste (ele oricum există, nu-i așa?) — pare să să-și spună artistul, provo-

cîndu-ne) purtîndu-l în teritoriile unde instinctul lui plastic se răsfață în aventura cromatică. Și o trăiește atît în uleiuri, cît și (mai ales!) în pasteluri. Pe acest plan, Mihai Mănescu se simte aidoma mustangilor în pampasul înierbat! Artistul își trăiește cu frenezie bucuria creației, tușele sînt lejere, degajate, inspirate, fără stridente, urmînd regula bine asimilată a armonizării prin simpatie ori consonanță tonală. Această facultate a controlului permanent asupra sinelui conferă eseurilor plastice ale lui Mihai Mănescu o prospețime durabilă.

Corneliu Antim

muzica

Accente

Nu sînt „abonatul” Operei și, poate, nici cel mai îndreptățit să vorbească despre starea ei. E drept însă, cînd partida corzilor își găsește anevoie unisonul, cînd junele prim (cam prea aproape de virtuta a treia) o scapă din brațe pe protagonistă (continuîndu-și grav aria de „bravură”), nu ești prea încurajat să revii. Ar mai fi și „praful”, butaforia groasă, clișeul, lipsa asumării (cu riscuri chiar) a repertoriului contemporan. Totuși, să fim drepti. Opera, mai mult decît alte instituții de cultură, nu se poate salva doar din „interior”.

Avem un nou ministru al Culturii. Muzica! Muzica! Tot cu barbă. Mai mult chiar, cu „bărbi”. „Am venit (în funcție — n.n.) cu suflet deschis, curat...”, etc., etc. Poate că-l merităm. Oricum, e de sperat că va vorbi puțin (riscurile se cunosc!) și va face mai mult decît a arătat într-o secvență televizată, de tot hazul. Adică nimic.

Prin fericit contrast, remarcabilă prezența (în aceeași imagine) a sopranei Eugenia Moldoveanu. Inteligență scenică, discreție și pregnanță vocală, prospețime. O mare artistă pe care-aș dori oricînd să o reascult și care-ar putea deveni (dacă nu și este) o „piesă” de bază în valoroasa „colecție” de voci a domnului Brambach.

Consecvent cu sine însuși (și întru nevoile tot mai prezente ale muzicii), domnul Iosif Sava îi face „curte” senatorului I.V. Săndulescu, președintele unor comitete și comiții... Venerabilul domn și scriitor (ne-o reamintește la trei vorbe) e plin de intenții bune (ca orice om de cultură și scriitor pe deasupra), dar cum ne lipsesc banii... Chestia asta începe să devină agasantă. Să vindem naibii avioanele achiziționate de ex-ministrul Roman, sau să umblăm puțin la pensiile celor care-au contribuit (direct sau indirect) la prostituarea culturii.

Vizez din nou o posibilă întîlnire Aurel Stroe—Andrei Șerban. „Orestile” ar merita să devină spectacolul „total” pe care mi-l imaginez.

Vizez la o despărțire a „Oedipului” enescian de Cătălina Buzoianu.

Vizez de aproape doi ani la proiectul unei cărți originale.

Vizez la o democrație tradițională. Ca tot omul (și scriitor pe deasupra) vizez și vine realitatea peste mine, prăfoasă, mirosind a sudoare acră, mă bate pe umăr, îmi pune lămpășul în ochi și-mi zice: noroc bun!

Valentin Petculescu

Primum

Domnule Redactor șef

În numărul 38 (80) al Revistei „Luceafărul” din 18 septembrie 1991, într-o cronică muzicală semnată de Domnul Valentin Petculescu, citesc cu stupeoare următoarele: „...mai puțin autointitulatul «gospodar» al Filarmonicii, Domnul Vasile Donose care se află (temporar sau nu?) într-o criză de idei”. Deci, se pomenește numele meu în legătură cu o presupusă „calitate” pe care nu o am și nu am avut-o niciodată, aceea de „gospodar” al Filarmonicii și, de asemenea în legătură cu un concert și o dezbateră condusă de Domnul Iosif Sava la care nu am fost.

Nu-l pot acuza pe Domnul Va-

lentin Petculescu de rea-voință, nu-l știu în stare de așa ceva, dar mi se pare revoltătoare ușurința cu care strecoară în paginile Revistei Dvs., o informație menită să pună la îndoială nu numai probitatea sa de cronicar, dar și prestigiul unei publicații pe care personal o apreciez.

În consecință vă rog să faceți cuvenita rectificare în legătură cu eroarea semnalată, iar Domnului Valentin Petculescu să i se atragă atenția asupra răului moral pe care îl pot produce superficialitatea și lipsa sa de informare în ceea ce afirmă.

Vasile Donose

Nota redacției: În privința „Indicației” date de dl. Donose redacției, de „a atrage atenția” etc. etc. — mulțumim, dar ne lipsim!

tele-imaginea

Neutralitatea

Intervenția domnului Diaconescu, parlamentar P.N.Ț.-c.d. în ședința comună a Senatului și Camerei Deputaților prilejuită de sancționarea cabinetului Stoiljan a fost întreruptă de vociferări puternice. Cauza? Domnul Diaconescu a cerut „neutralizarea” TVR avînd în vedere campania electorală ce se apropie.

Ce să înțelegem? Cel care au vociferat (în semn de dezacord și protest față de cererea parlamentarului P.N.Ț.-c.d.) nu erau de acord cu ideea „neutralizării” TVR? Dar asta nu poate fi altceva decît o gafă politică monumentală. Toată lumea trebuie să fie, cel puțin teoretic, de acord cu acest principiu. Că practica este cu totul altceva, asta iar este o chestiune la mîntea cocoșului.

Să înțelegem că TVR este deja „neutră” și cererea domnului Diaconescu să fi fost redundantă, fapt ce a trezit iritarea nerăbdătorilor aleși ai poporului, grăbiți și emoționați, să voteze mai repede guvernul de deschidere națională? Dacă este așa înseamnă că domniile parlamentari iarăși au făcut o gafă. În materie de garantare a democrației nu există redundanță. Și nici lipsă de răbdare.

Atunci să credem că domnul Diaconescu a fost întrerupt tocmai pentru că acțiunea de „neutralizare” nu le convine deoarece le lezează interesele, recunoscînd așa că TVR nu este o televiziune națională ci o televiziune de partid? Mai mare gafă nici că se putea.

Așa se face că intervenția domnului Diaconescu a fost și, din păcate, este deplin justificată. Televiziunea Română trebuie să adopte într-adevăr o poziție echidistantă față de toate forțele și centrele politice, oferînd publicului său posibilitatea de a lua o decizie politică informată, nu deformată.

Apariția domnului Lăzărescu (PNL) în cadrul emisiunii **Actualități** cu un pamflet la adresa domnului Patriciu a fost întristătoare. Nu așa, nu acolo se pune la punct astfel de afaceri. Să fi voit TVR să se „pună bine” cu reprezentanții unui partid care devenea de pe o zi pe alta guvernamental? O altă gafă, același mecanism de ploconire în fața unei Puteri oricît de mici sau iluzorii ar fi. Și poate n-ar fi fost chiar așa, dar introducerea doamnei Gabriela Neagu a fost „de milioane”. „O precizare cu adresă precisă”. Sînt convins că din acel moment dreptatea, atîta cîtă are a P.N.L., n-a mai interesat pe nimeni. Pînă la urmă se va obține și așa o neutralitate a TVR. Aceea a dezinteresului și credibilității.

Eugen Uricaru

Regăsirea identității prin sex

L'amour est à reinventer. Sau : o perversiune la timpul ei / face cît zece idei !... „Aproape matern, Liuba șopti : «Rick, știu ce dorești ?» Îi plasează stîrcul în gură. Danny privi uimit cum acesta îi devora sînul. «Nu-i așa că-i un băiat drăguț ?», exclamă ea. Liuba ei se insinuă în gura lui Danny apoi ea-i împinse capul spre sexul lui Rick. Deodată, Danny se trezi în gură cu acest penis tînăr, dar ferm. Rick gemea încetîșor. «Doamne, ce fac ?», se întrebă Danny. Dar nu se opri» ș.a.m.d.

V-ați închipuit vreo clipă, stimați cititori, că acest pasaj picant (prea picant ?) este extras din paginile îndrăgitei publicații **Prostituția** („10 lei numărul, banii înainte“) ? Ei bine... nu ! Rîndurile respective, ca, de altfel, multe, multe altele sînt de găsit în al doilea roman al lui... Kirk Douglas ! **Un dans cu diavolul**, care urmează autobiografiei de imens succes **Fiul negustorului de vechituri**. Nu știu cît sex se va fi aflat în cartea sa de confesiuni memorialistice, însă **Dance with the Devil** se poate oricînd compara, cel puțin din acest punct de vedere, cu

best sex-seller-urile unui Harold Robbins sau Sidney Sheldon. Nu întîmplător, acesta din urmă a avut numai cuvinte de laudă la adresa ficțiunii cunoscutului actor cu gropiță în bărbie și cu gîndul la cu totul alte gropițe în paginile sale de proză.

Amprenta profesiunii anterioare a lui Kirk Douglas este vizibilă și, așa zice, inevitabilă, și în opera scriitorului omnișim. Protagonistul romanului său este, nu-i așa, un om de film, un regizor în fapt, pre numele său Danny Dennison. Acesta, aflat într-un moment de criză profesională (cvasi-ratarea artistică prin cantonarea în zona filmului comercial, de succes) și familială (divorțul iminent cu soția, pericolul de a-i fi răpită fiica de către soacru, marele magnat care urăște această „industrie evreiască“ — filmul), o înfînește pe tînăra prostituată Liuba (sau, mă rog, fata din „serviciul de escortă“), care dăduse o probă (reușită) pentru un rol episodic într-una din producțiile sale. După consumarea actului erotic de dinainte de filmare, Danny constată îngrozit că privirea Liubei îi reaminteste o scenă oribilă : sinuciderea sorei sale, Rachel, în ziua eliberării lagărului de la Triest

de către americani. „Coincidența“ face ca și Liuba să fi trecut prin același lagăr (de refugiați, de astă dată) trei decenii mai tîrziu, pe drumul ei și al mamei ei dinspre Polonia spre lumea liberă. De aici încolo, schema romanului este evidentă : prezentarea în paralel, retrospectiv și anticipativ, de la un anume punct al drumurilor celor două personaje pînă la momentul înfîlnirii și al primului lor climax erotic; iar apoi pînă la cel al climaxului moral, al regăsirii identității (sentimentale, artistice și naționale) a acestui Danny Dennison, în fapt un evreu- rătăcitor bine camuflat.

Însuși numele — Daniel „Danny“ Dennison — este unul de împrumut. Mai înainte, în prima sa copilărie, el se numea Moise Neumann, însă furia antisemită a nazistilor îl proiectase în lagărul de exterminare de la Triest unde avea să-și piardă, pe rînd, mama, tatăl și, în tragîcul final reiterat **post-coitum** de privirea Liubei, sora. Pe jumătate adoptat de un soldat american negru, micul Moise se recomandă Daniel și se declară... țigan. Ajuns în America împreună cu infanteria marină este trimis la un orfelinat. Acolo, va fi adoptat efectiv de către Margaret Dennison, profesoara sa de literatură și inițiatorea sa în cele două domenii majore ale existenței sale viitoare : sexul și cinematografia. De aici încolo, existența sa — filmică și la propriu, și la figurat — este un fel de **Citizen Kane** à rebours, al cărui paradoxal **Rosebud** este unul tragic, grotesc : imaginea surorii sale, Rachel, spînzurată.

Dacă, pentru Danny, arhetipul este un Kane pe dos, pentru Liuba el ar putea fi o combinație între o Emma Bovary hipersexuală și posibila fetiță a căpitanului Grant. În căutarea tatălui ei cel fugit din Polonia comunistă, în țările Sudului, ea circulă, împreună cu mama ei — Magda, pe traseul Brodki — Cracovia — Triest (unde ajung într-un vagon plin cu conserve de suncă pentru export) — Weymouth — Brighton — Londra. Pe drum, însă, cele două orfeline ale sorții află că Adam, ajuns între timp în Australia, le-a părăsit, divorțînd prin corespondență. Între timp, cariera erotică a mamei și, apoi, a fetei este prodigioasă. La Brodki, unde Mag-

da este permanent anchetată de securitate, Liuba rămîne în grija unchiului Felix, pe care — la nouă ani — învață să-l masturbeze și-l aplică tandre feleații. La Cracovia, unde Magda se profesionalizează ca prostituată, Liuba îl impune într-o noapte mamei sale să-l împartă pe concubinul ei Stash. La Triest, i-l fură pur și simplu pe Chaim, amantul Magdei, după care, într-un acces de generozitate, e dispus să-l împartă și pe acesta cu buna ei mamă. La Brighton, rezistă cu succes asalturilor perverse ale tatălui ei vitreg, colonelul Johnson, iar apoi, ajunsă la Londra, intră în serviciul de „escortă“ al turiștilor și oamenilor de afaceri. **Rosebud**-ul ei este imaginea circului lui nenea Josef (singurul față de care, mărturiseste ea, n-a încercat senzații erotice), omul care a învățat-o, la propriu, să meargă pe sîrmă. La figurat o va face toată viața.

Cunoscîndu-l pe Danny, Liuba îl seduce prin naturalețe și originalitate erotică. Cînd insistă însă prea mult pe cel de-al doilea termen, precum în pasajul introductiv al acestei cronici, în care Danny este „silit“ să participe la o scenă în trei împreună cu Liuba și Rick, puștii care aduce zierele, chiar și pentru un om de film emoția este mult prea puternică și poate conduce la o reacție de respingere. Finalmente, totuși, Liuba regăsește, la modul oedipian, în Danny pe tatăl pierdut, iar acesta află în ea șansa unică de a-și regăsi, cu ajutorul Liubei, atît copilăria traumatizată și martiriul familiei sale în lagărul triestin San Sabba, cît și echilibrul vieții prezente, în mijlocul pornografiei mercantile a Hollywood-ului. Parabola sa e conținută de moralitatea medievală **Everyman**, pe care încearcă zadarnic s-o ecranizeze izbăvitor. Primul său film necomercial sună îngrozitor de fals și el înțelege că adevărul trebuie extras nu din rețete morale sublimite dar învechite, ci din însăși scîrboșenia originară a vieții trăite.

Cum spuneam la început, o perversiune la timpul ei / face cît zece idei. Cu numai 10 lei numărul, ea e de găsit într-o revistă bucureșteană dedicată surorilor de mare caritate și de foarte bună calitate...

Dan-Silviu Boerescu

în memoria

Cît găsesc putere să spun

de moartea celui mai bun prieten al meu, Petre Solomon, aveam săiau cunoștință după ce el fusese înhumat, iar eu tocmai ieșisem din spital. Mă vizitase acolo cu cîteva zile înainte de a dispărea pentru totdeauna. Era ca de obicei vesel, incurajator, arăta bine în Dumineca de toamnă însoțită și chiar l-am învidiat o clipă, că are atîta forță. Medicii îi interzisera soției mele să-mi comunice știrea funestă, pînă nu voi fi înapoi, acasă. Împins de un misterios imbold, îl căutasem la telefon din clinică exact în seara morții sale. Îmi răspunsese soția lui că nu poate veni să vorbească în momentul acela. Era primul lucru pe care-l putuse născoci speriată atunci, am aflat ulterior. M-am cam intrigat pe loc vorbele ei, dar le-am dat o explicație banală, fără nici o legătură cu nenorocirea survenită. Cum să mă gîndesc la așa ceva, cînd abia îl văzusem plin de viață ? Nici acum, după ce știu că Petre nu mai este, nu izbutesc să dau crezare faptului. Mă trezesc zicîndu-mi, „asta o să-l întreb“ sau „am să-l arăt scrisoarea primită de la Geta“. Cînd, că printr-o fulgerare, descopăr că așa ceva nu va mai fi niciodată cu putință, simt un frig paralizant în șira spinării. Și rîndurile de față pot să le scriu doar păstrînd iluzia că lucrurile stau cum au fost.

Petre Solomon a avut vocația prieteniei. Era trăsătura cea mai pronunțată a sufletului său frumos. Fără tapaj, nereclamînd reciprocitate, arăta o atenție trează, delicată și fidelă celor din jur. Nu conta vîrsta, nici starea lor fizică, de multe ori catastrofică, grija lui Petre le era asigurată. Îi vizita, ținea să știe cum o duc și sîrea să facă oricînd un serviciu, chiar dacă în ceea ce-l privea personal, se descurca greu. August Margul Sperber, Virgil Teodorescu și alții alții, pe care n-ave rost să-i pomenesc aici, l-au avut alături de ei, pînă în ultimă clipă. Era

neobosit în acest oficiu de afecțiune risipită dezinteresat, într-un chip absolut natural și cu o totală discreție. Din cîntul amicitiei a ieșit splendida lui carte despre Paul Celan, cu ecou internațional.

Vocația prieteniei își asocia, la el, o modestie fără pereche. A fost, îndrăznesc să spun, prea modest pentru marea sa talent și înținsa lui cultură. Totdeauna s-a dat în lături, lăsîndu-i să treacă pe alții înainte. Poet înzestrat, neapreciat îndestul pentru finețea sensibilității și eleganța creionului imagistic, și-a folosit pînă mai cu seamă ca să-și tîlmăcească în românește confrăii ilustră, de la Byron la Rimbaud. A făcut-o în mod exemplar. Lasă în urmă o operă de traducător impresionantă prin înțindere și valoare. Ea a forțat porțile celei mai grele, cu o devoțiune rară, neocolîndu-i pe Poe, Melville sau Henry James. Grație lui Petre Solomon, Graham Greene e de mult și bine cunoscut la noi.

Traducătorului neobosit și inspirat și-a aliat interpretul informat și subtil, Petre Solomon a fost și un comentator sagace al autorilor de care s-a ocupat. În această direcție punea pe lingă inteligență și gust o rîndă veritabilă de cercetător. A fost un rimbaldian prețuit, invitat peste hotare, la colocvii despre poetul Corăbiei bete. La fel, urmărea tot ce intervenea nou în legătură cu James sau Melville. Fără să posede titluri academice, a fost o autoritate în materie de literatură anglo-saxonă și un cunoscător perfect al liricii franceze moderne.

În ziua morții, venise acasă foarte mîndru că achiziționase o găindă. A predat-o soției și a urcat la el în apartament. Acolo, a fost auzit de jos aranjînd telefonic cu Petre Luscalov mersul împreună la pescuit, pe a doua zi. S-a instalat într-un fotoliu și a aprins televizorul. Atunci, Dumnezeu, ca pentru ființele dragi lui, l-a sărutat pe gură, cum a făcut-o și cu Moise, și i-a luat astfel suflarea.

Ov. S. Crohmăniceanu

în memoria

Ceasul din cuvînt

În biroul tîcșit de cărți, în care păseau uneori, timorați, și emoționați studenți, absolvenți, doctoranzi în anglistică, nu se schimbase nimic în ziua de 16 octombrie, ultima din viața ilustrului anglist, Leon D. Levițchi. Doar un timp derulat într-o ordine autotelică, părăse a se opri în ultimul cuvînt scris de Profesor la sfîrșitul celor zece ore obișnuite de lucru în seara precedentă wrist watch (ceas de mînă).

Pentru ceasul prezentului, ca și al generațiilor viitoare, Leon D. Levițchi este în primul rînd un nume adunat pe mai multe cărți : lucrări de morfologie și lexicologie engleză, istorii ale literaturii engleze și americane, numeroase traduceri din literatura anglofonă (inclusiv o masivă antologie, publicată în B.P.T. împreună cu prietenul și colaboratorul său, Tudor Dorin) și din literatura română, de la clasici la contorsionatele registre lirice ale contemporanilor (antologia *Like Diamonds in Coal Asleep*, împreună cu Andrei Bantaș) și sfîrșind cu Istoria lui G. Călinescu ; apoi, poezii originale, studii și eseuri și un reper al culturii naționale : monumentală ediție a operelor complete ale lui W. Shakespeare. Talentul, vocația, efortul hermeneutic au materializat un impresionant traseu ce reunește studiul plin de acribie al în-folților și creația poetică autentică, de ar fi să menționăm doar versiunea românească a *Furtunii*. Ambițiosul proiect de a se realiza — exemplu rar — în ambele domenii ale anglisticii a fost susținut de o neobosită muncă de cercetare : dicționarele elaborate în decursul anilor sînt tot mai complexe elaborate, conform exigențelor momentului, iar aparatul critic al ediției Shakespeare acoperă bibliografia pînă în anul precedent apariției volumelor. Ca formație, Leon D. Levițchi a fost (un cuvînt care îl „nedreptățeste“ cum spune John Donne într-un poem) un spirit academic, erudit, metodic și aplicat, puțin fi comparat, în anglistica noastră, cu ceea ce reprezintă Adrian Marino în teoria literară. Înaintînd din climatul secetos

al anilor cincizeci sub zodia mai fertîlă a sincronizării cercetării românești cu mișcarea de idei din Occident, profesorul Leon D. Levițchi a păstrat o rezervă critică față de diferitele școli și curente (cu excepția, poate, a imagismului, cu urme ceva mai evidente în propriile studii shakespeareane), libertatea și suplețea metodei fiind o marcă inconfundabilă a personalității sale. Precizia judecății de valoare, urbanitatea atitudinii polemice, refuzul amatorismului și parțialității în cercetare conferă demersului său critic autoritate, iar stilul, împrumutat ceva din plasticitatea și violența discursului intelectual britanic, atractivitate. Impresia de autoritate ca atribut pur al valorii o inspiră, de altfel, însăși prezența sa fizică, lipsită de rigiditate și prețiozitate, un fel de argument empiric al visului de perfecțiune nutrit de fiecare. Purtarea, de o înfinită delicatețe, te făcea să crezi că îți cen-zurează pînă și gîndurile dure sau ofensatoare. Sentimentul propriei împliniri îl scutea de înverșunările ce rod adesea inima pizmașă. Recunoștea și încuraja valoarea, atunci cînd o întâlnea. El însuși a fost răsplătit cu premiul Academiei Române, iar Uniunea Scriitorilor l-a acordat în două rînduri rînditură premiul pentru traduceri și literatură universală, compensînd, ca și în multe alte cazuri, recunoșterea ce infiriza să vină din partea birocraticelor și obtuzelor structuri ale puterii.

„A lăsat totul în ordine“, ne spune cu un fel de resemnare și demnitate tragică doamna Sonia Levițchi, al cărei temperament energetic și hotărît mi s-a părut întotdeauna a fi un pandant fericit al spiritului mai abstract, înadecvat la real al Profesorului. Din testamentul pe care îl vom deschide peste cîteva luni sau un an, fac parte un dicționar al limbii engleze, ce a absorbit o uriașă muncă lexicografică, și ultimul volum al ediției Shakespeare (sonetele). Mîna nevăzută a Profesorului continuă să rotăzească arătătoarele ceasului din cuvînt. Înainte...

Maria—Ana Tupan

PIERRE OSTER (SOUSSOUÉV)

Filosof al poeziei și filosof în esența sa despre poezie, Pierre Oster (n. 1933) trece astăzi, pe drept, ca unul dintre cei mai importanți poeți francezi. În ce mă privește, aș adăuga fără exagerare, că Pierre Oster este și unul dintre cei mai adevărați poeți francezi, pentru bunul motiv că a contribuit și contribuie la „verticalizarea” limbajului poeziei franceze de azi.

Om de o uriașă și diversă cultură, dăruit, cum spune el însuși, aceluși „bun semn al libertății de a ști să te abstragi operelor personale în favoarea unei lecturi deopotrivă personale și critice”, poetul și eseuistul este un veritabil seismograf al literelor franceze de azi. Cărțile sale de poezie, (Le champ de mai, Solitude de la lumière, Un nom toujours nouveau, La

Grande année, Les Dieux, Requêtes, etc.) intră într-un dialog desăvârșit cu lecturile sale favorite și comentate în chip inspirat într-o carte memorabilă: Pratique de l'éloge spune chiar prin titlu, totul despre modul de a aborda gândirea artistică a „zeller” preferați: Saint-John Perse, Jean Grosjean, Valéry, Claudel, Paulhan etc.

Din lipsă de spațiu, am ales decumdată, două mici escuri, pe care le propunem cititorului român, lăsându-l pe celălalt dedicat lui Jean Paulhan (mult mai lung) pentru altădată.

Îi datoriez lui Ștefan Augustin Doinaș — despre care Oster mi-a spus că-l socotește unul dintre cei mai importanți poeți de azi — privilegiul de a-l fi cunoscut pe viu și pe omul extraordinar care este Pierre Oster și pe Doamna sa, Anghelina Soussoueva.

SINGURUL MAESTRU — ÎN ONOAREA LUI SAINT-JOHN PERSE

O străveche înțelepciune inspirată pe acest unic maestru pe care îl putem onora astăzi. Dar la fel de bine putem spune că prețul care se leagă astăzi de numele operei sale nu depinde în totul de sentimentul nostru imediat.

Cuvântul lui impunător răsună larg sub ceruri. O suverană serenitate îl pecețuiește. Să ne dăm în fine seama că ne este destul de ușor să tragem mari foloase din aceasta.

Cine ar purcede la simpla adunare de imagini, ar apropia cuvintele între ele, ar analiza avuțiile unei dicțiuni perfecte, nu s-ar apropia în nici un fel de spațiul pe care ni-l propune poetul.

Adevărul unui poem împlinit nu se deschide decât în fața privirii care-l îmbrățișează. El este mai întâi semn și apoi peisaj.

În acest loc se dovedește pregnant că ființa umană umblă și respiră. Fiecare pagină ne cheamă la o altă nouă cucerire. Dacă realul este multiplu și schimbător, această multiplicitate este benefică, această mișcare ne restituie însăși ființa, pentru că eu dețin puterea de a regăsi, în ea, prin exercițiul cuvântului, și nevoia ca natura să se desfășoare în toată măreția ei, și principiul libertății mele.

O sarcină sacră revine celui prin

care limbajul este restituit comunității umane.

El trebuie să descifreze, să descrie, să ordoneze lucrurile despre care Marc-Aureliu spunea: înălțuirea lor este sfântă.

Adevărata măreție conduce în chip invincibil la acceptarea universului.

Versul, strofa și poemul, scinteiază în fine, sub povara aceleiași străluciri. Nimic nu este abandonat din ceea ce poate contribui la afirmarea înaltă a spiritului.

Timpul înălțat se arcuiește pe măsura puterii sale. Iată acțiunea exemplară: ideea unui Tot o stăpânește în totul.

SCRISOARE LUI MICHEL DEGUY

Noi avem de cucerit, dragul meu Michel, o analogie exaltantă cu insectele sociale. Mai interesați de soarta semenului, mai puternici, ar urma să facem în așa fel, încât fiecare din „mesajele” noastre să fie descifrabile.

Goana noastră către acest punct nu ne-ar apărea mai bună decât creațiile cadentate ce trebuie etalate în ordinea normalității.

Locul poeziei, întreprindere care conturăm toate limitele, am ști să-l conturăm dincolo de orice eșecuri.

Vechile seducții ale cuvântului, ale imaginii, ale frazei, ale numărului, nimic nu ne-ar îndepărta de voința de

a le desfășura în voie, în favoarea prozodiilor marcate de fixitate...

Dar este un lucru bine știut, că tu arunci pînă și premisele unei rezistențe față de diferitele dogmatisme ale Terorii; că nu dorești să împărtășești închisorile teoreticienilor; că întoarcerea la nuditatea fericită, la limpezimea magică a unei limbi concepută din nou ca un peisaj aproape consubstanțial sufletului, că o eliberare de această natură suscită opoziția ta; că tu recuzi pe cei care, entuziaști, liniștiți, încearcă să topească imensitatea umană în tiparul unui nou clasicism...

Privirea mea se va fixa la granița

dintre simplu și clar. Nelămuririle vor face parte din opera mea și nu din gustul meu. Supus unor lentori nebune, voi imita albinele în dansul lor. Orizontul meu se va mărgini la înțelegerea datoriei comune. Regula mea nu va fi să mor de unul singur, pentru că moda ne învață să ne batem joc în chip nevrotic de minora perenitate a subiectului.

Ideea unei cărți care să nu fie o barieră pentru nimeni va pune definitiv stăpînire pe mine.

Prezentare și traducere de Constantin Crișan

!) Aici destinatarul a găsit de cuvîntă să mă „contrazică”, și eu sînt dator să iau notă de aceasta.

moda, altfel

Moda lebedelor

frumoase sînt lebedele, aceste palmipede lamelirostre, cu gîtul lung și flexibil. Eleganța lor a solicitat atenția celor cu simț artistic încă din vechime și a pătruns cu drept de necontestat în expresii de apreciere, de prețuire maximă a unor muzicieni, poeți, oameni de litere, pentru puritatea stilului lor. Pindar — lebăda din Dirce, Virgiliu — lebăda din Mantua, Fenelon — lebăda din Cambrai. Despre „cîntecul lebedei”, cel dinaintea morții, cîntul „lebedei murinde” încearcă să nu uite nici un poet. Domestice sau sălbatice, mari și albe, negre, cu penajul trupului-corbărie zbrîlit ca la coafor, albe cu gîtul negru, cu ciocul fardat capricios în galben sau roșu, sau și galben și roșu, ele plutesc ireale în frumusețea lor, înregistrează nouă specii de eleganță ornitologică, mai ales în emisfera boreală. Cînd își desfac aripile enorme, cînd se înalță mărește să plutească pe apele celeste, poartă în culcușul penelor lor povești, călătorii fantastice, mesaje secrete despre mișcările misterioase ce au loc în natură și desenează pe Calea Lactee o cruce strălucitoare, bătută în diamante de stele — Constelația Lebedei. Lebedele sălbatice din Europa sînt mute — cygnus olor sau muzicale — cygnus musicus cu o voce frumoasă, capabilă de modulații, cu voce puternică, plăcută de ascultat, mai ales de departe. Cele albe — („patru lebede mici și patru lebede mari”, sute sau mii) o au ca regină de grație și candoare, un fel de Miss Lac, pe Odette, visul balerinelor; cele negre pe Odille, tot visul balerinelor, căci muzica lui Ciaikovski

nu cere decât dedublarea unui talent, a unei măestrii, a unei performanțe de tehnică și grație. Și ce împăcare respiră natura cînd „Trece lebăda pe ape, / Somnoroasă să se culce...”

Ordinul lebedei e legat de legenda-rul Lohengrin, cel dus de lebădă, pe care Wagner l-a iubit. Din punctul de vedere al autenticității istorice se cunoaște doar Ordinul creat în 1442, format din prinți dar și dintrezeci de nobili și șapte doamne, legați prin jurămintă să celebreze sărbătorile Fecioriei. Dispărut în 1539, el e reconstituit în 1843 de regele Frederic-Guillaume al Prusiei și a acordat prinț ce au griji de săraci sau bolnavi celor un colier ce înlocuiește panglica obișnuită.

Pretențiile la nobletea lebedei sînt însă discutabile, de aceea atunci cînd se aduce unei persoane un elogiu diti-rambic nejustificat se spune că „se face din gîscă-lebădă”!

Domesticite încă din antichitate, lebedele sînt folosite în scopuri decorative, ca manifestare a unui indiscu-tabil rafinament. Pe Vltava fac adevărate demonstrații de familiaritate, cer mincare celor ce se plîmbă pe chei, se lansează în acrobații cu gîturile lor unduioase, se joacă de-a ascunsele în jurul stîlpilor de pod. La Düsseldorf, în parcul central, se hirjonesc pe echi-pe, albe cu negrele, apoi își ciugulesc penele, în grupuri amestecate, în atitudi-ni parcă „voit artistice”, arătînd că spectacolul s-a sfîrșit. (La nemți și lebedele au disciplină de fier!). La Bruges, ele par vestale ce păzesc locuri sacre, salută cu bătaii moi de aripă vaporășele cu turiști care le fotogra-fiază non-stop, le cumpără grația imor-talizată în miniaturi de metal, porțelan sau ceramică, broderii pe pernețe de catifea sau mătase, dantele (renumitele dantele de Bruges!!) împletite de călugărițe resemnate că viața în singu-rătate e superioară vulgarității colec-tive (credință veche...) dar și de „splen-didele” manufacturi rapide din Hong-

Kong, Taiwan, etc.

Lebăda e atît de frumoasă, de irezistibilă, încît atunci cînd marele Zeus s-a îndrăgostit de Leda, soția lui Tindar, s-a transformat în lebădă pentru a o cuceri. Prin două ouă, căpătate în urma dragostei, ea a adus pe lume două perechi de gemeni: Castor și Polux, Elena și Clitemnestra. Și de aici? Femeia sau Lebăda? Păcatul femeii e universal repetat de păcatul Lebedei. Similitudine de splendoare, grație și indiferență? La Florența, două marmuri albe o țin minte pe Leda mîngîind o lebădă uriașă; „Leda sedusă de Jupiter” e de o senzualitate admirată și astăzi (Correge — la Berlin). Pe un pat de aur... o lebădă zace, ba chiar două lebede — Tintoretto și Veronese —, apoi Leonardo da Vinci, Titian, Pontormo (II) Andrea del Sarto; J.-B.-Fr. de Troy.

Pe o scenă de balet, de balet adevărat, nu poate lipsi Lebăda lui Saint-Saëns, Cîntecul lebedei lui Galsworthy nu poate lipsi în literatură: „Ce lume! Forța eternă în acțiune! Și dacă mori... atunci forța se odihnește o clipă în forma ta nemișcată... Nu! Nu se odihnește, ci se mișcă mai departe, în ritmul misterios care se numește viață. Cine poate opri mișcarea forței? Cine ar vrea s-o oprească?”

Lebăda e FORȚA elegantă. E forța pedagogică despre care scria pedagogul Pestalozzi. LEBĂDA E CEEA CE GÎS-CU AR VREA SĂ FIE! ȘI DE CE NU? CĂCI EXISTĂ POSIBILITĂȚI! PEDEAPSA!

Salvador Dali a înțeles lumea de la începuturi pînă la viitor. El e cel care gîndindu-se la lebădă, la metamorfozele ei în spiritul celor ce creează, a dăruit omenirii LEDA ATOMICĂ, 1949 Theater Museum Dali, Figueras.

— „Lebede, lebede, de ce nu aveți ca strămoși gîștele?”

— „Din contra, Nae!”

Corina Cristea

Legenda picturii

a fost odată un calif din Bagdad care voia să l se-mpodobască cei doi pereți din sala de onoare a marelui său palat. Puse să fie chemați pentru aceasta doi artiști, unul din Orient și celălalt din Occident. Primul era un pictor chinez cu faimă, ce nu își părăsise niciodată provincia natală. Al doilea, grec, fusese-n vizită la fiecru popor, și părea să poată vorbi chiar toate limbile. Nu era doar pictor. Era la fel de priceput și în astronomie, fizică, chimie și arhitectură. Califul le prezentă propunerea ce-avea ca să le-o facă, și-ncredință la fiecare cite-un perete al sălii de onoare.

— Cînd veți fi terminat, mai zise el, curtea se va aduna cu toată pompa. Ea va judeca și va compara operele voastre, și-aceea ce va fi socotită cea mai frumoasă îi va aduce meșterului ei o nemăsurată recompensă.

Apoi, întorcîndu-se spre grec, califul întrebă de cită vreme are el nevoie spre-a-și termina lucrarea. Dar tainic, grecul îi răspunse: „Cînd fratele meu chinez o va termina pe-a lui, o voi fi terminat și eu pe-a mea”. Atunci, califul puse aceeași întrebare și chinezului, care ceru răgaz trei luni.

— Bine, zise califul. Am să pun să se împartă sala în două încăperi, printr-o perdea, să nu vă stînjeștiți unul pe altul, și ne vom revedea abia peste trei luni.

Cele trei luni trecură și califul îi chemă pe pictori. Întorcîndu-se întîi spre grec, îl întrebă: „Ai terminat?”. Și tainic, grecul îi răspunse: „Dacă a terminat confratele chinez, atunci am terminat și eu”. Califul puse-aceeași întrebare și chinezului, care răspunse: „Da”.

Curtea se reuni a treia zi și se-îndreptă cu fală mare spre sala de onoare. Era un cortegiu magnific în care nu puteai vedea decît rochii cu broderie grea, penaje lucitoare, bijuterii din aur și arme încrustate. Toți se-adunară mai întîi în partea unde se afla peretele pictat de meșterul chinez. Și nu mai fu decît un strigăt de-admirație! Fresca imagina o grădină de vis plantată cu arbori înfloriți, mici lacuri în formă de pâstăie peste care lunecau grațioase poduri. O viziune paradisiacă de care nu li se mai săturau ochii. Atît de mare era încîntarea tuturor, încît unii chiar voiau ca pictorul chinez să fie declarat învingător fără a mai arunca nici o privire spre opera potrivnicului său grec.

Dar în curînd califul puse să se tragă draperia ce despărțea încăperea în două, și mulțimea se întoarse. Mulțimea se întoarse și lăasă să-l scape un strigăt de uimire fermecată.

Deci, ce făcuse grecul? Nu pictase absolut nimic. Se mulțumise să aducă o oglindă mare, așezată pe podea și ridicată pînă la tavan. Și, desigur că oglinda-aceasta reflecta, pînă în cele mai mici detalii, grădina chinezească. Dar atunci, veți spune, prin ce minune era imaginea aceasta mai frumoasă și mai emoționantă decît modelul ei? Deoarece grădina chinezului era pustie, fără oameni, în timp ce în a grecului grădină puteai vedea o mulțime magnifică de rochii cu broderie grea, penaje lucitoare, bijuterii din aur și arme încrustate. Și toată această mulțime se mișca, gesticula, și se recunoștea cu încîntare.

În unanimitate, grecul fu declarat învingător.

Decameronul, locul comun, șarada sau transformarea meditației asupra artei în schemă narativă

Publicată în 1989, cartea lui Tournier „Le Medianoche amoureux” poate fi considerată o experiență, în sensul unei lucrări de laborator. Această carte este oarecum un act de curaj, un pariu: un scriitor care meditează asupra limitelor artei sale își conștientizează pe o ilustrare a acestor limite și, în același timp, ca pe o înfrângere a lor. Credința lui Tournier în supremația artei, în necesitatea pe care o exprimă realitatea umană de a fi susținută și transfigurată artistic, este o adevărată religie. Schemele narative ale povestirilor fac parte dintr-o recuzită clasică a romanului, sint adevărate locuri comune, ele s-au constituit deja într-o „retorică”: povestirile în povestire, legendele cu Adam și Eva, feeriile arabe, nuvelele foarte realiste, nu sînt de fapt decît șarade eliberînd un sens cu totul nou. Tournier trece în revistă relațiile aproape tuturor artelor cu realitatea, pentru a demonstra necesitatea și perenitatea lor: de la arta literaturii pînă

la arta culinară, trecînd prin arta mișcării, a sunetului, a parfumului... Temele și situațiile cele mai convenționale (perechea, iubirea, moartea, răzbunarea, umbra, călătoria, amintirea copilăriei etc) sînt claviatura pe care curajul acestui virtuoz încearcă un cîntec nou, cu atît mai surprinzător cu cît se naște, ca surpriză, dintr-un convenționalism lucid și asumat. Cîntecul are ca temă meditația asupra artei inclusă în chiar carnea povestirii, uneori la modul discursiv, aproape teoretic, alteori insinuant, simbolic, sau numai aluziv, aproape insesizabil. Lectura se desfășoară astfel în planuri paralele, unele dintre temele propuse de Tournier ca subiect al meditației metaartistice fiind de altfel tocmai: oglinda, cuplul, întrecerea, comemorarea, umbra, disimularea, simetria — adică raporturi între artă și realitate...

L.M.O.

de gustos, dar chiar la fel! Chicote și șușoteli se auziră cînd și al doilea se dovedi că reproduce întocmai al doilea fel al primului banchet. Dar mai apoi, cînd se văzu că toate felurile ce urmau erau și ele aceleași ca în duminica trecută, o nedumerită tăcere puse stăpînire pe oaspeți. Trebuia să recunoască ceea ce era învederat: al doilea bucătar îl imita în toate pe al său potrivnic. Ci fiecare știa bine că acel calif era un tiran bînuitor ce n-ar fi îngăduit ca cineva să-l ia în rîs, și mai ales un bucătar! Așa că întreaga curte aștepta înspăimîntată, îndreptînd spre el priviri furioase, mînia ce urma, din clipă în clipă, să îl trăznească pe acela ce îndrăznise să urzească această păcăleală nelăocul ei. Ori, califul mîncă netulburat, și nu schimba cu-ai săi vecini de masă decît puținele și neînsemnatele cuvinte ce trebuie rostite la astfel de oșpeți. Să-ți vină a crede că nici nu băgase de seamă înșelăciunea căreia-i căzuse pradă!

În sfîrșit, fură aduse deserturile, dulciurile, dar și ele cu totul asemănătoare cu deserturile și dulciurile primului banchet. Pe urmă, servitorii grăbiră să stringă de pe mese.

Atunci, califul porunci să fie chemați, amîndoi bucătarii, iar cînd cei doi se aflară în fața sa, el grăi astfel către ei:

— Așadar, prieteni, ați putut să prețuiți, în timpul celor două banchete, meșteșugul și născocirile celor doi bucătari aici de față. Acum e rîndul nostru să judecăm și să hotărîm care din doi merită a fi cinstit cu nafta slujbă de șef peste buhniile noastre. Ci eu gîndesc că toți veți zice ca și mine să recunoaștem și să hotărîm marea biruință a celui de-al doilea bucătar. Căci dacă bucatele ce le-am gustat duminică trecută au fost la fel de fine, de osebite, de îmbelșugate și gustoase precum cele servite astăzi, ele nu erau totuși decît o masă împărătească. Fie cînd al doilea ospăț, tocmai pentru că a fost cu totul repetarea celui-lalt, s-a ridicat la o dimensiune superioară. Primul banchet a fost un eveniment, dar cel de-al doilea o comemorare, iar dacă cel dintîi rămîne memorabil, aceasta se întîmplă deoarece al doilea i-a conferit retrospectiv această memorabilitate. Tot astfel, înaltele fapte ale istoriei nu se înalță din mîlul impur și indoienic în care s-au născut decît prin amintirea ce le perpetuă în generațiile viitoare. Așa că dacă-mi place, la prieteni sau în călătorii, să-mi se-astearnă mese-impărătești, aici, în palatul meu, eu nu vreau decît mese sfinte. Da, sfinte, căci sfințenia nu există decît prin repetiție, și, la fiecare reluare, ea cîștigă în măreție.

Bucătar dintîi și bucătar de-al doilea, vă iau în slujbă și pe unul și pe celălalt. Tu, primule bucătar, mă vei însoți în războaiele și vîntările mele! Veți face astfel ca masa mea să fie totdeauna primitoare pentru mîncăruri noi, feluri ciudate, născocirile cele mai năstrușnice ale gastronomiei. Dar tu, al doilea bucătar, vei veghea chiar în acest loc la neclintita rînduială a mesei mele de fiecare zi. Tu vei fi marele preot al buhniilor mele și păstrătorul ritualurilor culinare și al împărțășăniilor care conferă ospătării dimensiunea ei spirituală.

Prezentare, selecție și traducere de Luminița Mihaela Oprea

Continuarea în pag. a 15-a

Amantii taciturni

EL: Într-un cuvînt, pentru că tu și eu aveam nefericirea de-a fi de sex opus și întrucît nu mai găsim nimic ce sa ne spunem, nu mai rămîne decît să ne despărțim. Dar hai macar să facem asta cu yulvă și cu mare fîst. Să ne chemăm toți prietenii la un ospăț nocturn.

EA: Un medianoche, cum i se spune — în spaniolă.

EL: Și să alegem pentru asta cea mai scurta noapte a anului, așa ca ultimii rămași din invitații să o pornească înspre larg cu răsăritul deodată. Ce vom servi să lași pe seama mea. Căci nu va fi decît ceea ce voi fi pescuit chiar eu.

EA: Noi vom vorbi cu ei, ei vor vorbi cu noi, așadar va fi o mare pălăvrăgeală despre iubire și pereche. Va fi un ospăț nocturn de dragoste și mare. Și cînd cu toții vor fi sfîrșit ce-aveau de spus, tu vei ciocni cuțitul de paharul tău și le vei anunța în mod solemn vestea cea tristă: „Oudalle și Nadege se despart, căci nu se mai aud și nu se înțeleg. Li se întîmplă uneori să aibă schimburi de cuvinte. Pe urmă, o tăcere rea îi înconjoară...”. Iar cînd și ultimul invitat va fi plecat, vom pune la poarta casei o plăcuță „De vînzare” și ne vom îndepărta și noi, dar în direcții diferite.

Și chiar așa au și făcut. Fură trimise invitații pentru seara solstițiului de vară. Nadege reținu toate odăile celor trei hoteluri din Avranches. Oudalle, însoțit de doi tovarăși, purcese la un pescuit de o memorabilă amploare.

Nu se făcuse încă seară cînd sosiră primii oșpeți. Erau aceia ce avuseseră de străbătut un drum mai lung. Pe urmă, aproape imediat, se anunțară vecinii din apropiere, și-apoi se scurse o jumătate de ceas fără ca nimeni să mai dea năvală. Dar după-aceea, musafirii se perindară toată noaptea, într-o necontentă mișcare de mașini, așa cum de-altfel și voiseră Nadege și cu Oudalle, care nu plănuseră deloc acel di-neu obișnuit din jurul unei mese, ci o aducere neîntreruptă a bucatelor spre musafiri, și fiecare se servea din ele după bunul său plac și după cum sosisse.

Au fost deci mai întii crabi înotînd în sos, și consomeu de midi, cu crutoane, apoi anghile afumate. După aceea paguri flambați în whisky, și-arici de mare violeți, afumați. Au așteptat, după tradiție, a douăsprezecea bătaie de la miezul nopții pentru a pune să se-aducă cel mai bun fel, regalul, homarii Pompadour înconjuțați de căprioarele de mare. Pe urmă, noaptea continuă cu papricaș de caracatiță, cu paella de orez și sepii, cu ostropel de pește. Cînd începură să licărească zorii se serviră urechi de mare și vin alb, anemone în aluat și scoici Saint-Jacques udate cu șampanie. Și astfel fu cu-adevărat un medianoche marin fără legume, fără nici o fructă, și fără nici un pic de zahăr.

Un grup de oșpeți se-adunase pe terasa cea înaltă cu piloni ce înaintau pînă pe plajă. Nici Nadege, nici Oudalle n-ar fi putut să spună care din musafiri avu ideea să depene prima poveste. Ea se pierdu în noapte și tot la fel a doua și a treia. Dar, uimiți de ceea ce era pe cale să se-întîmple, în

propria lor casă, ei făcură astfel ca povestirile ce au urmat să fie înregistrate și păstrate. Erau nouăsprezece, și unele erau povești care se deschideau cu magicul și convenitul „a fost odată”, iar altele nuvele la persoana-întîi, felite de viață-adeșea singerinde și sordide. Nadege și Oudalle le ascultau, uimiți de-aceste zidiri imaginare, ce le vedeau crescînd în interiorul casei lor, și-apoi piereau odată cu ultimul cuvînt rostit, pentru a face loc și altor plămuiiri la fel de efemere. Și urmăreau lucrarea-inceală pe care această succesiune de ficțiuni o implinea în ei. Li se părea că nuvelele, realiste într-un fel aspru, pesimiste, dizolvante, contribuiau să îi despărță și să le ruineze cuplul, pe cînd poveștile, savuroase, pline de căldură și benevoitoare, dimpotrivă, încercau să îi apropie și să îi reunească. Dar, dacă nuvelele se impuseseră la început prin adevărul lor apăsător și melancolic, pe măsură ce trecea noaptea, poveștile cîștigau în frumusețe și putere, pentru-a atinge la sfîrșit o strălucire de un irezistibil farmec. Puțin după miezul nopții, Inger Crevete, copilul umilit și plin de ură, Ernest Braconierul, Theobald Sinucigașul și cumplitul tată al Blandinei, ca și Lucie, femeia fără umbră, și alții, toată acea adunătură mohorâtă și severă, răspindiseră o atmosferă de trist dezgust. Dar, în curînd, Angus și regele Faust, Pierrot și Colombina sa, Adam dansatorul și parfumata Evă, pictorul chinez și rivalul său cel grec alcătuiră, împreună, strălucitorul cortegiul al unei noi petreceri nupțiale, tînără și eternă. Dar mai ales ultima poveste, a celor două banchete, ea era se pare cea care salva cotidianul lor viață conjugală, ridicînd gesturile repetate zi cu zi și noapte de noapte la înălțimea unei ceremonii secrete și-arzătoare:

Cele două banchete sau Comemorarea

A fost odată un calif de Ispahan care rămăsese fără bucătar. Așa că dădu poruncă intențentului său să-i caute un bucătar nou în stare a îndeplini slujba de comandant al cuhniei palatului.

Trecură multe zile. Califul își pierdu răbdarea și îl chemă la sine pe intențent.

— Ei? L-ai găsit pe-acela de care am nevoie?

— Înălțimea voastră, mă aflu într-o mare-incercătură, răspunse intențentul. Căci n-am găsit doar unul, ci doi bucătari ce-s demni ca să ocupe această naltă slujbă, dar nu știu care din ei este mai bun.

— Dacă nu-i vorba decît de-atîta lucru, zise califul, atunce las' pe mine. Duminica viitoare unul dintre cei doi, hotărît prin sorți, ne va ospăta, pe mine și întreaga-mi curte. Iar duminica următoare va fi rîndul celui-lalt. Iar la sfîrșitul celui de-al doilea ospăț, voi hotărî eu însumi care va fi cîștigătorul acestei preaplaceite întreceri.

Și-așa se și făcu. În prima din du-

Soarele solstițiului îmbrățișa silueta muntelui Saint-Michel atunci cînd și-ultimul invitat se ridică spre a-și lua adio după ce, pentru singurele gazdele sale, el rostise cea mai frumoasă din poveștile ce s-au născocit, desigur, vreodată. Marea suitoare alerga pe sub podeaua mărginită de grilaj. Mingiâte de val scoicile își desceleștau valvele și lăsu să scape înghițitura de apă ce-o păstrasera năuntru în timpul orelor uscate. Miile și miile de guri putrede ale nămolului se umpleau de o umoare sărată, susurînd. Plaja gingurea în căutarea unui limbaș.

— Dar nu te-ai ridicat, nu ai atras atenția lovînd în pahar cu cuțitul, și nu-ai anunțat prietenilor noștri trista veste a despărțirii noastre, rosti Nadege.

— Din pricină că fatalitatea acestei despărțiri nu mi s-a mar arătat așa vădită după ce toate povestirile mi-au pătruns în minte, a răspuns Oudalle.

— Ceea ce ne lipsea nouă de fapt era o casă de cuvinte în care să locuim împreună. Altdată religia le dăruia soților un adăpost, în același timp real — biserică, și imaginat — locuit de sfinți, iluminat de legende, răsunînd de cînturi, ce-i apăra de ei înșiși ca și de agresiunile din afara lor. Acest adăpost ne lipsea nouă. Prietenii noștri ne-au dăruit toate materialele din care să-l zidim. Literatura ca panaceu pentru acele cupluri pe cale de-a se destrăma.

— Eram aidoma unor erapi împotmoliți în mîlul vieții cotidiene, grăi Oudalle, ca-întotdeauna fidel metaforelor sale din arta pescuitului. Vom fi de-acuma ca doi păstrăvi fremătînd, coapsă lingă coapsă, într-un torent de munte.

— Medianoche-ul tău de mare a fost chiar delicios, spuse apoi Nadege. Așa că te numesc bucătarul șef al casei mele. Tu vei fi marele preot al cuhniilor mele, păstrătorul ritualurilor culinare și al împărțășăniilor ce conferă ospătării dimensiunea ei spirituală.

minici se îngriji de prinzul curții bucătarul cel ales de sorți. Toți așteptau cu cea mai lăcomă curiozitate bună-tățile ce urmau a fi servite. Ci finețea, osebirea, belșugul și savoarea felurilor de mîncare ce se petrecuseră unul după celălalt la masă întrecură orice așteptare. Plăcerea mesenilor fu așa de mare, că-ncepură a-l bate pe calif la cap să și numească de îndată, fără să mai aștepte altceva, pe autorul acestui ospăț fără de seamă ca mare bucătar. Je nevoie mai era de-o altă încercare? Dar califul rămase neclintit. „Să așteptăm duminică”, spuse el, „și să-i lăsăm și celui-lalt sorții săi de izbîndă”.

Trecu o săptămînă, și-întreaga curte se reuni din nou în jurul aceleiași mese, pentru-a se desfăta cu bună-tățile celui de-al doilea. Toți erau arși de nerăbdare, dar desfătătoarea amintire a primului ospăț făcea ca acesta ce urma să fie așteptat mai cu răceală.

Și mare fu surpriza tuturor cînd fu adus la masă primul fel: era la fel cu primul fel al primului banchet. La fel de fin, de oșebit, de-îmbelșugat și